

ЕРИХ МАРИЯ РЕМАРК ГАМ

Превод от немски: Диана Диманова, 1999

chitanka.info

*До Марлене Дитрих
Лос Анджелис, около 1940 г.*

Само погледнете Равик: издраскан, милван, обсипан с целувки и оплют. Аз, Равик, съм виждал много вълчици, които умеят да променят външността си, но познавам само една такава пума. Прекрасно създание! Способна е на прелестни метаморфози, когато лунната светлина засияе над брежите.

Видях я като дете, когато беше коленичила на брега на едно езеро и говореше с жабите. И докато тя говореше, на главите на жабите поникнаха златни корони. В нейния поглед се криеше такава сила на волята, че жабите не се превърнаха в крале.

Видях я в една къща, когато с бяла престилка приготвяше бъркани яйца.

Видях пумата като разярена тигрица, като непокорна Ксантипа, чиито дълги нокти се приближаваха към лицето ми.

Видях пумата да си отива и исках високо да изкрещя, за да я предупредя, но не биваше да си отворям устата.

Приятели мои, наблюдавали ли сте някога как пумата, подобно на пламък, грациозно се вие пред мен?

Какво? Казвате, че нещо е станало с мен? Че на челото ми гнои отворена рана и съм изгубил кичури от косата си?

Така се случва с този, който живее с пума, приятели мои. Те понякога дерат, когато искат да погалят, и нападат човека дори и насън.

Е. М. Ремарк

ГЛАВА ПЪРВА

Забързани бедуини с наметала с цвят на кафе преминаваха покрай нея. Воняха на камилски изпражнения и пустиня. Придвижваха се в дълга линия зад гробовете на мамелюците и запрашиха към безмерното светло небе като че бяха поели в нападение.

Гам гледаше след тях, докато силуетите им изчезнаха. С неохота отдели погледа си от хоризонта и се обърна отново към града. Непокойно тръгна по улиците. При един търговец намери старо издание на „Диван“ от Абу Нувас.

Томчето бе подвързано с избеляла кожа. Към всяка от седемнайсетте песни имаше илюстрации. Навсякъде се промъкваше ярко тюркоазеносиньо.

Стори ѝ се, че бе търсила точно тази книга. Грабна я бързо и напусна базара, силно объркана от факта, че не осъзнаваше причината.

Норман я очакваше, за да ѝ представи сина на своя приятел, Клерфе, с когото тя трябваше да лети за Луксор. След час можеха да тръгнат, а самият той щеше да пътува едва на следващия ден с експреса.

Запътиха се към летището. Клерфе закопча предпазния ѝ колан и излетяха. Когато тя погледна надолу, пътните артерии на Кайро бяха далеч под нея. Хоризонтът отлетя назад; масивът на планината Мокатам се отдалечаваше и под нея се откриваха полянки и равнини. След тях изникна пустинята, а самолетът се насочи към разливащия се Нил.

В близост до Хелуан прелетяха над две увеселителни корабчета. Пътниците от палубата им помахаха. Гам хвърли баретата си и вятърът профуча през косите ѝ; как диво и бързо протичаше животът!

Тя се облегна назад. Пред нея седеше Клерфе; лостовете на самолета сякаш израстваха от него и те се сливаха в едно цяло. Той не беше човек, а летателна машина.

Зад вихъра на перката светът стана златист — приближаваше вечерта. Селските псета се втурваха след голямата птица, магарета се

изправяха на задните крака, белъто на една фелакка отплува нанякъде, параходите изпускаха бляскава пара: оттук светът изглеждаше като картина от старите холандски майстори.

При Асуит Клерфе спусна самолета надолу. Дъбравата около пристанището и смокиновите градини се извиваха около Ал Хамра; ту отляво, ту отдясно ресорите подскачаха над обшивката; самолетът се приземи меко, намали и спря.

Когато слезе, на Гам ѝ примая. Около нея се струпаха араби. Следваше ги една кола, която спря непосредствено пред нея. Тя видя ръка с огромен опал. Основата на ноктите на ръцете му беше тъмна. Креолът отвори вратата, излезе и предложи помощта си. Клерфе не му отвърна, разпореди на един арабин да подсигури полиция за самолета и едва тогава нае колата с подчертана благодарност, която издаде пренебрежението му към мелеза.

Креолът ги закара до хотела и се обърна към Гам. Дори не погледна ръката на Клерфе, който така присви крайчеца на устните си, че кръвта на другия кипна. Но щом понечи да скокне, Клерфе му обърна гръб; не прикриваше презрението си.

Вечерта той показа на Гам гробницата на областния управител на Египет Хап Тефа. На връщане се чу изстрел. Клерфе извика:

— Креолът — и спря колата.

Застана на лунна светлина и зачака. Никой не се появи и той отново се качи.

Уханието на нощта се засили. Палмите се извисяваха като издялани от черно стъкло. Колибите отсреща дремеха сгушени — тук-там просветваха бледи светлини и отекваше далечен кучешки лай.

Щом се прибраха в хотела, Клерфе отвори широко прозореца. Нощното небе нахлу властно в стаята, погълна я цялата, обля я в синьо и сребристо, вятърът влетя вътре, шумолеше и припяваше сякаш дишаше задъхано, небето бе една тясна твърда ръка, а вятърът — топло кафяво шушукане. Гам се изпъна — това беше ромоленето на Нил, или пък свистенето на перката, дали не проблясваха лостовите на лунни каскади, или се носеше крясък на орел. С един скок Клерфе се озова до нея.

Когато се събуди, Гам чу утринния шум под прозорците. От реката свиреха параходи преди отплаване. Тя скочи нетърпеливо, потръпваща от свежия въздух. Клерфе влезе, лицето му с нищо не

издаде, че е видял съблазнителните ѝ дълги бедра, излъчващи хищната свежест на утрото. Носеше ѝ бронзова котка от епохата на Аменхотеп IV с изящна линия от предната лапичка до бузата. На тила имаше малка трапчинка.

— След два часа полетът продължава — каза той.

С нито едно движение той не издаде, че помни случилото се през нощта.

Изведнъж Гам бе обзета от прекрасно настроение и скокна към банята.

Машината стоеше в близост до язовира. Група мъже работеше на един завой.

Сред утринното ухание пустинята беше само сън, неопишимо прекрасен в своята синя и виолетово-червена прозрачност. При излитането конете на арабите се подплашиха и хукнаха в галоп, така че белите наметала на бедуините плющяха на слънцето като подплашени гълъби.

Преди да стигнат Абидос, моторът замлъкна. Самолетът се спусна стремглаво надолу.

Земята се приближаваше като кратер и бучеше — после затрещяха кратки експлозии, моторът изпращя, изви и заработи, машината се задейства и запази равновесие.

Гам усети как кръвта нахлува в ушите ѝ сякаш искаше да взриви света. Клерфе се огледа. Очите ѝ бяха станали огромни от възбудата. Яркочервени устни красяха бледото лице. Той ѝ извика нещо, но тя не го чу — дотолкова бе погълната от преживяването. Под нея се простираше безкрайната равнина с миналото на една западна култура от руини и храмови гробници. Сянката на самолета висеше над тях като забързана стрелка, отмерваща времето. Гробницата на Рамзес II изчезна под краката им, от Сети I бе останало само името и споменът; дори олтарите на Озирис потъваха в летящите пясъци на пустинята. Но бляскавото небе събираше в себе си изминалите векове, усещаше се в пулса и караше сърцето да бие по-силно, създаваше реалност и живот. Миналото бледнееше под неговата светлина, внезапно изникваше усещането за присъствие, което за миг превръщаше мечтите и желанията в реалност.

Нещо неясно разцъфтя — разлюляно, плавно полетяло, първият ясен поглед, нежното докосване, неосъзнатото дълго чакано и все пак

появило се ненадейно и отново изчезнало, изпълнено с предусещане за идното.

Клерфе събираше бронзови фигури и Норман му предложи да разгледа сбирката на негов познат. Вечерта го взе и двамата потеглиха натам.

Колата спря пред ниска къща сред фантастичните сокаци на квартал „Булак“. Една берберка отвори вратата и ги поведе по някакви стълби през криволичещ коридор. Изведнъж през вратата просветнаха звезди; после се появи четвъртит двор с високи стени, в който плискаха водите на фонтан. На лунната светлина ярко се открояваше мавританската порта на отсрещната постройка. Запалиха светлина, един мъж излезе и поздрави Норман и Клерфе — Равик.

Там имаше още няколко души. Клечаха и лежах в полумрака между кожи и килими. Берберката донесе шербет и ментова вода. След време Клерфе забеляза зад себе си една негърка. Зениците ѝ проблясваха, подмишниците ѝ ухаеха силно, но не неприятно.

— Хайде, хайде — измърмори тя и протегна краката си, обсипани с татуировки.

Засвири приглушена музика.

Клерфе се изтегна на възглавниците, а негърката си тананикаше. Имаше чувството, че се намира сред негърско племе от дълбините на африканската джунгла, което се бе върнало с плячка от поредния набег и сега — уморено и лениво — се разполагаше в колибата с пълен корем с овнешко и долнопробна бира. В ъгъла клечаха пленените бели жени, чиято нежна кожа ги правеше по-примамливи и възбуждащи от всички останали жени на племето. Навън пристъпваше нощта; само стадо чакали виеше. На следващата сутрин, като всеки друг ден, животът отново щеше да преминава в борба за плячка.

От ъгъла се чу проглушителен кикот. Една жена се надигна и понечи да стане. Косата ѝ стоеше като шлем върху главата. Виждаха се лъскавото ѝ коляно и полуотворените влажни устни. Някаква ръка се протегна да я хване и тя отново седна.

Берберката донесе на Клерфе благовонна амбра.

Той си мислеше за Гам и наблюдаваше Норман, който се бе оставил в ръцете на една негърка да го масажира. Това вечно надигащо се противоборство между мъжкарите, този флуид на прикрити първични инстинкти го завладя изведнъж и изцяло; омраза,

отвращение, враждебност и брутални желания изпълниха съзнанието му. Той протегна ръце и ги стисна здраво. После се обърна назад.

Не можеше да се пребори с натрапливото внушение, то се увиваше около него като дебнещо влечуго и го притискаше, докато той гледаше към покривката.

Някакво джудже изопна крайниците си в странен танц, гърбавото му тяло излъчваше тъга. Негърката спря да си тананика и пошушна нещо на Норман. Берберката погали Клерфе мимоходом. Някой в ъгъла си поръча питие.

Тъпо като гонг проехтяха удари на барабан. Зад огромния негърски инструмент стоеше момче, което, съдейки по чертите му, можеше да бъде нубиец. Ударите се завихряха в странно възбуждащ монотонен ритъм.

Но точно тази монотонност на тъпия звук притежаваше проникваща сила, подсилена от самото чувство на възбуда, което бе предизвикала; под монотонното ѝ внушение се разплитаха объркани чувства, пробуждаше се неосъзнатото, възкръсваше примитивното; вече не съществуваха вихърът и тактът, беше останала само нощта и първобитните тонове, безмълвният нагон, викове в гората, ръмжене на леопарди и вой на разгонени бизони; имената и човешкото бяха изчезнали безвъзвратно; пъстро и жарко се появиха праисторическите времена на животното, заляха всичко наоколо. Клерфе не усети как негърката бе впила устни в протегнатата му ръка; воден от буйната си кръв, той скочи, стисна юмруци; изведнъж усети негърката, бутна я, без дори да я погледне, обърна се, търсейки противоборство като някой котарак; бе непоносимо сред меката тъма; усетил се изцяло обладан от животинското, забеляза Норман, повдигна горната си устна и се озъби, докато между зъбите му успя да се промъкне една дума, която накара другия да обърне глава, и въпреки че бе напрегнат до пръсване, той каза бавно и отчетливо в пребледнялото му лице:

— Колко са хубави... сладострастните викове... на Гам...

Жената в ъгъла изведнъж изръмжа и скочи, хвърли барабана и вкопчи ръцете си в раменете на момчето. Но берберката се спусна като животно, изскубна го от лапите ѝ, заудря с ръце по русата коса, впи зъби в заголеното рамо, вплетоха се в агонизиращо кълбо, а през това време момчето избяга треперещо.

С каменно лице Равик разтърва жените. Берберката първа се отказа. Русата не искаше да стане, тя се сви на пода с тръпнещи ръце.

Вече овладял се, Норман се изправи преди Клерфе. Той повдигна рамене:

— Защо? Най-добре още сега! — Норман се подвоуми сякаш искаше да каже още нещо, но продължи и заприказва с Равик.

Спряха се на пистолетите на Равик. Един полски барон, помолен от Равик, отмери разстоянието. Събитието се смяташе за маловажно, околните продължаваха разговорите си. Нещо съвсем обичайно. Една несправедливост, която можеше да бъде поправена по този начин — двамата не се улучват, стискат си ръцете и нещата се уреждат. Щом светнеше лампата, трябваше да се стреля.

Клерфе се запъти към своето място. Видя, че Норман очакваше от него някакво обяснение, и се поколеба още малко, преди да застане насреща му. После ръката му обви хладната стомана като че ли стискаше десницата на приятел.

Някой подаде команда. Лампата блесна и дворът бе облян в светлина. Клерфе стоеше неподвижен, докато дойде изстрелът от Норман. После бавно вдигна оръжието и се прицели в плуващото в бледа светлина чело.

Щом излезе на улицата, за миг се замисли дали трябваше да отиде при Гам. Но веднага се запита:

Това бунт на кръвта ли беше? Беше ли стигнал дотам? Знаеше, че бе нужно само едно нещо, за да властваш над останалите — да овладееш самия себе си. Нямаше нищо по-безпощадно от любовта; който загуби власт над чувствата си, губи и човека, на когото ги е посветил. Който се предаде, става подвластен. Всички нежни желания бяха измама и клопка. Само едно беше нужно — да бъдеш винаги нащрек.

Отпрати колата и с бодри стъпки тръгна към хотела, за да подреди нещата си. Малко объркан, написа едно писмо и няколко наставления. После реши да прекара вечерта в някой бар.

Барманът дискретно му изпрати момиче. Клерфе забеляза това и му лисна чаша абсент в лицето. Щом в очите на другия проблесна яростта, той я разкъса с поглед и мърморейки доволно, се обърна встрани. Веднага след това се стъписа: защо беше това задоволство —

защо вече не смяташе за естествено да властва над другите — може би защото бе изгубил властта над самия себе си.

Извика момичето.

Абсентът беше изветрял, а проститутката — жадна. Клерфе се втренчи пред себе си. Защо избягваше опасността — бе осъзнал, че я избягваше, а това си беше истинска опасност. Хвърли няколко монети, свирна на една кола и се запъти към Гам.

Говореше за несъществени неща и в същото време чувстваше желанието. Гам стоеше пред него слаба, с елегантни колене. Тя внимателно го погледна и позвъни на прислугата за сода и лед. Клерфе си мислеше: „Защо не последвах първоначалния си инстинкт и не дойдох веднага тук? А сега защо все пак дойдох? Защо не прегърна Гам, а продължавам да размишлявам и чакам? Да не би някъде тук да има скрита клопка? Не оставям ли кръвта си да тича пред разума?“.

Веднага след това започна да бърбори, но скоро усети, че е нервен. И то не заради онова, което се бе случило — за него изобщо вече не мислеше. Но имаше нещо ново, обезпокояващо, непознато, което искаше да го прикове и да го направи зависим.

Нямаше смисъл да продължава с тези мисли. Най-добре да си тръгне, да се отдалечи и от разстояние да се опита да възстанови увереността си. Той знаеше, че Гам още не е забелязала онова, което става с него и го прави нерешителен и недоверчив към самия себе си, но осъзна, че за него това бе решителен момент, който изискваше разумно отиграване. Не биваше да се подвежда от необясними изблици на чувства. В противен случай по-късно слабостта му щеше да си отмъсти и да се обърне срещу него. Той искаше да задържи, да спечели, да притежава — за тази цел първо трябваше да осъзнае опасността и да прецени доколко бе засегнат от нея, защото и защитата, и нападението бяха в самия него.

Сбогува се внезапно. Външно спокоен, каза малко натъртено:

— Ще се върна отново... — А после добави: — Може би.

Отново почувства объркване и несигурност. На тръгване промълви тъжно:

— Днес убих мъжа ти.

Зад него остана тишина.

ГЛАВА ВТОРА

На Гам ѝ харесваше да държи ръцете си увити около кристала и да усеща хладината му, да докосва с кожата си бронзовите фигури, да гледа надолу към бистрата вода. Странно примамваща бе гладката люспеста кожа на рибите. Или пък да хване гълъб и да го гали по перата — топла живинка под пръстите.

Тя пътуваше. Това бе най-подходящото за променливото ѝ настроение. Никъде не се установяваше задълго, защото не обичаше да привиква. Това я задължаваше и обвързваше с отделното, а така тя губеше целостта. Гам се стремеше точно към нея.

Една вечер се бе изтегнала на дивана в хотелската си стая. До нея имаше кресло с няколко дреболии върху него, които искаше да са ѝ подръка.

Денят бе безоблачен, и все пак беше есен. В рамката на прозореца се виждаха тъмните, но с ясни контури дървета в парка. Зад тях, в горната част на рамката, бе небето — пастелносиньо и ябълковозелено, преливащо надолу в оранж и пепел от рози. Заедно с ясно очертаните объркани клони картината проникваше до крайчеца на пръстите, подобно на японска дърворезба.

Гам лежеше тихо и вдишваше. Зад прозореца — там беше светът. И нищо друго не съществуваше, само този миг. Дърветата стояха съвсем еднакви, човек би помислил, че нямат листа; животът пулсираше толкова припряно под проблясващото небе.

Тайнствено бе всичко това — да дишаш и да усещаш как дъхът ти бавно се просмуква в тялото и отново го напуска в един спокоен ритъм; една загадъчна вълна, която приближава и усеща живота на брега на дробовете, и отново се отдръпва, и отново приижда според чудния закон, в който е спотаен самият живот. И онзи, който се оставяше на гребена ѝ, завинаги бе спасен и защитен. Дъхът и чакането са завършекът на всяко умение. Дълбокото вдишване изместваше смисъла на съществуването.

Беглите очертания на рамката на прозореца постепенно станаха по-отчетливи, ръбовете се открояваха — масивни в светлината. Без да отмества поглед, Гам ги загледа настойчиво и ясно.

Изведнъж забеляза — светлината бе очертала плътна ивица около рамката, която досега ѝ бе убягнала. Стресна се — имаше я и на страничното прозорче, и на облегалката на креслото, бе надвиснала над края на леглото, проблесна в огледалото, спря върху килима: светлината беше в стаята, пространството беше небе, а стаята — светлина, контурите не се размиваха. О, дъх на света! О, щастие на нещата!

Към дъха се прибави светлина и кръгът се затвори. Двете бяха навред, а техните противоположности се появяваха само благодарение на тях, затова и съществуваха в тях, извън това нямаше нищо.

Една малка купа улови блясъка. Гам я пое внимателно в ръцете си. Бавно се изправи и понесе искрата към прозореца. Това движение я обсеби изцяло. Какво невероятно усещане — вдигнатата китка, а след нея и цялата ръка, изпънатите пръсти, с които можеш да докоснеш нещата. Да ги вземеш и преместиш — близо или далеч. Да добавиш и други към тях, отново да ги преместиш, да ги редиш с тръпнещия инстинкт на крайчеца на пръстите. О, мистично пространство.

Вече нищо не беше чисто механично. Кой се осмеляваше да каже, че нещо е мъртво само защото е неподвижно, кой се осмеляваше да твърди, че само движението е живот? Нима движението не бе нещо средно и преходно? Израз на незначителни чувства? Нима дълбокото усещане не бе вцепенено, възвишеното чувство не се ли превръщаше в изопнато вкочанение, екстазът не се ли извисяваше в унес, и не беше ли покоят най-стремглавото движение? Или пък смъртта — най-живият живот?!

О, екстатика на нещата!

Гам отпътува за Давос. Главният лекар ѝ представи някои хора. Двама незначителни дипломати, един италианец средна ръка, Браминта-Сола, Раколовна, Кинсли, Вандервелде, Кай, някои жени — човек не може да им запомни имената.

Браминта говореше за Пуришков. От няколко дни бил зачезнал. Предполагаше се, че е с жена. Но все пак никой не знаел подробности. Може би просто е изпаднал в меланхолично настроение, от него можеше да се очаква ексцентричност.

След около час докторът си тръгна. Кай разбърка картите; започнаха игра на покер. Гам отиде с Браминта в съседната стая, откъдето можеше да се види снегът. Тя потъна в някакво кресло и с радост забеляза изящната извивка, хоризонталната седалка, страничните облегалки, тапицерията на гърба, която като ръка прикрепяше раменете. Колко любов и фантазия трябваше да притежава човек, за да измисли това!

От една от съседните стаи се чу гласът на Раколовна, нежен и умоляващ. Някакъв баритон ѝ отвърна. Не се долавяха думи. Разговорът продължи кратко, докато накрая женският глас се залута сам в стаята като уловена птица.

Раколовна излезе забързано навън. Очите ѝ бяха зачервени, устните ѝ висяха отпуснати. Видя Браминта и понечи да заплаче; но бегъл поглед към Гам я накара да се окопити. Тя бавно повдигна ръка:

— Не знаех...

Гам не я чу, тя седеше потънала в креслото. Пребледняла, Браминта-Сола се надигна:

— Вандервелде иска пари? — попита тя.

Раколовна кимна.

— И Вие му дадохте?

Княгинята поклати глава.

— Тръгна ли си?

— Да — заплака тя. Повдигна поглед като ударено животно. — Не можах да му дам нищо — преди седмица продадох бижутата си.

— Колко поиска?

— Двойно.

— Докога?

— До утре. Всичко проигра.

— Ще Ви дам един чек.

Раколовна повдигна глава:

— Искате да ми заемете пари?

— Наречете го както искате. Ще Ви дам пари, но при едно условие — да оставите Пуришков.

Раколовна сви рамене:

— Той е руснак.

Браминта замълча. Защо с думи да отлага неизбежното; всеки Ерос бива сломен от насилието на Волята — Волята е студена и затова

идва последна.

По коридора се чуха стъпки. Раколовна се надигна и се запъти към вратата.

— Дайте чека.

Тя го взе с нежно движение, усмихна се, кимна и излезе, запъти се към Вандервелде.

Ярки червени петна пламнаха върху бузите на Браминта. Тя срещна питащия поглед на Гам и изрече замислено:

— Това е болест, никога не остава време, за да се промени нещо. Ако човек се бори за златни пранги, той си ги купува. Ако обичаш нещо и не можеш да го постигнеш по друг начин... не бива ли да го взимаш само защото трябва да си го купиш? Защо да се завоалира с думи, те не могат да поправят нищо. А и без това са без значение.

Едно слабо високо куче притича през стаята. Гарвановочерно, с къса козина като коприна: афганска хрътка. Браминта пребледня. Пуришков влезе, а до него вървеше второ куче досущ като първото.

Показа няколко книги — на стар английски мистик, и две окултни томчета. После дойде и Раколовна с чаша чай в ръка. Пуришков веднага се надигна. Тя му подаде ръка. Но щом той се наведе, за да я целуне, изпусна чашата си, така че чайт се разсипа върху костюма му, а чашата се пръсна на пода. Дори мускулче не помръдна на лицето му, когато извика прислугата и се извини, че трябва да се преоблече.

Раколовна остана неподвижна за миг, после бързо отиде до игралната маса и забъбри. Очите на Браминта блеснаха. Гам си помисли: „Кой мъж би забравил това?“

Зад прозорците снегът скърцаше под изгряващата луна.

Пуришков се върна разведрен. Говореше с Браминта, но с погледа си търсеше Раколовна. Най-сетне тя се появи и подметна мимоходом:

— Разправят, че сте избягали с някаква жена, Пуришков.

Блед като платно, той я гледаше втренчено. Тя му махна още веднъж и усмихнато му се закани с пръст. Той прехапа устни.

Без видимо да обръща внимание на баналностите, Браминта започна духовито да бърбори. Ноздрите ѝ потръпваха, под очите ѝ се появиха нежни виолетови сенки. Раменете ѝ меко проблясваха, устните ѝ червенееха на развълнуваното ѝ лице.

Руснакът не вникваше особено в разговора. Тя забави темпото и смени темата. Нежно и сърдечно се стараеше да привлече вниманието му. Той веднага стана сдържан. Тонът съвсем съответстваше на положението му и той се освободи от чувството на скованост. Лицето му се отпусна. Без да осъзнава, той отговаряше, приказваше за познати неща, които се случваха около него. Браминта усети, че той отново се изнервя, и се отказа от опитите си да продължи разговора. Пуришков ѝ целуна ръка и се запъти към Раколовна.

Тя не му остави никакво време, а му направи детинска сцена на ревност. Той беше безкрайно изненадан, опита се да я умилостави и да изясни ситуацията. После постепенно се изплъзна от раздражението ѝ. Тя много точно се бе прицелила в най-чувствителното място. Той стана хладен, нетърпелив, докато тя му отправяше смехотворните си упреци. Не я разбираше, беше обиден, вместо на руски, започна отново да говори на френски. На следващата вечер се предаде на Браминта.

— Колко сладострастна е цигулката — въздъхна замечтано Гам и се заслуша как плавната мелодия се изливаше под струните, извисяваше се през дълги каденци и завършваше във висока жизнена фермата^[1]. — Когато свири цигулка, човек никога не може да повярва, че ще умре. Небето става още по-високо, само един тон може да размие всички граници. Сякаш в цигулката са скрити крилата на цяло ято чайки. Все някъде човек се чувства у дома и въпреки това навсякъде е тъжно чужд. Човек би могъл да сътвори куп глупости, ако има цигулка. Дори променя живота, толкова неповторима е цигулката. Някой излиза от другия, оглежда се набързо и застава до него. Устните му се движат, ръцете се повдигат и се получават думи. И всичко, което прави, изглежда правилно. Но не знае и вечно се пита: „Това аз ли съм, или другият — аз другият ли съм, а пък другият — аз? И чие поведение е правилно и добро?“ В човека винаги има толкова отчужденост, че би могъл да отmine, да запраши нанякъде, право напред, без да му мисли, някъде натам. Колко неповторима е цигулката.

Кинсли мълчеше. Четвъртитото му лице се открояваше във вечерта. От ноздрите към крайчетата на тънките му устни се спускаха бръчки. Гам не знаеше, че говори за себе си и своите чувства; че нещо тайнствено идва от нея и я завладява; че това е началото на вечната битка между половете, която дебне зад маската на всеотдайността и

привличането. Тя смътно усети, че това е истинска битка, въпреки красивите думи, в които я обличаха, и че тя става най-ожесточена точно когато я наричаха с най-нежните имена.

Даваше си вид, че Кинсли не я интересува, но понякога оставяше ситуацията да се плъзне в плоскостта на смътното непостоянство, за да го примами. В парадността му тя откриваше тайни планове. Той не се оставяше, правеше само няколко крачки, но веднага след това изтриваше всяка следа и посока с някаква безпощадна забележка, така че избликът му изглеждаше чиста случайност. Свободно изричаше дума след дума, артистично и безцеремонно, но без да губи превъзходство. Спокойно стъпваше на отдалечени опорни пунктове, а когато Гам го последваше, изведнъж пускаше някаква шегичка, която водеше до неочакван обрат, връщаше разговора в рамките на баналната човечност, така че тя объркана млъкваше. В нея вече започваха да отекват Хватката и Стойката. Тихо задрънчаха щитовете и оръжията.

В един разговор, който тя превърна в полуизповед и полупризнание, с който предпазливо опипваше почвата около противника, като се стараеше да не бъде разкрита, бавно, водена от тласъка на някаква действителна причина, постави въпроса за предишния живот на Кинсли.

Той направи гримаса. В нея изчезнаха битки, страсти, желаниа и победи; с едно махване на ръката той остави зад себе си изминалите години.

— Забравих. Нима има нещо по-незначително от миналото?

Изведнъж Гам се заслуша. Чу някакъв много мек глас до себе си. Някой се бе приближил до масата и искаше да разговаря с Кинсли. Наведе се над Гам с разсеяната вежливост на човек, чиято цел е съвсем друга и каза:

— Пропътувах цял ден за този разговор от няколко минути. Ако се бях забавил само с половин час, всичко щеше да е загубено. Случайността на човешките съдби не спазва последователността на нещата. Затова моля за извинение. — Той проведе кратък разговор с Кинсли. После направи знак, че е свършил, и се обърна усмихнат към Гам. — Само случайността е закономерна, а законът е винаги случаен. Неестественото винаги се оказва просто и затова нарушаването на формата може би не е от толкова голямо значение, за да трябва да бъде разбрана на всяка цена.

Едва след време Гам попита:

— Кой беше...

— Лавалет.

В един мъглив ден Кай даваше прием у дома си. Гам отиде късно. За пръв път разговаря с Пуришков; когато той се появи с изпънатото си чело, момчешкото у него ѝ направи впечатление. Бе отпуснат, обзет от някаква смътна тъга, която не идваше от жените. С това той ѝ се стори близък. Последва я, завладян от движенията ѝ. Кучетата тръгнаха пред нея. Щом се обърнесе, те спираха на килима като изваяни от бронз.

Браминта се насочи пъргаво към тях; смееше се, но в гласа ѝ се усещаха нотки на страх. Той я заговори безразлично учтиво. Тя веднага забеляза промяната и се оживи, заговори с Гам, загърби руснака, но се обърна сияеща към него, щом ѝ направи знак — всъщност прекалено рано — въввече в разговора преминаващия покрай нея Кай, усмихна се на Раколовна и незабелязано побутна Вандервелде към Гам, бавно замлъкна, щом разговорът се оживи, погледна под око Пуришков, забеляза как Вандервелде се представи на Гам и въздъхна дълбоко.

Вандервелде се опита да обсади Гам. Държеше се ту иронично, ту с нежно превъзходство. Тя разчиташе действията му и се забавляваше, докато отвърщаше на играта. Той веднага скачаше, лавираше, овладяваше се и се държеше сякаш нищо не се бе случило, а се опитваше да нападне на другия фланг. Излагаше на показ грижливо поддържаната си ръка върху тъмната кожа на фотьойла, внимателно дозира мирова скръб, меланхолично изчака въздействието и се стъписа, когато Гам демонстрира явно неразбиране. Ядосан, че бе открила трика му, а не се хвана на въдицата, той се почувства засегнат и за момента се предаде с неудоволствие.

Раколовна се насочи към него. Той ѝ изсъска и поиска нещо, тя му отвърна меко. В края на залата той я заряза и се запъти към игралната маса.

Пуришков търсеше Гам. Стресна се от изражението на лицето си; толкова силно изявено беше чувството, което го владееше. Като дъжд валяха думите му около нея; тя слушаше шума им, но не разбираше смисъла. Прекалено близо от собствените ѝ глъбини

изплува нещо тъмно, пъхаше се в ръцете ѝ и я умоляваше: „Отвори ме!“.

Браминта осъзна ситуацията, но не разбра ясно самовглъбеността на Гам, и тъкмо понечи да заговори заядливо, когато Пуришков се надигна, погледна през нея и се запъти към музикантите. Взе цигулката от цигуларя, с едно движение на ръката прогони другите музиканти и започна да свири.

Тогава Браминта-Сола си помисли, че вече е прекалено късно и нищо повече не може да се направи. Разбра, че Гам не беше виновна; че никой не беше виновен. Внезапен пристъп на кашлица разтърси тялото ѝ. Когато спря, на долната ѝ устна имаше капка кръв. Тя си тръгна, а лицето ѝ до последния миг бе обърнато към цигулката на Пуришков.

Етюдът внесе в залата дъх на степ, пустиня и вятър. Светлината на свещите помътня, тъмнокожи жени изплакваха мъката си пред една колиба. Нощ падна над мечтите, бледата светлина на луната се разстилаше над фосфоресциращите равнини. Ветровете се събираха, тайнствено на небосклона се появи Орион, звездите блещукаха, падна нощ.

Гам трепереше от студ. Разкъсваха се вериги, бавно изчезна брегът от вещи и отношения. Потъна планината от понятия и думи, в дълбините остана само първичното — инстинктивното, вегетиращото, животинското в живота. Това бе безпределната мощ на същността на света. Последният предел винаги е била утробата, а не умът. Защото утробата е плодородна — тя е земя и живот.

Гам внезапно разбра безмълвната жена в себе си. Езикът и мисълта ѝ бяха като на мъж. Жената се появи от мълчанието. Тя живееше в чужда страна, езикът, който говореше, бе научила след това — той не беше нейният език. Трябваше да превежда същността си с понятия, които не съответстваха на нейното съществуване, защото и те бяха чисто мъжки. Опитваше се да обясни, но така и не успя. Никога един мъж не би могъл да я разбере.

Зараждане на съдбата на женското създание: бягство към ваятеля; кажи какво има у мен, та не мога да говоря... Вечното послушание, вечната ненавист и вечното отчаяние...

Гам усети вълната, която се надигаше в нея. Тя все пак искаше да я опише и продължаваше да търси понятия, но всички те бяха

неподходящи, затърси израз, но думите се разбиваха като фалшиви ключове в заключени врати, тя се измъчваше да го каже, дори само да го оформи в мисълта си, но то се изскубваше неуловимо. Бягаше безшумно, промъкваше се между брънките на мисълта като фантом, засегнато от нямата магия на нейния пол, от която не можеше да се скрие, залута се из стаите и уцели Раколовна, която клечеше с празни очи в един от ъглите.

Сестринско чувство разкъса тъмния кръг. Тя обгърна раменете на уморената жена, седяща там, допря лице до студената ѝ буза, дишането им се сля в едно, риданията също — безмерно, безспирно, и преминаха в тихо, прикрито хлипане.

Когато остави цигулката настрана, той се оказа сам. С отсъстващи очи се опитваше да се опомни, после бавно счупи инструмента и излезе навън на ледения вятър, който висеше озъбен по телеграфните жици.

Два дни по-късно Клерфе беше в Давос. Една вечер отиде у Гам. Там беше и Пуришков. Веднага разбра как да постъпи; оцени кучетата, но пренебрегна руснака, като му заговори с презрение и леко патетично, без да звучи обидно, и по този начин го декласира.

Гам го попита как живее. Той направи сбит ескиз, описанието му бе кратко и забавно — няколко авантюри на Балканите, една вечер в Нормандия; започна да разказва за полетите си, стана по-делови, посочи някои подробности и с това постигна целта си — да напомни за пътуването до Луксор, без да говори директно за него.

Пред Гам отново изникна пустинята, златисто проблясваща в пясъчния прах на безкрая. Витлата бучаха, носещите повърхности скърцаха.

Клерфе се обърна към миналото само колкото да му послужи за фон, докосваше с мимолетна сериозност неминуемо трагичния край — той назова точно думата — и започна да гради мислено бляскавото бъдеще. После лека-полека стигна до картината, която носеше обоснован превес над фаталните последици от преживяното, най-върховното удоволствие: да направи контакта на личността с житейската сфера грозен и така да го принизи до занаят, а всъщност това трябваше да бъде най-свободната игра. Забележителното беше, че точно нежното безпрепятствено дихание пускаше корени както в привидно подредените, така и в по-силните чувства — заблудите за

самия себе си, както и изисканата ирония бяха невъзможни. Един авантюрист без обществено одобрение много лесно се превръща в обикновен скитник, който не може да се усети никога достатъчно силен, защото му липсва отражението и противоположността.

А всъщност това беше целта — да се самоосъзнае — силен и велик — винаги и във всичко. Дългите скокове са възможни само от сигурна платформа. Той се аргументираше без усилие, особено за жените, които имаха нужда от мъжа като база за действие, и то не без определени буржоазни предразсъдъци, не без определена праволинейност като носеща подпора на странно битие, не без формален брак.

Веднага след това изказване измести темата, информира се за плановите на Гам и започна да ги обсъжда вяло. А щом като тя напосоки спомена Рим, той ѝ предложи Неапол, разкритикува Рим като град на досадните експонати и изненадващо с много чувство започна атака, като изведнъж, след като изговори няколко общи слова, направи предложение на Гам да се омъжи за него.

Изчака няколко секунди за отговор. Наведе се леко напред и се вгледа в лицето ѝ. Стана спокойно и се запъти към вратата.

Гам му извика да се върне едва когато бе стигнал преддверието:

— Защо си тръгвате вече?

Клерфе щракна с пръсти във въздуха.

— Обичате ли безрадостните ситуации?

Гам не бързаше да отвърне. Клерфе усети, че тя иска да го направи несигурен, остана прав, не каза нищо, не направи излишно движение, а само отпусна непроницаемото си овладяно лице.

Тя посочи креслото и той се тръсна в него. „Защо ли просто не седне?“, помисли си Гам и му благодари за предложението. Той продължаваше да мълчи. Беше нащрек. Всяка изпусната дума бе опасна.

Гам играеше с пръстите си и изглеждаше нерешителна. Той предчувстваше клопката. Тя му постави умело и неизбежно въпроса „Защо?“.

Клерфе беше твърдо решен. Той неопределено направи едно предположение: единствено тя го разбира. Видя, че Гам продължава да играе с пръстите си, и в този момент осъзна, че може да го спаси само бърза атака.

Направи се, че плахо отстъпва и дискретно заобиколи въпроса. Гам не се отказа и го попита отново. Той имитира обърканост сякаш търсеше отговор. Както и очакваше, тя сама измести темата. Тогава той — колебливо и като че ли по принуда — обясни, че такива са разбиранията му на чувството за дълг, но явно това не е особено приемливо за нея и затова той я молеше да възстановят отново състоянието на нещата отпреди.

Освен това — той се вгледа в Гам — не било само дълг, а нещо повече — дори и да беше се съгласила, това нямаше да промени поведението му.

Този път неговият трик мина. Въпреки че предложението бе сериозно, Гам за миг си помисли, че нещата стояха точно така, както ги бе описал Клерфе. А заключителните му думи само засилиха това усещане.

Той осъзна колко далеч трябваше да стигне, за да постигне целта си, и се развесели. Шегуваше се, беше самоуверен, радваше се, че я вижда освободена от предразсъдъци, въпреки че неговите изказвания не разкриваха кой знае какви възможности, които тя трябваше да приеме.

На тръгване той каза между другото, че никога досега не е бил отхвърлян така безпроблемно.

— Отхвърлен?! — отвърна тя с подигравателен триумф.

Той я парира още веднъж:

— Може би бях подготвен, защото всъщност очаквах този резултат. — И все пак не можа да се въздържи да попита: — Така се развеселихте, значи има друг...

Тогава тя се разсмя силно:

— Никога друг, винаги само Вие.

Във фойето на хотела дойде пратеник на Пуришков. Той я помоли да му отдели няколко минути. Вестителят каза, че лекарят очаква най-лошото. Гам веднага отиде при него.

Малка настолна лампа хвърляше слабо отражение върху лежанката на кучетата. При влизането на Гам едно от животните се надигна. Лекарят намигна и напусна стаята. Гам се наведе над умирацията. Широкото ѝ манто се плъзна по раменете ѝ върху кучетата. Беше облечена с вечерна рокля като че ли отиваше на тържество.

В стаята се усещаше тежестта на оглушителната тишина. Нито звук не можеше да проникне. Часовникът беше спрял. Времето потъваше. Съществуваше само жълтеникавото лице върху възглавниците.

Единствено този лик беше жив. Сенките, които прелитаха над сбръчканото чело, бяха така разтърсващи сред смълчаната стая, сякаш безшумно се разперваха огромни крила при помръдването на челото му.

Бавно, неописуемо бавно ръката върху завивката се сви. С цялото си тяло Гам преживя болезнено това движение. Струваше й се, че съществуването й зависи от това дали пръстите ще достигнат до дланта, и облекчено си пое дъх, когато най-сетне се свиха в юмрук. Слепоочията й биеха, раменете й се повдигаха под тесните презрамки и изведнъж очите й бяха залети от вълна нежност.

Галеше свитата ръка и смяташе, че никога в живота й нищо не я бе правило по-щастлива: тази жива и топла ръка да се отвори отново под нейната ласка и пръстите да се изпънат против волята и с прекъсване, но да се изправят — дълги и бледи.

Гам срещна погледа на Пуришков. И въпреки че осъзнаваше, че той никога повече няма да я види, тя усещаше погледа му застрашително насочен към нея. Не можеше да го понесе. Внимателно оправи малка възглавница под главата му. Стори й се, че почти вижда усмивка на устните му.

Тези устни, които след няколко часа щяха да застинат. Челото, което щеше да изстине... А сега кръвта още пулсираше зад него, мислите още се стрелкаха стремглаво като заблудени светлини, които бавно щяха да бъдат погълнати от прилива и да прекъснат изгрева на духа. Енергията на тялото се събираше и кръжеше сред необятния хаос на разпада.

Приливът идваше неудържимо. Над рушащата се структура на познанието, над търсещите помощ фарове на инстинкта, над окончателния срыв на желанието за живот с нарастващия пожар, надигащ се в пурпурните и сини огънове на северното сияние на треската, се образуваха ореоли около високо изстреляни мечтани силуети и възкресяваха нещо отдавна разрушено, отдавна забравено, отдавна отмряло, нещо като Фата Моргана над ужаса от отровения поток на кръвта.

Последната искрица разкъса всички окови зад потръпващото чело. Объркани и смесени пъстри случки, преживявания, желания, неизвестност, нахлуваха едни през други: приближаващата пролет над крушата; глава на момиче; мирис на родния дом; ярко светеща рулетка; ледено утро върху стоманените спусъци на пистолети; женски лица; неописуема кантилена от флейти; разцъфнали жълтуги около едно ниско легло, неговото легло, в него цъфтяха жълтуги, потъна, покри се със земя; вик от небесата, натискаше го, душеше го, устните потрепнаха; нечути думи се опитваха да преодолеят материята, тялото се извърна, нещо напираше да излезе отвътре, душеше се, запъваше се, в смъртен страх се бореше за спасение... Гам стоеше безмълвна, искаше да помогне, да помогне, да извика, да вика вечно, но изведнъж нещо се появи в стаята, там нещо плъзгащо се луташе, а пък там потропа ръка, стените се огъваха, вратите се отваряха, таванът растеше в стаята, виеше се като змийска пътека, светът стенеше в безименна скованост, ужасно заплашително звучеше безмълвният вик от тези гърди, Гам падна, впи ноктите си в нещо меко, което поддаде, свита, очакваше в ужас страшното избухване, вой, бучене, края...

Тялото на Пуришков се отпусна. В очите му имаше нещо стъклено, смътно, прозрачно, непонятно — после зениците се ококориха, гръдният кош падна и с последната тежка въздишка излезе въздухът от дробовете.

Когато Гам посмя да погледне, откри, че е върху килима, полулегнала, с коляно, натиснало леглото. Без да се усети, бе вкопчила ръката си в едно от кучетата. Беше го стиснала за гушата. То вяло отпусна крайниците си.

Уморено стана. В устата си усещаше слаб вкус на кръв. Гърбът ѝ беше като пречупен. Облегна се на леглото и все още не отместваше поглед от Пуришков. Лицето му беше изпито, в него постепенно се вдълбаваха мъртвешки чужди черти. Около ноздрите се образуваха сенки. Кожата стана бледа.

Гам не можеше вече да го познае. Там лежеше нещо невероятно чуждо, сковано, ужасяващо, от което се отвращаваше всичко движещо се и топло в нея. Тя отмести глава назад, няколко пъти се опита да направи крачка, за да затвори обещените очи. Зад полуотворените клепачи от лампата се отразяваше странна лукава светлина като пламък в светъл рог, като че ли нещо студено и живо започваше да се

разлага, като че ли вече се усещаше мирис на мухъл от гроба, като че ли отсъствието се промъкваше зад това чело; внезапно тя осъзна — мъртъв. Отдръпна се назад и хукна през вратата, не видя забързания доктор, избяга съсипана, без да се огледа, навън, нагоре, покрай портiera, в своята стая, на своето легло, и така не помръдна до сутринта. Опря се на прозореца. От сивия сняг някъде в далечината проблясваше остра зелена светлина. Това тя никога нямаше да забрави.

Клерфе като че ли пренебрегваше Гам. Браминта Сола се натъкна на него. Той я хвана небрежно; тя не се възпротиви. Остатъците на един неясен живот не бяха достатъчни пред нея да се разкрие някаква перспектива. Онова, което някога тя можеше да спаси като цялостно същество, сега само ускоряваше падението ѝ.

С Вандервелде той се скара брутално. Обърна една игрална маса, откри картите и показа двойното асо на другия. Още същата вечер Вандервелде отпътува.

Гам не се остави екстазът на Клерфе да я заблуди. Тогава той стана открит и не се опитваше вече да я баламосва. За пръв път те докоснаха миналото, но изведнъж разбра, че да говориш за нещо, означава то да е вече зад теб, и му стана ясно, че това беше краят.

Всичко бе протекло незабелязано, без борба, но така неотменно, че дори неговата собствена енергия не се противопоставяше, а го приемаше като естествен закон.

Гам харесваше готовността, вечната будност в него, силата на желанията му и напрегнатата концентрация. Волята му можеше да ѝ въздейства, но само за един час, никога завинаги. Защото той не се целеше в същността, в единствения остров на женствеността. Той дърпаше към себе си, но не завладяваше. Меко и плавно настъпваше, омагьосваше с гъвкава последователност, но се отказваше пред портите. Беше прекалено обигран, за да се откачи преждевременно. Сега просто откриваше естествения завършек.

Клерфе гледаше сразен пред себе си. Когато си тръгна, Гам усети самота около себе си, която не знаеше как да нарече. Човек бе вечно сам. Дори любовта бе вид бягство. И кръвта не даваше отговор, а само чувство за безопасност. Продължаваше да задава тайнствените въпроси. Не свършваше ли всяка любов в първичния майчински инстинкт, не беше ли майчинството началото и краят?

Обзе я едно-единствено желание — да усеща топла живинка до колената си, устничка, която безпомощно изрича първите си думи. Продължението на живота и всички въпроси за самотата намираха решение в едно дете.

Това бе изпълването и пристанището. Неясното същество се разпростря, проясни се, срасна се, стана нещо определено и се превърна в инстинкт. Оформи се като завръзка и намери собствена посока и смисъл. От същество то се превърна в дълг.

А от другата страна на това единствено нещо бяха отчаянието и пустотата. Гам все пак знаеше, че трябваше да се прицели болезнено нагоре, за да достигне до себе си. Щом се налагаше, щеше да се разпростре, вместо да се затвори — този път тя бе предначертала за себе си. За нея бе валиден само законът на вечното разширение и все по-безбрежните морета; закон, който следваше безпрекословно.

---

[1] Знакът фермата или корона в музиката обозначава удължаване на тона, когато е поставен над съответната нота. Обикновено се използва в края на произведението или в края на някои от дяловете. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА ТРЕТА

Във Венеция Гам живееше на Канале Гранде. Всяка вечер под прозореца ѝ минаваше гондола. Щом се отдалечеше дотолкова, че вече не можеха да се доловят ударите на греблата, един мъжки глас запяваше серенада. Над водата звукът прииждаше на вълни — като много бавно тремоло^[1] ехото се носеше на приливи и отливи между стените и канала, сякаш беше погълнало бързите звуци в шахтата си и ги бе принудило да следват бавния ритъм на водата.

Поради този странен резонанс гласът звучеше неземеен и призрачен. Той би могъл да идва и от въздуха, както идваше от вълните. Притеглена от песента, Гам се оставяше да я возят през каналите. Светлината на фенера бързаше пред гондолата. Под нея скованата тъмнина оживяваше и се спускаше топла и червеникава над преминаващата лодка. Каменните гербове получаваха блясък и пъстрота, портите от дърворезба сякаш току-що бяха поставени тихичко пред замъците, след бягащите сенки като че ли се забелязваха рицари с дрънчащи доспехи, криеци се зад приближаващите колони.

В светлината на фенера покрай нея преминаваше неочаквано бляскавият каменен сън на Ренесанса и бързо се затваряше зад гондолата. Далечината се събираше в едно, светлината се отцеждаше, блясъкът ставаше по-матов. Тъмнината отново набираше мощ, като прилеп с широко разперени криле пляскаше зад лодката, събираше откъснатите от светлината парчета и ги сливаше с монотонността на нощта.

Гам усети със страх неизбежността на това привидение. Тя повдигна фенера, обърна го назад и насочи светлината така, че лъчите се събраха във водата. После призракт изостана с пляска на глупавите си крила и избяга в сенките на дворците. Но щом фенерът се отклонеше, той отново се появяваше и следваше ладията.

Когато Гам бе на крачка да се предаде, над покривите изгря луната и промени всичко. Тя разтваряше света със земната си тежест, така че призраците изчезнаха в миг. Сребърният ѝ етер ромолеше в

хиляди тънки като косъм тръбички и премахна гравитацията. Натруфеността на дворците се превърна в изящен филигран; колоните израстваха от водата, къщите плаваха тихо като Ноев ковчег, фасадите блестяха; тясната ивица, в която водата се докосваше до камъка, се превръщаше в греда на везна, която държеше в равновесие издигащото се към небето със спускащото се към водните дълбини. Понякога те малко се изместваха, ако зад ъгъла подухваше ветреца, мимолетен, неопределен, а после всичко отново ставаше спокойно.

Под арките на мостовете се бяха притаили отрязани ивици от нощта. В тях се бе загнездила топлина, която обгръщаше кожата в хладка баня. В овалите на прозорците дебнеха бледи отражения — уплашени, но дръзки в тъмнината като проститутки пред съдия.

Небето бе осветено като прозрачен опал от все по-силните лъчи, които покривите и водата отразяваха. И материята чезнеше.

Дори мисълта се превръщаше в чувствена импресия, която се издигаше в небесата като ято чучулиги и не се връщаше обратно. От ръката излитаха нови и нови птици и се понасяха, безпрепятствено и свободно, независими от състоянието на духа.

Собствените контури почти се размиваха във вибриращата атмосфера, сребърни очертания оплитаха дори познатата ръка. Над кожата се усети слаб повей. Една случайност и човешкото битие можеше да се разпадне при следващия ветреца, задрямал уморен на някое стъпало.

Изчезна усетът за време; ударите на камбаните се превръщаха в звънящ въздух; преставаха да бъдат предупредителен зов за преходността. Подсъзнателно обърканото през деня се събираше в благосклонно съзерцание, навятото си отиваше, почувстваното набъбваше около ядрото си и привличаше точно както желязото се привлича от магнита към полюса на срещуположната страна.

На Гам няколко пъти ѝ се стори, че вижда да се приближава Кинсли. Това връщаше спомените ѝ към последните седмици, когато тя колебливо искаше да избегне взимането на решение — то междуременно бе узряло само.

Прекъсването на пътуването ѝ от Венеция до Парма и Болоня — там щеше да остане за няколко дни — бе незначителна самозаблуда. Знаеше, че ще отиде при Кинсли.

Цяла дълга вечер тя седеше на терасите на Генуа и гледаше зареяно над морето, което в широка ивица обгръщаше града като с пояс. До нея някакви силно гримирани жени ядяха сладолед и плямпаха с ламаринени гласове. Когато в превалящата нощ цигуларят засвири романси, сякаш от дъха ѝ в съзнанието преля мекота така, че очите ѝ изведнъж натежаха от избликналите сълзи.

„Колко съм се размекнала“, помисли си тя и се почувства като че се рее над ливадите. Това не беше сантиментална мелодия, която проникваше в нея. Беше може би ритъмът на нейния път, който се избистряше като нов такт в сонатата на живота ѝ; бе по-скоро предчувствие за бъдещето, което я очакваше; или пък някоя закъсняла вълна се надигаше и изхвърляше потиснатото вълнение от дългия отминал ден — излишна, и все пак толкова нежна. Гам не осъзнаваше, че над всичко у нея намира нетърпеливото решение: да открие себе си, да загуби, но да преодолее несигурното бъдеще; и тъй като беше жена, това бъдеще носеше своето име и бе свързано с определен човек: Кинсли.

Градът остана зад парахода. Шумът на пристанището заглъхна и излезе вятър. Още дълго време брегът висеше над водата като пищна монашеска одежда. Беше толкова самотен — само на едно плато пастир пасеше козите си. Стоеше неподвижен пред кръжация хоризонт; на раменете си носеше античното небе.

Морето шумеше ден след ден. Ниски острови със зеленина и къщи се привеждаха над парахода и се потапяха в златистия дим. Осветени кораби и фарове откриваха пътя към Ла Платас, пясъчни острови забавяха пътуването, докато се появи рейдът на Буенос Айрес.

Гам страдаше от суховея. Кинсли ѝ предложи да заминат за вътрешността на страната, където се намираха неговите имоти. Пътуваха доста дълго покрай пътя на Розарио, после пресякоха шосето на изток. На следващия ден пред тях галопираше стадо мустанги, дамгосани със знака на Кинсли. Това бяха негови животни.

Но те продължиха пътуването си още няколко дни. Покрай обрулените от ветровете хълмове имаше къпинови храсти. Пясъчни лагуни протягаха пипалата си. Тревата на пампасите стана по-висока. Няколко гаучоси пояздиха малко с тях, после свиха встрани и изплющяха с ласа във въздуха.

Почти цял час над тях кръжа орел, все на едно и също място. Солените степи блещукаха в следобедните часове, после те забързаха по тесен път нагоре, минавайки покрай елите. Пътят се разшири. Изникнаха ниски сгради. Нощта дебнеше заплашително като пчелен кошер, но тогава колата влезе в падината, в която се намираше фермата.

Лаещи песове изскочиха навън, ръмжаха и така започнаха да вийт, че пронизваха въздуха. От къщата излязоха прислужници с фенери, викаха по кучетата и тичаха след тях. Животните бяха неударжими — те бяха познали Кинсли и се втурнаха към него. Една жена с трескави очи опипа гърба му. После се усмихна на Гам. Беше неговата дойка.

Управителят пристигна запъхтян и заля Кинсли с порой от думи. Но той избута всички встрани, вдигна Гам и я понесе през парадния вход на къщата, заобиколен от лаещите кучета.

По време на вечерята, докато носеше ястията, бавачката не спря да приказва. Кинсли я слушаше, без да я прекъсва. Гам се почувства изолирана и чужда. Тя разбираше, че дългогодишното съжителство, дори между неравнопоставени хора, създава такава близост, която може да се окаже по-силна от всичко останало. Кинсли й се стори почужд и в същото време по-близък. Новото обкръжение бе част от него; то не беше огледалото, което отразява контраста, а по-скоро необходимата рамка. Така той врасна в новото за нея и веднага стана частица от него; той не само се извиси, но и придоби обем чрез своето обкръжение, което подкрепяше и утвърждаваше собственото му съществуване.

До Гам клечеше кучето на Пуришков. Гушеше се в нея и уплашено гледаше към вратата, където някъде навън биеха някакво животно. При пристигането им глутницата нападна кучето. То побягна, изведнъж разкъса гръкляна на първия си преследвач и прелетя като черна стрела през двора, през вратата — към Гам. Щом хълбоците му затрепераха, тя го притискаше плътно до себе си. Тук то бе също така чуждо като самата нея.

Мухите жузаха пред мрежите на прозорците.

Една млада китайка постави мрежа над леглото на Гам и загаси светлината. Промълви неразбираем поздрав и скръсти ръце. Гам заспа веднага.

На другия ден тя потегли на кон с Кинсли към пастирите. Гаучосите разказваха за хората покрай потока и каучука; за кръчмари, с които се бяха сбили; за призрочни индианци, които се криеха някъде из горите; за странната светлина, която се появявала над степта като бледа закана в безлунните нощи. После помолиха Мак да изсвири нещо. Беше най-младият сред тях. Но той гледаше Гам и твърдеше, че китарата му била счупена.

Насреща се появи галопиращ конник. Отдалеч из вика, че кръчмарят бил получил бъчва бренди. Това раздвижи духовете.

Започнаха да викат един през друг и да подсвирват на конете си. Препуснаха в бесен галоп. След около час стигнаха до кръчмата. Тя се появи позадрямала сред дърветата. Гаучосите вдигнаха врява пред прозорците и вратата, докато на първия етаж се показа дулото на пушка и дебнещо лице. Успокоен, кръчмарят хлопна прозореца и отвори.

Гам и Кинсли продължиха нататък. Зад тях падаше завесата на тъмата. Копитата удряха приглушено в земята, като подземни кастанети ехото от пръстта отекваше зад тях. Най-сетне Кинсли спря конете; слязоха, легнаха на тревата и се заслушаха в шумовете на земята. Тя бе изпълнена с неизчерпаеми звуци, които се чуваха отблизо и далеч, степта говореше. Невидими стада препускаха бясно в нощта.

Когато продължиха, хванали конете за гривите, задухът ги лъхна така силно — като че ли се бе вкопчил в земята — и предателски хвърляше мрежите си към тях, за да ги събори. Животните бяха неспокойни и започнаха да танцуват на място. Горещината стана още по-непоносима, лепкава като тресавище, тя полепваше по гръкляна и против волята им бавно настъпваше към дробовете. Над степта се понесе серен отблясък. После блесна светкавица и приглушено изкънтя сред внезапната тишина. От една сенчеста поляна към тях се насочи стадо мустанги, разпръсна се, а после, макар и без водач, нерешително се събра в едно. Гам усети топла вълна в тила си, почувства плахия допир на ноздри. Вратът на коня потрепна, той задиша бързо и възбудено, отстъпи сковано назад и затропа с пръхтене. Животните започнаха да се катерят и да се дърпат от поводите. Те отмятаха глави нагоре и трудно се оставяха да бъдат удържани.

Тогава една светкавица разкъса дъждовните облаци. Зад тях изтреця гръмотевицата.

— Дръж се здраво за седлото! — извика Кинсли на Гам.

Конете изскърцаха с копита и хукнаха в галоп. Сякаш скрит в тревата се надигна вятърът, завихри бушуваща буря, която шибаше лицата им с прах и изтръгнати камъни. После се хвърли след животните, които препускаха в невероятен галоп като че ли не бяха нищо друго, освен изопнати гърбове и бягство от гибелта. Светкавиците ярко осветяваха небето. Цели стени блясваха огнени в магически пламъци, а сред тях се изливаха езера от син блясък. Над бушуващите удари от мощните клони на дърветата вреше небесният казан, светкавиците разкъсваха огромните артерии на безкрая в мистична битка с нощта, която забързана отново и отново покриваше с копринена тъма отворените рани.

Стадото мустанги с изскочили очи, в които бялото светеше неистово, се струпало около едно дърво. Най-силните жребци бяха по края. Те удряха и хапеха във въздуха, за да се предпазят от опасността. Младите кончета бяха закътани между по-старите животни.

Конят на Гам се спусна към стадото. В следващия миг тя се намери сама сред блъсканицата и тъпчещите тела. В светлината на светкавиците пред нея просветваха гладките гърбове на неспокойните животни — като вълни сред бурно море. Тя вдигна крака над седлото, за да не бъде смазана, и силно издърпа юздите. Но кобилката вече не ѝ се подчиняваше. Настроението сред дивите ѝ спътнички я бе направило непокорна, тя цвилеше и се извиваше в опитите си да изхвърли ездачката си.

Кинсли видя Гам сред стадото. Той удари един от конете с камшика през врата и натисна след него. Див жребец понечи да го ухапе за ръката. Той вдигна револвера си между очите му, дръпна своя кон назад и заобиколи стадото, за да се добере до Гам от другата страна.

Заплющяха първите капки дъжд. От гърбовете на запенените коне се издигаше пара, мирис, горещ, властен и завладяващ, бездиханна треска от пламенна страст и смъртен страх, която нахлуваше в кръвта и изтласкваше всякаква хладнокръвна мисъл.

Изведнъж степта се надигна и пламна, небето се разтвори в безкрайна светлина, светът се разпадаше на тлеещи парчета в един светлинен ад, светкавица удари в дървото. Стадото се разпръсна. Някои мустанги останаха да лежат неподвижни, факлата на дървото

догаряше над смазаните създания. Гам се осъзна едва когато усети плющящият дъжд да се сипе върху нея; бялата пяна на кобилата се бе събрала чак по гривата ѝ. Нещо диво напираше и я обземаше цялата. Тя отпусна юздите и прегърна врата на животното, което летеше напред, полудяло от неистовия страх. Бе притиснала лицето си плътно в гривата му, бе се сляла в едно с животното — преследване, ужас и устрем.

В паниката си кобилата се обърна при поредната изстреляна светкавица. Кинсли се опита да ѝ препречи пътя и да я хване. Тя се измъкна странично, тъй като не го позна. Започна преследване. Пърхащи, животните препускаха плътно едно до друго задъхани, а хората си подвикваха думи, които се разкъсваха от бурята.

С могъща хватка Кинсли хвърли яростно своя кон срещу кобилата, грабна поводите, докато продължаваше да галопира, прехвърли Гам над седлото и я притисна към себе си; извика, подивял от възбуда през бурята и нощта, докато изпускащата пара муцуна се остави изтощена на поройния дъжд, и двамата, вкопчени един в друг, потеглиха надолу през степта.

Когато дъждът спря и ялната луна отново се появи на небосклона, Кинсли настани спящата жена по-удобно на седлото и запраши към дома, като внимаваше да не я събуди.

Жегата се разстилаше над фермата. Гам постави ръцете си под пръските на фонтаните. Хладината примамваше със свежия си дъх като че ли можеше да проникне в клетките на тялото, да се остави отпуснато да се разпадне и да изтече. Под водното огледало ръцете придобиваха свой собствен живот. Подобно на странни същества, те стояха бледи и сдържани пред зеленината на дъното. Здрачът дремеше притаен в дълбините на кладенеца.

Откъм гората се появиха мъже. Те бяха убили заек и един червен вълк. Кучетата скачаха възбудени и се дърпаха към плячката. Сред шумотевицата се извиси смях — щастлив, гърлен и мек; една млада жена се спусна към мъжа си, който излезе от шубраците. Бавачката бръщолевеше за пуми, убити през последните месеци; тя сочеше към гората с много думи и жестове — понякога дори и някой ягуар слизал чак до фермата. После цялата компания се разотиде по къщите.

Гам продължи разходката си през степта. Жабите започнаха тихо да квакат, сякаш тайнствени монаси пееха псалми. Оплаквайки се,

прелетяха нощните лястовици.

В безспирна игра между дърветата плющяха крилата на прилепите. От тревата изневиделица изникнаха тлъсти пеперуди, между стръковете блясваха гръбчетата на бръмбарите, меланхолично викаха птички, полски мишки цвърчаха, а щурчетата свиреха на своите цигулки.

Акациите ухаеха на дива кожа.

Щом Кинсли се доближи до Гам, тя безмълвно и бавно го обгърна с ръце като че ли не искаше никога да се разделят. Мълчаливо се притисна до него и затвори очи. Колко близо бе това до смъртта, или поне така ѝ се стори, разтваряне и проникване в другия, отдаване и опора чрез себеотричане — нежна смърт от любимата ръка.

Мисълта се беше появила отдавна, когато се бе изненадвала от някое свое движение — повдигане на ръката или изпъване на крака като че ли вече е преживяла всичко това, и по-нататъшното, и обвързването на материята с бъдното, така че с дебнеш ужас, навела глава встрани, тя усети потреперване от мисълта, че това ѝ е странно познато и вече сякаш се е случвало. Породи се натрапливо чувство — това вече го знаеш.

Но тя никога не можеше да го възстанови. Оставаше само усещането, пред нея загадъчно се разкриваше двойственото съществуване, завеса, която в един миг се отместваше и представяше друг живот, който може би е бил преди настоящия, и сега припламва загадъчно от отвъдна забрава и се запътва към сферата на съзнанието. Дали пък това не бе предусещане на едно съществуване, което едва сега се оформяше и се бе притаило зад прага на смъртта — магично бляскаво кръжене през осъзнатото призрачно настояще на предходното и следващото и завършваше параболата в кръг.

Гам трепереше от нощния въздух. Влезе в къщата, която усещаше вече близка. Стените със своите ограничения ѝ се струваха като родни сред бягството от чувствата. В едно ъгълче на стаята клечеше опитомената маймуна на Кинсли, която се бе промъкнала следобед и си играеше с кристалите от каменна сол. Бе поставила ръцете си притиснати до гърдите в забележително трогващ жест. Докато се движеше, светлината от прозореца падаше върху лицето ѝ. В очите ѝ проблясваха сълзи.

Гам с ужас прие тъмната страна на съществото. Онова живо нещо там в своята кафява козина, в което пулсираше нещо неразбираемо, което действаше по своеобразен начин, в което усещаше нещо сродно, бе отвратително чудо, защото макар и живо, то бе по-чуждо от всичко мъртво — в него прозираше жестокост, която бе неразбираема. Човек би могъл да се опита да я обясни, но това би било чисто човешко обяснение. Какво знаеше човек за пурпурния мистичен свят, който живееше до нас и въпреки това бе така далечен като че ли бе на друга звезда. Гам потръпна от ужасната самота, която се разкриваше пред нея и където всичко бе обвързано в болезнена схватка — с ужасени очи, вгълбена в самата себе си.

Приблужи до прозореца и погледна навън. Тогава усети топла глава на коленете си. Кучето ѝ безшумно я бе последвало и се сгуши в нея.

Какво искаше животното, какво си мислеше — дойде, без да го вика. Що за тайнствен механизъм го подтикваше да извърши това действие, което бе така разтърсващо, ако се погледне от човешка гледна точка? При своя бог ли идваше?

Безславни човешки богове, които дори не познават стремленията на своите създания и са принудени да приемат бедната любов на същества, които не разбират и не познават. Светът е на луната, луната е светът — кой я държеше в ръцете си? Божествено ли е трагичното развитие на човечеството?

Гам повдигна главата на кучето и го погледна. Очите им се срещнаха съвсем близо. Тя проби с поглед неговите блещукащи светлинки, за да изтръгне от тях тайната им. Животното стана неспокойно под държащите го здраво ръце, опита се да извие глава, мигайки, потрепери. Обзета от отчаян страх, Гам изследваше погледа му. Кучето отново се успокои и я погледна. Ирисът под вдигнатите клепачи бе спокоен.

Стаята започна да се върти. Предметите се впуснаха в луда гонитба. Между тях се изстрелваха зелени ленти, профучаха бляскави бели венци от лъчи, подобно на обръчи под челото, а парещата скованост на напрегнатите очи се превърна в едри капки — животното с едно бързо движение се освободи от хватката.

Гам излезе пред стълбите навън, на двора, през портата, на открито, където памперото^[2] ровеше като вълк между черните дървета.

Тя алчно вдишваше с отворена уста свежестта на нощта. Нито за миг не я напускаше изумлението, то призрачно забиваше остриите си нокти в сърцето ѝ. Тя усети, че е на прага на раздялата с безличния хаос, където дебнеше лудостта.

Изведнъж падна роса. За миг тревите се покриха с капки. Косите и веждите се навлажниха и станаха хладни. Гам затрепери. Не искаше да продължава. Искеше да се върне при хората... Хората — подигравателно повтори ехото. Един прилеп се заплете в косите ѝ. Тя извика и избяга назад. Кинсли ѝ заговори със спокоен тон. Главата му бе надвиснала като месец над лицето ѝ. Вкопчи се в него и го привлече към себе си между възглавниците.

Той усещаше вълнението ѝ и я погали, за да я успокои. И дори когато благодарните ѝ устни се доближиха до ухото му и тя се отпусна, той не се възползва от нея.

На следващата сутрин тя се огледа. Денят беше светъл. Навън въздухът вече трепереше и топло нахлуваше през прозореца. Бавачката пееше на двора. Трополяха каруци, кучетата лаеха весело, папагали крещяха. Светът бе праволинеен и подреден. Към един шум се прибавяше друг; сигурно и свободно, битието стоеше пред вратата.

Какво беше това — призрак или глупав сън. Нощта бе отминала, а заедно с нея и злите ѝ магии; беше ден и живот, и настояще.

Още докато Гам мечтаеше, дойде Кинсли. Той се засмя и ѝ показа едно котило. Котенцата несръчно пълзяха по покривката и мяукаха.

Гам плахо, по детски погледна Кинсли, готова да се подчини. Тя си спомни как бе събудена. Червенина покри лицето ѝ. Бързо взе ръката му и я целуна. После в къщата отново екна песента ѝ.

На другия ден покрай тях мина керван с катъри, идващ от Сиерас де Кордоба. Пренасяше към брега пъстър мрамор и мед. Водачът остави хората си да си починат близо до Естанция. Те бяха гвианци и няколко тупи^[3].

Индианците бяха татуирали на гърдите си тотема на племето. Разпънаха лагера си в сянката на акациите и търпеливо мелеха царевично брашно за хляба си между борови кори.

Водачът показа на Кинсли специалната си стока — тигров син кварц и планински кристали с учудващи размери. Подари на Гам два ахата.

Когато Кинсли видя радост в очите ѝ, той ѝ донесе един индиански медальон от обковани със злато карнеоли и аметисти. Тя го слагаше вечер около ханша, докато се разхождаше гола със светлата си кожа по килима сред кафявия сумрак.

След две седмици Гам и Кинсли отпътуваха за крайбрежието. Яхтата му стоеше на рейд. Последваха ги лебеди и чайки, а делфините играеха около лодката. Гам мярна триъгълната перка на акула.

Вечерта водата слабо фосфоресцираше. Летящите риби стигаха чак до палубата. После яхтата се остави на вятъра.

Предната палуба бе отделена от останалата част със слънчево платно. Гам лежеше на слънце върху един шезлонг. Екипажът имаше обедна почивка; само кормчията дремеше на руля. Кинсли дойде и го отпрати на долната палуба, а самият той застана на неговото място.

Небето кръжеше около лодката наситеносиньо, от всички страни бе надвиснало жарко слънце. Светът бе заклещен от голямата обедна жегга. Всичко бе замлъкнало във върховото време, което властваше панически неподвижно.

Гам се изправи. На челото ѝ имаше светли водни перли. При ставането пред очите ѝ притъмня. Тя протегна ръце, изправи глава и усети изпълнените си със слънце артерии. Замаяна от сладостта на това усещане, свали дрехите си, за да се отдаде в прегръдките на слънцето. Остави се да бъде обгърната от лъчите му и повдигна затворените си очи към него.

Между светлината и морските шумове тя усещаше изцяло самата себе си — същество, в което светът нахлуваше като кристали. Тя беше вечно море и светлина. Мярката за всяко нещо пееше в нея, лодката пееше, небето пееше, отвори очи право към слънцето, усети пронизваща болка, ромон, песен, начало и край в едно, гръмко и изпълнено с тишина — истинска мистерия.

Ръцете опипваха, коленете трепереха, тя извика в неописуем екстаз и не чу виковете си. В нея се зараждаше буря, бушуваше, би накарала наблюдателя да потрепери — докъде бе пропаднал животът, портата към живота, колекционери на живот, падението на живота, животът, който продължаваше да пропада: утроба. Тя извика за живот, тръпнеше за живот, гореше за живот, мълвеше, понечи да хване в празното пространство, стисна зъби, стонове, въздишки, взе дрехите си, не чу добре един глас, дръпна мъжа над себе си, извика:

— Слънце... увита... небе... прегърната... светът се лее... животът... приижда.

В умопомрачението си така дръпна мъжа, че той я стисна за гушата и започна да я души.

Докато я душеше, устните ѝ придобиха белега на злоещо задоволство и това го накара да я пусне. Отново се вкопчи в него, Кинсли я изтласка от себе си и я погледна ужасен. Тя се олюля, надигна се и мина с плавни стъпки и загадъчна усмивка на разцъфналите устни покрай него по палубата, с високо вдигната глава, ръце, отпуснати отсъстващо надолу, опипваше стъпалата, които водеха към каютата на екипажа.

Насреща ѝ изплува полумрак. За миг се стъписа, синият блясък, който носеше, беше угаснал. После отново долови тъпия шум, а през люка пак проблесна синевата.

Кормчията се събуди в хамака си и разтърка очи. После скочи настървено от люлката все още в полусън.

Китайският готвач се спусна към тях. Похотливото му мазно лице заприлича на медуза. Понечи да избута кормчията и протегна лапите си към дългите бели бедра пред него. Но другият се отбраняваше и настъпи. Китаецът изсъска и се опита да парира фризицеа. Дватамата се вкопчиха, дишаха тежко, удряха се и бутяха с ръце и крака.

Тогава в рамката на вратата се появи Кинсли. Хвана се за една греда и потърси пистолета си. Щом видя, че Гам е на пътя му, се отказа и го захвърли настрани. Докопа някакъв камшик и натръшка борещите се на пода. Готвачът се свлече с вой на земята. Кинсли стъпка лицето му с крак и отведе Гам в каютата. Тя отвори очи, измърмори нещо неразбираемо, усмихна се замечтано, като увехнало цвете отпусна глава на възглавниците и веднага заспа дълбок сън.

Кинсли дълго седя замислен до нея. Най-сетне поклати глава и стана да търси китаеца. Той си лежеше на същото място. Кинсли го прегледа и го изпрати в моряшката каюта. Когато се върна, намери кормчията свит в един ъгъл. Връчи му заповедта за уволнение на следващото пристанище.

През нощта Гам се събуди. Опита се да си спомни какво се бе случило. Почувства се обновена и новородена. Зад нея бучеше нещо, подобно на тъмен вихър. Стъпалата изчезнаха, на мястото на вихъра се

появи едно плато. Без да има право на избор, тя бе последвала някаква свръхестествена воля в себе си, която я тласкаше към мъжа. Но експлозията на женствеността ѝ бе нещо повече — това беше най-дълбокото ѝ човешко преживяване, което плуваше в еротика, защото тя наистина беше само жена.

Внезапно и изненадващо мистичната карма, която от време на време напомняше за себе си, бе започнала сама да излъчва.

Изживяванията от последните години се надигнаха в нея и не ѝ даваха покой. Тя ги проследи като сомнамбул и почти отчаяно ги преживя. Най-голямото сега изкачване остана зад нея. Почувства се особено същество.

Знаеше, че винаги ще се приема така.

Изпитанието свърши. Пътят се върна назад. Бе поела в обратна на многообразието посока и бе открила уникалното в себе си; а сега отново се насочваше към пъстрото, непонятното, примамливото, авантюристичното пред нея, което винаги и навсякъде носеше чертите на мъж.

Зазоряваше се. На палубата се носеха разговори.

Кинсли излезе. Матросите стояха отвън. Кормчията бе вдигнал един револвер и говореше. Кинсли не трябваше да мърда от мястото си, за да не получи куршум. Трябвало да отмени заповедта за уволнение. Какво можели да сторят те? Бил длъжен да им плати надниците за три месеца напред. Нямаło смисъл да се съпротивлява. Били в открито море.

Кинсли настойчиво се взираше в кормчията. Онзи стана несигурен и отпусна оръжието. Кинсли каза:

— Стреляй! — отиде до него и взе пистолета от ръката му.

Хората се отдръпнаха назад. Той остана за миг неподвижен. После премисли последиците и каза почти тъжно:

— Можеш да останеш.

Гам бе наблюдавала представлението. Но щом видя Кинсли до себе си — мълчалив и добродушен, ѝ хрумна натрапливо мисълта: „Дали всичко свършваше? Разбираше ли я той все още?“. Нещо се беше появило между тях, но тя не знаеше откъде идва то. Не бе упрек, нито оплакване. Това си беше Кинсли.

Когато следобед се разхождаше на палубата, кормчията се ухили насреща ѝ. Тя не знаеше точно защо, но предполагаше — сутрешната

сцена, подсвирна на ловджийското куче на Кинсли, което ѝ донесе камшик. На връщане отново я срещна съзаклятническата усмивка на другия. Тогава тя го удари с камшика през лицето.

---

[1] Музикална техника при изпълнение на струнен инструмент. Изразява се в бързо повторение на един музикален тон. — Бел.ред. ↑

[2] Памперо е студен, бурен южен или западен вятър в обширните степи в югоизточната част на Южна Америка — район, известен като пампаси в Аржентина, Парагвай, Уругвай и Бразилия. — Бел.ред. ↑

[3] Тупите са били една от най-важните етнически групи на територията на Бразилия преди идването на европейците. Смята се, че те първо са се заселили в дъждовните гори на Амазония, но преди три хилядолетия започнали миграцията си към бреговете на Атлантическия океан. След заселването на португалците в Бразилия тупите почти изчезват — много умират от болести, а други се смесват с европейското население. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Акостираха в Коломбо. Местните наобиколиха с канутата си яхтата. Гам хвърли монети. Те се гмурнаха като тюлени, докопаха ги и шумно се сборичкаха за плячката. Слънцето се отразяваше върху мокрите им мургави тела.

На брега земята светеше с палмите и ароматите си. Гам стоеше до Кинсли на рилинга и повдигна ръка към гмуркачите:

— Как да предположи човек, че бялото на изток е символ на траур... Ние смятаме, че боговете са бели, а те са бронзови.

— Бронзови и страховити — отвърна Кинсли. — Без никакво съчувствие. И това е добре. Силно опиянени от дребен егоизъм. Слабост към самия себе си. Дори гибелта носи последици.

— Срещу които да се борим.

— Безсмислено е. Този, който обича извисяването, трябва да утвърждава и падението; двете са едно цяло. Никой, който се издига, не иска да повярва в сгромолясването си.

— Даже и когато вече пропада.

— Защото не знае как да тълкува промените. Когато къщата се срути, мазилката се лющи. Дори потъването на една съдба носи своите белези. Да се противопоставяш дълго време на това би било глупаво, дори сантиментално, а то е още по-лошо. Прави те смешен. Краят може само да се прикрие, но не и да се спре.

Гам се засмя неопределено.

— Кой говори за края.

Кинсли не отговори.

Дните минаваха, изпълнени с размисъл, който търсеше тишина и усамотение. Понякога бегъл поглед, чувството на сянката, стъклена стена... После отново бликнали усещания, приливи и фантазмагории. Отливи и пак премерено очакване, което уж изглеждаше безсмислено, но все пак бе по-упорито от всяко опиянение.

На откритото стълбище и на терасите на храма в Канди бяха поставени факли. Те блещукаха над сергиите на местните, пред които

се трупаше тълпа, за да си купи свещи и цветовете от лотос. Свещеници в шафранено жълти одежди посрещаха европейците с дълбок поклон. Кинсли им говореше на хинди, а те му отговаряха на добър английски.

Главният свещеник показваше светинята на храма — зъб на Буда, както и забележителната библиотека, състояща се от хиляди метални лавици. Кинсли поде разговор с него за песимизма на будистката религия. Главният свещеник я сравни с принципите на Шопенхауер и Платон. Засмя се на въпроса на учудената Гам и посочи множество европейски книги, които бяха доста четени.

— Човек е способен да преодолее единствено онова, което познава. И всичко, което познава, е безопасно. То може да тежи, но не и да унищожи; защото дъхът ни влиза в порите му и бавно го придърпва към нас. Всяко трайно владичество се постига по този начин, това е претворяване, а останалото е само нова подредба. Щом спечели волята, печели и ръката, без да се е борила за това. Но който владее само ръката, рано или късно пада от нея. Опасно е единствено непознатото, защото е чуждо и нямаме връзка.

— Затова ли толкова обичаме чуждото?

— Обичаме го, докато го опознаем, след това то вече не е заплаха. Когато става част от нас, не желае да ни преодолее. Да опознаеш означава да се освободиш.

— Познание — що за дума? Как се постига?

— Не с мисли. Това е само грубо опипване, което пропада още на повърхността. А с кръв. Любовта е най-точното познание. Тя иска да спечели другия за себе си. И го спечелва, като проникне в него. Това е едно преливане, докато се запълнят езерата на другия. Но те вече не са пълни със собствени води.

— Тогава тя е създадена само за да притежава и руши.

Лама се засмя.

— Страните от Запада доста сложно гледат на тези неща. Зад белите им чела се е загнездило безпокойството, онзи лъскав звяр, когото те наричат мисъл. Водят го винаги със себе си и питат. Всички западняци задават много въпроси, мълчат прекалено малко и не могат да изчакват. Който може да чака и е готов, ще види резултата. Любовта е като щурче. Доста чуват песента му, но само малцина го виждат. Тя избягва шума. Едва когато човек се превърне в земя, планина, плод или трева, тя се появява. Ливадата е по-силна от дъба. Тя не се пречупва по

време на буря, защото я следва. Който създава закон, трябва да знае, че той действа само ако е съобразен с времето, иначе просто увисва във въздуха и изсъхва.

Дърветата растат и си отиват, дори скалите се рушат от времето. Нищо не е вечно, единствено промяната.

— Промяната — Гам се опря на ръба на ниската ограда.

Лицето на лама стана неясно в мрака. Той стоеше пред нея сериозен, срещу просторната вечер. Ръкавите на одеждите му се вееха на вятъра. Отново се усмихна:

— От време на време един човек от Запада ми идва на гости. Живял е няколко години в светия град Угра и е разговарял с живия Буда, който царува там. Сподели с мен една тайна за законите на любовта: магнитът търси желязото, за да го привлече, точно както и желязото — магнита. Но скоро той прониква в желязото със собствената си сила и го обсебва бавно, докато го превърне също в магнит. Тогава го отблъсква и започва да търси ново желязо.

Гам сведе погледа си. Помисли си за Клерфе, чиято привързаност бе станала негова съдба. Не можа да се освободи от нея. Тя го усети и си тръгна от него. Не казваше ли и лама, че за всичко си има свое време, в което расте и в което си отива? Но не съществуваше ли и волята, която е по-силна, която побеждава и триумфира?

Тя погледна Кинсли. Той стоеше изцяло в сянката. Какво всъщност имаше между тях?

Лама продължи:

— Преди няколко дни при мен дойде един европейец със своя прислужник; момчето имаше на слепоочието рана, която не можеше да зарасне. Искаше да му дам лечебни билки и индийски балсам. И с него си поговорихме за тези неща. Той смяташе, че познанието за това е почти изтрито, защото е изплашено от морала на западните държави и твърдеше, че малко жени познават наистина мъкмата и недостижимостта на любовта. Това са стожерите на съдбата. В тях пулсира съзнанието на женския вид и протичащите събития за тях са по-ясни. В онези книги там — той посочи томове пред себе си, понякога се намират рисунки за нея — Аспазия, Фрина, Таис. Каза, че тези жени били изложени повече на тайните вихрушки, подчинени на свой собствен закон. Те не биха могли да се прислонят до някого, а вечно трябвало да го побеждават. И после добави усмихнато, че по

този начин се доказвал духът на противника. Тези жени били като топки, търкаляли се, където им скимне, и нищо не се случвало, докато не срещнали съпротива.

Това били дните на тяхното щастие.

Гам замълча. Опитваше се да намери думи за толкова много неща. Но когато искаше да ги изрече, като че ли ѝ убягваха. После се отказа, защото осъзна, че това е вътре в нея, а какво значеха голите слова.

Главният свещеник я съпроводи до портата на храма. Земята беше в сянка. Градините шумяха, а над тях се спускаха златните топки на звездите. Когато лама се приближи до Гам, каза:

— Онзи, който живее мъдро без жени, може да вижда в бъдещето. А в него аз усещам, че ръцете Ви още веднъж ще се облегат на плочите на този храм. Тогава ще Ви кажа повече.

Гам остана замислена и не проговори по обратния път. С Кинсли се сбогува едносрично.

Когато разпусна косите си, в съзнанието ѝ се появи споменът за степта. Спря за миг, а после отиде при него. Той седеше до прозореца с поглед, зареян навън, дотолкова погълнат от съзерцанието си, че не я чу да влиза. Главата му беше наклонена напред, очите му бяха празни и вгълбени като че ли мислеше за сериозни неща. Гам остана да стои така и го загледа с тайнствено изражение. Сърцето ѝ биеше и тук тя усети, че приближава нещо неопределимо, нещо като раздяла, която залязва, но преди това оставя следи. Никога досега не беше обичала Кинсли така, в сложна смес от страх, любов и доброта, които я бяха завладели дотолкова, та си мислеше, че никога няма да може да си тръгне от него, но които не бяха нищо друго, освен първите предвестници на приближаващата раздяла. Със сълзи на очи тръгна към самотника и отново, и отново повтори на мълчаливеца думите, извиращи от сърцето ѝ.

Водата шумеше и се удряше в стените на кораба. Гам се събуди и пипнешком затърси лампата. Шумовете се усилиха. Тя скочи и се заслуша. Сред шума на вълните се долавяха викове. После по палубата се чуха стъпки. Тя отвори вратата и гласът стигна до нея — метален, с извивки, плътен. Застана неподвижно с наведена глава, неочаквано в съзнанието ѝ изплува един спомен. Изведнъж кръвта ѝ кипна дотолкова, че заглуши вълните. Останала без сили, тя се облегна на

стената и чу Кинсли да отговаря, няколко души затичаха насам-натам, долови слабо скърцане и дрънчене. После отново настъпи тишина.

Тя продължи по коридора надолу. В стаята на Кинсли светеше. Отвътре се чуваше разговор. Тя бързо избяга, скри се обратно в каютата си и се потопи в дебелия сянък на съня.

През люка нахлу ароматът на солена хладина, на канела и цветя. Млад матрос седеше на кърмата и си тананикаше сантиментална песничка. Кинсли разказа на Гам, че през нощта се появила лодката на един приятел, когото и тя познава: Лавалет. Набързо минал през Хонконг и вечерта в клуба чул, че Кинсли е пуснал котва в пристанището. Тъй като неговият прислужник получил тежко нараняване и не можел да продължи с него, дошъл да го помоли да се погрижи за момчето за няколко дни, докато се върне. Лавалет си тръгнал още през нощта.

Момчето беше слабичък тамил с маслинокафяви очи, изненадващо бяла кожа и тънки ръце. На челото имаше недълбока, но широка рана, която стигаше до слепоочието. Със сподавен глас то отговаряше на въпросите на Гам и й посочи кутийка с индийски балсам, който трябвало да се втрива в гърба. Ламата на Канди го дал на господаря му. Той му казал, че от това ще оздравее.

— Вярваш ли, че ще помогне?

На игрището за крикет в Коломбо един креол помоли да го представят на Гам. Основите на ноктите му бяха тъмни, на ръката му блестеше огромен опал. На Гам й се стори, че вече го бе виждала някъде.

По обяд един бабу^[1] донесе в клуба новината, че е пристигнал цирк, и решиха вечерта да го посетят.

Индуси обсадиха на тумби палатката и се опитваха да се промъкнат под брезента, но пазачите безпощадно ги залавяха и ги разгонваха с пръчки.

По източен обичай програмата продължи дълго. Местните участваха оживено и през паузите продължаваха да обсъждат заинтригувано току-що видяното.

Когато престарял лъв неочаквано започна да реве и направи няколко крачки към манежа, в предните редици настана паника. Само един възрастен мъж остана неподвижно на мястото си. Лъвът скочи

високо с прангите и погледна викащото множество. После с ръмжане се остави да го прогонят.

Докато зрителите се поуспокоят, се зашумя на друго място. При бягането си хората бяха скъсали проводник и предизвикали късо съединение. Парче от брезента бе започнало да тлее и бе попаднало върху купа сено. Пламна изведнъж и се прехвърли върху купчина омаслени възета. Конярите удряха с дюшеци, за да потушат пламъците, но така само разпространяваха пожара. Въздушното течение понесе тлеещите парцали на всички страни. Брезентът пламна изведнъж и дървото на пейките започна да тлее. Индусите ревяха и се блъскаха към изхода. Там, пред тесните врати, се скупчваха в бездиханна тълпа. Огънят обхващаше всичко по пътя си. Плътни кълба пушек изпълниха въздуха. Тогава угаснаха всички лампи; основният кабел бе прогорял. Всички отново се паникьосаха. С жаловити викове жените се втурваха към бушуващата стихия. Протягаха се ръце, вкопчваха се в косите на стоящите пред тях. Ноктите им се впиваха във вратовете им. Местните се хвърляха от горните редове, опитваха се да преминат напред през главите на другите, носеха се над тълпата, която ги сваляше и тъпчеше.

Лъвовете станаха неспокойни, ревът и ръмженето им внасяха допълнителен хаос в тъмнината, осветена единствено от пламъците.

На Гам ѝ прималя от пушека, зави ѝ се свят. Изведнъж огънят избухна и обхвана ивица от стената; гредата се сгромоляса. В цялостната възбуда Гам усети, че я вдигат и понасят. Креолът я отнесе на другата страна, раздра с нож брезента на палатката, пристъпи напред, огъна конструкцията и се промъкна с Гам от другата страна. Притича с нея напъряко през площада към улицата, където се намираще колата му. Гам все още беше в несвяст от пушека и лежеше отпусната на седалката.

След няколко минути дойде на себе си. Видя, че излизат от града и се насочват към пристанището. Тя понечи да попита, да стане, но после се облегна назад и почувства същото, както преди, по време на пожара, когато усети ръката на мъжа — една сила я грабна и отнесе надалеч, а тя не ѝ се противопостави.

Креолът се обърна към нея. Цепките на очите му се смалиха, щом видя, че се е разбудила. Тя уморено облегна главата си назад и го

погледна. Той не каза нищо, но от извивката на главата му успя да забележи, че неотклонно я наблюдава.

Светлините на колата изскубнаха една градина от тъмнината. Изскочиха слуги. Креолът се разпореди да се приберат и въведе Гам в къщата. Отвори се врата към стая. Гам видя, че има само една врата. Креолът се засмя, когато забеляза погледа ѝ. Гам остана права до масата, толкова беше уморена. Креолът бавно поклати глава и рече:

— Желая Ви лека нощ, утре можете да се разпореждате в къщата, прислугата ще прави каквото ѝ заповядате. Аз, за съжаление, имам работа в Коломбо.

Тя се сепна:

— В Коломбо ли?

Той остана неподвижен и очакваше реакцията на думите си. Но Гам бързо се овладя и само леко наклони глава. Креолът си тръгна. Тя се спусна към вратата и пусна резето.

Почука се няколко пъти. Гам не отговори. Щом отвори вратата, навън видя гърбаво момиче, което се стресна. То попита дали да ѝ донесе нещо. Гам я погледна изпитателно. Тя беше доста прегърбена, но имаше красиви ръце и очи.

Гам мина през парка. Пред къщата имаше две оранжерии с орхидеи и аквариуми. Наоколо плуваха плоски риби с перки, подобни на пауново око, и очи, поставени доста встрани. Костури ровеха дъното, сомове се бяха заровили в тинята, само мустаците им стърчаха. Диодони гонеха виненочервени рибки, а те, докато бягаха, откъсваха пъстри охлювчета. Почти невидими между водораслите се криеха прозрачните ланцетници. Тюркоазеносини разбойници се подаваха зад гората от сагитарии, а макропадите трескаво строяха гнездо от пяна.

Гам се връщаше с гърбавото момиче и двете минаха покрай екзотична растителност в керамични саксии с причудливи форми. Други имаха цветове като бяло месо и внезапно отваряха едно око над тежките израстъци, в което се измъчваха падналите в капана им насекоми. До тях растяха замислени бели цветя с кръстати цветове и носеха името страданията на Христа.

От време на време през къщата преминаваха момчета като бледи ангелчета и не поглеждаха встрани. Устните им бяха начервени, стъпките им не можеха да се доловят. Това бяха мелези с индийска

кръв, болнави копелета, белязани със смъртта. В една от стаите жена решише косата си, която падаше като бурен поток върху месестите ѝ рамене. Тя изви глава към новодошлата, намигна ѝ и облиза устните си. Доста вулгарна нотка излъчваше това наглед обикновено татарско лице. Ръцете ѝ бяха отпуснати и меки, с дебели артерии; изглеждаха така, като че познаваха всички пороци на света.

Гам понечи да излезе извън парка. Усети, че някой я хвана за ръката и видя до себе си лицето на гърбавата, което бе изкривено от влудяващ ужас:

— Трябва да останеш — прошепна ѝ тя с посивели устни.

Гам не знаеше защо остана и без да се замисли, тръгна обратно. Следобеда си поигра с две ангорски котета и остави гърбавото момиче да ѝ разказва приказки, в които се говореше за любов и имаха щастлив край. От време на време курвата се затъртяше към тях, спираше за момент пред Гам, поглеждаше я и пак продължаваше.

На прозореца стоеше опитомена маймуна, която бе обкичена с пръстени по ръцете, тя бавно се обърна, когато гърбавата започна да шушне нещо на Гам. Момичето веднага спря и пребледня. Когато маймуната излезе, то каза, че никой не обича животното; вулгарната особа, която тъкмо прекосяваше стаята, смяташе, че зверчето имитира всичко. Когато маймуната се появи отново, Гам я замери с книги и възглавници.

Креолът цял ден беше навън. Гам се засмя на наивната му уловка. При прекосяване на къщата тя можеше да се наслади на вкуса му. Всички стаи имаха по стените си килими. Марокански и персийски висяха редом с износени турски и арабски килими с редки орнаменти и превъзходна изработка.

Силен вик прониза съня на Гам като с нож. Трепереща, тя се надигна в леглото, седна с пулсиращи слепоочия. Постепенно се успокои, че е била събудена от страшен кошмар. Но изведнъж гласът прокълтя отново, по-силен, по-висок, по-настойчив — като ужасяваща смъртна опасност. Гам хукна към вратата, почука, без да посмее да я отвори, заудря с юмруци, завика, тогава разпозна шепнещия слаб глас на гърбавата, веднага отвори, започна да я разпитва и я прегърна през раменете.

Най-сетне разбра.

— Това е Мери, отново получи пристъп.

Гърбавата се сви и стана още по-малка, бръкна в пазвата си и извади оттам дрънкаща броеница, започна да я прехвърля и шепнеше в отчаян страх. Отвори се една врата — в синя пижама креолът профуча като фурия покрай тях, хвърли злобен поглед към стаята и затича по стълбите нагоре. Викът се усили призрачно при отварянето на вратата, а при затварянето ѝ отново заглъхна, после се чуха удари, хленчене, все по-слабо и замиращо, една въздишка — дълга, протяжна, страстна, дълбока и страховита. И всичко потъна в този стон, който разби стената, нахлу в нощта, някакво мрачно видение.

Гърбавата беше като онемяла. Вулгарната гърлено се изкикоти от площадката на стълбата и направи похотлива физиономия, после се сви назад като пребито животно. Едно от момчетата мина тихо покрай нея с фенер, който осветяваше бледото му лице.

На другия ден креолът потърси Гам и поиска да я притежава като че бе нещо съвсем естествено. Тя не му обърна внимание и се загледа през прозореца, в който се отразяваше слънцето, сякаш беше набоден на лъчите му. Той не се засегна и си тръгна с празни ръце.

Но щом дойде отново, Гам беше променена. Тя играеше с него, отпусна ръката си в неговата и незабележимо се остави думите му да я разнежат. Той усети веднага и я нападна страстно с омайваща съблазън. Тя отстъпи, без да покаже превъзходството си, и нежно гледаше пред себе си, леко учудена. Той реши, че е прибързал, и започна отново отначало, заобиколи я с внимание, с думи обгръщаше ръцете ѝ, с малко, но подбрани изрази се увиваше около нея като лоза. Внасяше настроение, продължаваше да води поддаващата се жена, ставаше по-уверен, продължаваше нататък, усети как тя го следва, вярваше, че я е заловил, нападна, но внезапно усети, че му се изплъзва, вече не можеше да се въздържа, избухна, тръгна си победен под възбуждащия неразбиращ поглед на Гам, обърна се сковано и се усмихна насила:

— Чудесно, мадам — след което затръшна вратата.

Скоро се върна.

— Имате красиви килими — каза Гам непринудено.

— Те са моята страст.

— О, значи страст!

Той прехапа устни.

— Единствената — направи кратка пауза, но тъй като не получи отговор, продължи: — Това зелено молитвено килимче ми е най-любимо от всичките. Килимарят в Басра е вплел в него целия си живот. Дори частица от живота му е втъкана в него. Докато той работел, жена му го мамела с някакъв европеец. Когато килимът бил готов, европеецът умрял от неизвестна болест. Жената на килимаря пък била намерена в кладенеца. И до днес килимът притежава невероятна сила. Но нека си поговорим за друго. — Той премести едно кресло и започна преговори. Да се наблюдава светът било интересно само тогава, когато можеш да го видиш от различни страни. Една от тези страни за него била например тя, непозната, нова, и той знаел, че и с нея е така.

Гам вметна:

— Сега очаквате да Ви противореча. Познат номер от старата школа. Нека престанем! Добре, признавам, и с мен е така.

Той я дебнеше и се помъчи да открие уловка в думите ѝ. За да предотврати всяка изненада, се надигна, кимна, като че ли беше сключил сделка за продажба на пшеница, и каза безобидно, докато се сбогуваше:

— Е, добре, скоро ще започнем.

Очакваше отговор, преди да стигне до вратата, но мълчанието зад гърба му се стори по-опасно от всяка изречена дума. Хвана дръжката на вратата, обърна се и само с поглед погали Гам.

Тя знаеше, че ще се обърне, и вметна, докато той вече натискаше дръжката:

— Значи утре ще ме върнете обратно.

Обърна се бързо, стана му ясно, че е разкрит, като видя подигравката в погледа ѝ.

— Вие обичате забавното начало, но и аз проявявам разбиране.

На следващата сутрин той не я отведе, а ѝ изпрати сини орхидеи. На обяд се опита да избие от главата ѝ мисълта за връщане. Тя беше озадачена.

— И защо?

Той се опита да заобиколи въпроса, но тя беше настоятелна.

— Вие сте много непостоянен, приятелю. Преди два дни бяхте властен като паша, а днес преговаряте като на пазара. Нека скъсим процедурата. Тази вечер се връщаме в Коломбо.

Креолът направи колеблива гримаса и не отговори. Гам продължи:

— Избягвате да се аргументирате. Защо? Правите се на страшно мистичен, дотолкова, че почти звучи банално.

Той се замисли и се опита да блъфира.

— Това е от любовта ми към преструвката, нищо повече. То обаче изисква разбиране от страна на противника, че няма за цел да мами, а е просто като красива одежда за жената и нищо повече. Защо класифицираме нещата по голата конструкция? Съществува и една извисеност, при която е разрешено всякакво маскиране, защото и без това ще те познаят. Хората познават себе си и прикриват онова, което ще се случи, под формата на ведре игра. Малко украса и думи — нищо повече; а под тях се крият само няколко крехки опори и носещи импулси. Кому е нужно дуелирането със слова? Вие знаете какво искам.

— Много сте предпазлив, но предпазливостта издава притеснението Ви да не се разкриете. А където има нещо за издаване, има и нещо за криене. Не обичам обвързването. Нека бъдем по-весели.

— Както Ви е угодно. Да неутрализираме битката. Да свалим маските: доведох Ви тук, тъй като всичко — от обитателите на тази къща до оформянето на цветята във вазата Ви — е проникнато от моята воля и всичко е мое творение. Не Ви ли говоря и чрез посланиците на моите дела? С моето „аз“, изложено в такава светлина, която прониква във Вас от всички страни?

Гам се засмя:

— Умело се разкривате, без да изпускате нещата от ръцете си, опитвате се да превърнете изгубената партия в реми.

Креолът замълча. Почука се на вратата. Гърбавата носеше писма. Той ги грабна от ръцете ѝ. Гам понечи да каже нещо, но го потисна. Колко умело показва недостатъците си, без да говори за тях, помисли си тя, облегна се назад и го загледа как чете. Маймуната се прокрадна. Гам отново я замери с книги. Животното показва зъбите си, скочи на раменете на господаря си и замърка зад главата му. Креолът вдигна рамене и то с вик падна долу. Той го ритна, хвърли писмата в лицето на гърбавата, обърна се съвсем спокоен към Гам и каза хладно:

— Подгответе се, тръгваме в девет часа.

Гърбавата с тъжни очи приготви нещата за отпътуването, бавно и уморено ги постави на масичката. Гам застана до нея и погледна затрогващите ѝ ръце. Те като че не принадлежаха на тялото ѝ, изглеждаха така спокойни и одухотворени; скованост, която в най-неочаквания момент се превръщаше изведнъж в грация и мекота. С тъжните си очи тя сякаш виждаше всичко, което бе нещастно и което умираше още преди да се е родило. Колко мъка изведнъж бликна към света от този меланхоличен поглед. В него се луташе цяла армия от безутешни сенки. Там се криеха морета от сълзи, защото в цялото това незачитане и неуважение будуваше и властваше — както във всеки друг — воля и импулс.

Объркана, Гам се надвеси над тъмната главица, от която се носеше остър мирис. Плахо и нежно докосна тези ръце, които наподобяваха болнави лица, и усети облекчение, когато почувства как топлината излезе от нейните артерии, нахлу в кожата на другата и я съживи. Обзе я горещо желание да помогне и като че само излезе от устата ѝ:

— Елате с мен.

Клепачите на гърбавата се надигнаха към Гам — тежко и бавно като съдбовен въпрос. Изведнъж очите ѝ блеснаха и лека руменина озари бледите ѝ черти. Тя кимна трескаво, пусна Гам с бързо, невъздържано движение, залюля се за миг и се свлече на пода. Ръцете ѝ се бяха вкопчили в краката на Гам, лежеше неподвижно като птица, закриляна от преоткритото гнездо. После скочи, Гам почувства, че при ставането я погледна сериозно до смърт, но ирисът ѝ бързо се промени и започна да трепери, скачаше насам-натам, погледът ѝ също се луташе. С отсечен силен глас тя започна да вика:

— Не, не... — Нервно грабна ръцете на Гам, разтърси ги и продължи да вика, а после ги пусна: — Не, не... — Сви се назад, изпълнена със страх, послуша се към вратата, но нищо не чу, нито една дори тиха стъпка, после се хвърли напред, изглеждаше прекрасна, бавно поклати глава и каза с дълбок глас, мек и меланхоличен: — Не, защото аз...

Спря за миг, замисли се и отново се сви, плаха и ревностна слугиня, която робски се изпари, щом креолът дойде, за да отведе Гам.

Соленият бриз довяваше простор и безкрай; вълните на приборя блестяха като моминско бельо и сняг. Водата вреше тъмна и опасна;

хвърляше в далечината святкаща пяна, подобно на риби, които скачат във въздуха. Луната се беше разстлала над морето — пълна и порочна.

Когато улицата тръгна край брега, креолът спря. Разпалено се надвеси над Гам и доближи лицето си съвсем близо до нея, така че тя усети ловната му страст. Остана притихнала, притисната към седалката си, без да помръдне, и го гледаше втренчено. Изведнъж той започна да фучи, побеснял като ягуар, разтърси колана, тя не помръдна, протегна ръцете си към нея, но тя отново не помръдна, опита се да сграбчи ръката ѝ, тя само го погледна, отдръпна се, така че само главата ѝ тайнствено се подаваше от ръба на прозореца, после атаката стихна, делириумът премина, с влага в очите той се срина.

Веднага след това скочи отново и колата потегли бясно, докато стигна до града. После се обърна и запита Гам къде да я закара. С ясен глас тя продиктува адреса на Кинсли.

Щом като ѝ помогна да слезе от колата, той промърмори с мъка:

— Простете първичните ми изблици.

Гам го погледна:

— Кой може да устои на първичното?

Той се сепна:

— Е, и — той заекна, — аз бих...

Докато минаваше покрай него, тя му каза през рамо: — Защо не го направихте тогава?

Гам спря за миг пред стаята си, притисна слепоочията си с ръка. После продължи към покоите на Кинсли. Застана нерешително пред вратата. Колко трудно беше да натисне дръжката. Вгледа се в полирания месинг. От него идеше бледо отражение. Тя търсеше източника като че ли всичко зависеше от това. Едва когато видя, че отблясъкът идва от една-единствена малка лампа в коридора, събра сили да натисне дръжката. От помещението я лъхна тъмнина. Вентилаторите работеха равномерно, приборът прибавяше към този шум своя ритъм. Фосфоресциращи отражения от луната и от водата осветяваха стаята. Гам не посмя да запали осветлението. Тя пипнешком стигна до спалнята на Кинсли. Беше празна. Мрежата за мухи стоеше сгъната до леглото.

Него го нямаше.

Седна до прозореца и реши да чака, защото не можеше да помръдне по-далеч от тази стая. Над перестите листа на палмите

величествено и властно се разпростираше нощното небе, морето шумеше като подземен бог. Грандиозната монотонност от ромоленето на прилива поглъщаше другите шумове и скоро остана да властва единствено то, а Гам усети, че я понася върху вечните си успоредни течения. Тя цялата беше в очакване на тежка буря.

Времето отлетя така бързо, че дори не се учуди, когато видя червената светлина, идваща от фойето. Като в приказка, която става реалност, тя усети очертанията на Кинсли, но дори не се опита да стане и да се запъти към него.

С големи стъпки той се приближи до нея. Ясно като никога досега тя видя лицето му, отворите на ноздрите му над ъгълчетата на устните, широката му, но сдържана усмивка и хлътналите му слепоочия.

— Ти отново се върна — каза той.

— Върнах се при теб.

Ликът му се озари сякаш направи опит за меланхолична усмивка.

— Върнах се при теб — повтори Гам и пое отпуснатата му ръка.

Той все още не отговаряше.

— Не знам какво става — каза тя с тих глас.

Кинсли дори не помръдна, когато промълви:

— Това е раздялата.

Гам пусна ръката му, но изведнъж едно прозрение я удари като гръм, затвори очи и отново сграбчи ръката на Кинсли:

— Не, не — бавно отпусна ръце. — Това не е ли...

— Не — отвърна Кинсли, — не е. Не знам какво се е случило. А и няма особено значение. Кой се интересува от външни прояви. Дори и да се бе случило хилядократно повече, то щеше да е забравено, преди да е достигнало до мен.

— Защо искаш да си тръгнеш? — тихо попита Гам.

— Не, аз оставам, само ти си тръгваш.

Гам поклати глава и промълви:

— Но аз се върнах при теб — и се сгуши в ръката му като плахо дете.

Той зарея погледа си в нощта и заговори безцелно, сякаш беше някъде навън, във вятъра пред прозореца:

— Ти си като прилив — красив, ромолящ, който се удря в дигата. Докато дигата издържа, той се разбива на пяна и се превръща в нежен

прибой. Обича дигите и ги обгръща със своята дива бяла любов. Но тази любов е разрушение. Примамва и приласкава, напада и разкъсва с нежни ръце, докато парче по парче разкърти дигата и тя пропадне в лапите му. Но после той продължава през нея, воден от желанието си да върви напред, да се разпенва, докато открие друга дига, която може да обгърне и разпени с пагубната си любов, докато не разруши и нея. Състоянието на дигата е известно само на пазача, а не и на прилива, защото точно когато е най-любвеобилен, гибелта е най-близка.

Гам се надигна мълчаливо и опря челото си на раменете на Кинсли сякаш за нея не съществуваше друг подслон в целия свят.

— Защо са ни тези метафори? Не усещаш ли, че съм тук и дишам, а до мен дишаш ти?

— Тези неща не могат да се опишат с думи, промъкват се през купищата понятия и се изплъзват. Единствено съзвучието на символите движи безмълвните събития, които се разиграват над нашия мисловен свят, да достигнат резонанс в нашата сфера. Но тогава те сочат и посоката. Животът се движи на кръгове, от единия до другия няма връзка. Не можеш да вземеш нищо със себе си. Нашето време изтече. Аз го знам и ти го знаеш. Утре — защото ти вече усещаш безпокойството на новото раждане. Пред теб е бъдещето. Човек е способен да спре всичко, само него не може. Аз съм в последния кръг, и следва тишина. И се отказвам от теб с болка на сърце. Трудно е да познаеш и да спазиш часа на раздялата. Защото всичко останало покъсно би означавало мъки и разруха, и нищета. Който разпознае този час и го спази, ще се съхрани от смъртта на дребните неща. Какво би помогнало да те задържа днес, утре ти така и така ще си идеш. Остави ми жеста, той е единствен и последен.

— Аз се върнах при теб — промълви Гам.

— Ще минеш още през много хора, преди да достигнеш до самата себе си. Но за теб е предопределена особена съдба. Затова никога не можеш да останеш. Който спре, измръзва или изтича. А ти ще си останеш винаги чисто начало и раздяла — ти, красив, бял прибор.

Всичко около Гам беше мъгла, луна и сълзи. Тя се разрида потресена, както никога в живота си досега. Кинсли я обгърна през рамената. Тя висеше между ръцете му и се молеше, и говореше куп

глупости, и го питаше през сълзи, а той на всичко отговаряше „да, да“, докато най-сетне тя се успокои и престана да хлипа.

Гам пое главата му и загледа всяка черта на лицето му, всяка бръчица — като обичан пейзаж, който се налага да напусне задълго. Тогава забеляза, че устните му се разтрепериха. Завладя я неповторима нежност. Плахо целуна стиснатите му устни. Щом усети топлината, току-що преживяното се надигна в нея — като силно чувство, което влезе в обичайното русло, обърка се и отново повярва, че е преодолело вечната измама на тялото, в нея се надигнаха желание и воля.

Кинсли прие това себеотдаване като нещо, което не трябваше да бъде взето, защото никнеше на друга почва и бе само нежна заблуда. То трябваше да остане незасегнато, за да премине в празното безвремие, което го очакваше и изпълваше абстрактните спомени със своето ухание. Това нежно ухание на неизживени събития, защото нищо повече не се беше случило...

Той пое здраво Гам и я заведе в спалнята ѝ. Тя механично се остави да я положи на леглото и не преставаше да го гледа. Той погали косите ѝ и коленичи пред нея, за да събуе обувките ѝ. Внимателно я съблече. Тя безмълвно се остави в ръцете му и му се подчини. Но когато понечи да пусне мрежата за мухи, тя се обърна и я отмести. После взе ръката му и сложи бузата си в нея. Така и заспа.

Гам се събуди в радостна тишина. Кожата ѝ беше топла и гладка. Тя беше спала непробудно и си беше отпочинала. Зад нея бе останал споменът ѝ — забравен и далечен. Затвори очи и започна да си мечтае. Ведри и повърхностни измислици в полусън. Без мисъл и понятия. Разпуснати като самата нея, нежни и леко небрежни. Понякога хвърляше бегъл поглед към вратата. Най-сетне се облече и отиде в стаята си. На пода имаше разпръснати орхидеи. Никъде не се виждаше писмо. Запита за Кинсли на рецепцията. Мъжът каза, че бил тръгнал в ранни зори и го очаквал да се прибере следобед. Но той не се върна повече.

След около час ѝ съобщиха, че креолът иска да я посети. Той влезе с един прислужник, извини се на Гам и я помоли да приеме като подарък един от килимите му. Тя се почуди: „Дали знаеше, че Кинсли си е тръгнал?“.

Помоли го да определи къде е най-подходящото място за килима в стаята ѝ. Той накара да го разпънат, за да прецени размерите. Беше

зелен молитвен килим.

— Защо го правите? — попита изведнъж хладно тя. — Защо не донесохте друг килим, а точно този?

Той замълча и прехапа устни. Гам знаеше отговора му и не искаше да го чуе. Мина покрай него и излезе от стаята.

— Каква красива утрин!

Под прозореца ѝ вятърът правеше вълни върху голямо водно пространство. Разпенваха се бели зайчета. Крещейки, чайките летяха нагоре-надолу. Местните влачеха куфари. Виеха сирени. Отдясно в полезрението ѝ влезе носът на потеглящ параход. Властно и всеобхватно той преодоляваше прибой. На кила водата се завихряше и бушуваше. Екипажът беше на палубата. Мачтите блестяха на слънцето. Плътен черен пушек излизаше от комините. Корабът направи завой и пое към открито море. Отпрати се в непознатата далечина, оставяйки след себе си облаци дим.

Гам гледаше след него. Хоризонтът беше като златен пръстен на земята, където слънцето и морето се свързваха. Вълните отекваха на дълги интервали, засилваха се в каменните блокове на вълноломите и се превръщаха в летяща пяна и белезникав прибой. Духаше вятър, земята се простираше надалеч, дишането се превърна в щастие, а от всички страни започваше новият свят.

---

[1] Титла, използвана в Южна Азия, за да се изрази уважение към възрастен мъж. В Индия по време на британското управление бабу са наричани чиновниците от местен произход, като в този смисъл титлата означава господин. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА ПЕТА

Жегата се беше разстлала над Суецкия канал като течно олово. Сутрин светлината безжалостно се луташе насам-натам между пустинята и небето, докато по обяд се превръщаше в трепереща мараня, превръщаше се в кашест живак и спираше като лепкава маса върху палубата.

По жаркия пясък покрай брега бавно се движеха кервани. На човек му се струваше, че те никога няма да стигнат до целта си, дотолкова нишката бе обгърната от пясъчната смърт. Вечер от хоризонта долитаха сини сенки. Те се притискаха зад пясъчните хълмове, пропълзяваха в тесните гънки между тях и се размиваха в оранжевите отблясъци на залязващото слънце над равнините. В този миг скованата местност като че ли оживяваше в безмълвното боричкане между сянката и блясъка. На преден план неумолимо плъзваха безбройни сенки. Техните предни постове стигаха чак до брега, чиито очертания все още бяха облети в светлина, а от хоризонта на тъмни маси приближаваха мрачните им подкрепления. Слънцето в един миг залезе зад пясъчното възвишение на запад. Тогава сенките се окопитиха и опитаха да превземат кораба, качиха се, скочиха зад комините, надигнаха се и погълнаха последното злато от ръба на комина, покриха света със своята синя химера. Но задухът капеше между тях, скоро отново се събра и се настани тихо на палубата като гърбава жена.

Гам се беше изтегнала в шезлонга си на палубата и очакваше полъха на вятъра. От каютите на екипажа се носеха слаби, неясни и провлечени звуците на един акордеон. Те ѝ напомняха за мелодиите на гайдите в шубраците до италианските брегове — сантиментални и страстни, изпълнени със съзлива, примитивна сладост. Гам се заслуша и се опита да разпознае мелодията. Скоро се появи вятър и засвири в мачтите. Дърветата се удряха в нощта, тихата музика понякога се губеше сред другите шумове, но после отново в тишината се долавяше един акорд, прелитащ като пеперуда.

При една маневра корабът се наклони и се плъзна сред сивотата на солените води. Вятърът отново се бе успокоил. Матросите също бяха отишли да подремнат, защото музиката бе замлъкнала. Гам лежеше в унес, от който бавно се върна към действителността, щом отслабна тътенът на агрегатите. Корабът бе спрял на някакво междинно пристанище и чакаше разминаване. След около час от другата страна се появи друг параход. Той се плъзгаше плавно и безшумно като сияние. Вълните го заобиколиха. На мостика стоеше тъмна фигура. На Гам ѝ се стори, че ѝ помаха, но не можеше да види добре.

Изведнъж ѝ хрумна: „Такава е всяка среща. Един поздрав от тъмнина за тъмнина. Приплъзване и подминаване, може би помахане от палубата и нищо повече. Точно в мига, когато светлините са най-близки, започва отдалечаването. И скоро отново всеки поема по своя път“.

Последните месеци бяха преминали покрай нея. Тя наклони глава — изведнъж в символичното видение на срещата на корабите тя видя отношенията и раздялата с Кинсли. Вече знаеше: както винаги той и сега имаше право, бе прозрял нещата. Корабите се поздравиха и раздалечиха, или пък Кинсли беше в пристанището, където бяха пуснали котва, но щом вятърът издуха платната и веригата на котвата неспокойно разлюля кораба, той не искаше да чака скъсването ѝ, за да предотврати разрухата. Пристанище — сякаш успокоение нежно обви душата ѝ. Та нали пристанищата са, за да може да се пусне котва след дълго плаване? Тя не се поддаде на тази заблуда, но непознатото мамеше неустоймо и само непознатите пристанища бяха достойни за оплождане. Така сред знойната суецка нощ Гам бе озарена от провидението, което затвори кръга на миналото.

Тя седеше на масата на капитана. Сред пътниците ѝ направи впечатление едно семейство, на което всички се присмиваха, но от своя страна то сякаш изобщо не забелязваше и не обръщаше внимание на това. Бяха хора, забогатели така бързо, че маниерите им бяха изостанали. Гам скоро преодоля леката си неприязън, когато видеше как се хранят тези хора, правейки безброй гримаси, защото бе привлечена от свежата естественост, с която следваха нуждите си, така че тези по принцип простички и банални нужди се превръщаха в смисъл на съществуването им, около който се въртяха като около ос на

вечността. Тя наблюдаваше начина им на хранене, който ярко се открояваше от дистанцираната сдържаност на останалите гости. Супата беше поздравявана енергично, а салфетката бе разпростряна удобно и превърната в култ. Какъв решителен момент бе първата лъжица от течността, как само се движеха месестите устни, докато критикуваха ястията, какви фойерверки от забележки се изсипаха върху печеното, как подробно бяха обсъдени неговите добродетели. Бивши прислужници на кораба бяха привлечени, за да направят сравнение с вчерашното, с това отпреди една седмица, с други начини на приготвяне. Вкусовете на отделните членове на семейството бяха представяни съвсем точно, с величествена простота подправяха дъвченето с изискани разговори. Докато сервираха допълнителното, истинска тревога се загнезди върху лицето на главата на семейството, щом разбра, че беше свършил един от любимите му специалитети — но всеобщо учудване предизвика стратегията на добряка, когато след шумни преговори със стюарда успя да го накара да му сервира бленуваните остатъци. Решителност и достойнство се излъчваха от достопочтения шишко, докато прехвърляше парчетата печено с вилицата за сервиране и с орлов поглед осигуряваше по-големите парчета за семейството си, ако тези пред тях бяха прекалено малки. Ръката му, накичена с пръстени, щедро разливаше соса от каничката, без да се тревожи ни най-малко, че и други чакаха за него. Светът извън семейството не съществуваше, той започваше на единия край на масата и свършваше на другия. На Гам не й убягна смехотворността на тази суетня. Но моментното й състояние бе така освободено от всякакви пристрастия и интереси, че чувствителната стрелка на нейния компас реагираше и на най-лекото привличане, неволно разкриваше и нещо друго, освен комичното в тази ситуация; това беше определеността в оформянето на битието — примитивна, но винаги изявяваща се брутално скала на чувствата, изразходване на безсмислена енергия за неща, за които всъщност не си струваше. Това я заинтригува и тя искаше да научи повече.

До този момент не бе обръщала внимание на тези слоеве. Те просто битуваха в съзнанието ѝ като необходими същества, които съществуваха единствено за да съхранят многообразието в механиката на живота. Седяха в офиси и пресмятаха; ръководеха предприятия за

практични предмети; представяха неща, които бяха необходими, и се стараеха да бъдат винаги на разположение.

Така те водеха едно привидно съществуване и си въобразяваха, и се успокояваха, че притежават цялата възвишеност от човешки достойнства, вярваха в себе си, в делото си и в своята значимост. Без никаква надменност се сригваше и конструкцията на обществото; защото това, че всички тези колела и колелца скърцаха и неумолимо се триеха, се дължеше само на всеобщото внушение: че и това е нещо и че без колелца не може. Такива бяха тези същества — директори, служители, работници, продавачи, оплетени в мрежата на действия живот. Мерило за ценностите им беше трудолюбието — а нима има нещо по-незначително от това.

И сега, у тези хора, Гам откриваше собствена упорита жизненост, крехка и неотклонна срещу всички уравнивяващи влияния на културните традиции. Въсщност тя се изразяваше единствено в ежедневните обичаи, които у други слоеве поради тяхното възпитание отдавна се бяха превърнали в красиви шаблони, при тях все пак беше налице и се осъществяваше с естественост, която предизвикваше учудване.

Хората изглеждаха така тясно обвързани, сякаш нищо не можеше да ги раздели. Нищо не беше достатъчно силно, за да ги впечатли. Те бяха ходили на Бенарес и Бали; и говореха за това сякаш бяха направили неделен излет до ресторанта край горичката. Техният дом беше винаги с тях; дори разхождайки се в Йокохама, те в действителност бяха в родния си град Оснабрюк или Гравенхаге. Необяснима магия ги предпазваше от съблазънта на чуждото. Оставаха си такива, каквито си бяха, и бяха такива завинаги. Нищо не можеше да ги засегне или да ги отдели от предназначения им път; връщаха се винаги към доказани и познати принципи, които бяха разбираеми за тях, а и къде въсщност не би могъл да се приложи утилитарния принцип.

Пред Гам все още животът стоеше като ужасно избуяващо събитие, което тя можеше да разкъса на парчета и отнесе, в него бе разкъсвана и отнасяна, за него не знаеше нищо и не го познаваше, понякога го усещаше силно и объркващо сладникаво. А там пулсираше дозирано и в никакъв случай не властно творение, неговите нужди се превръщаха в цел, изживяваха се възвишено и удобно. На Гам ѝ бе

забавно да разбере как могат да се обяснят тази упоритост и превръщане на причината в следствие. Това бе непознатата страна на дребните неща, на чиято пъпна връв тя висеше заедно с другите. Какви бяха тези хора? Тя си постави за цел да разучи.

Слезе от кораба в Марсилия. Позачуди се накъде да тръгне. После реши да отиде до Париж. Нае стая в предградията, на една стара, тясна и стръмна улица, където живееха дребни чиновници и служители.

В ранната утрин тези улици придобиваха истинските си черти. През деня те бяха прикрити и завоалирани от привиден блясък, който не им отиваше. Но на зазоряване изживяваха трезвото и безутешно съществуване, което им бе отредено. Сенките стояха в ъглите като продажни жени, съвсем разголени изпълзяваха в чупките, бягайки от бездушния поглед на ранината. По едно и също време се отваряха прозорците на къщите, сънени глави се показваха от тъмнината на стаите и поглеждаха какво е времето навън, после, след около четвърт час, се захлопваха вратите на къщите и първите силуети напускаха. Те се притискаха към оградите с празни погледи, които не изразяваха дори досада. Когато рано сутрин Гам вървеше през улиците и се вглеждаше в тези лица, отново и отново се сблъскваше само с тази притъпеност, която се оживяваше единствено от загрижеността да не закъснеят или от някое мимолетно настроение.

Гам често се сблъскваше на вратата с един блед мъж. Той носеше кожена папка под мишница, която изглеждаше празна само на едно място и имаше издутина, под която личеше скритата закуска. След няколко дни той я поздрави, а след още два дни я заговори.

Беше счетоводител в голяма фирма и прекарваше работното си време обичайно зает с това да реди цифра след цифра. Лесно намери повод да заговори Гам, тъй като живееше в една къща с нея. След седмица я покани да прекарат почивния ден заедно. Той си имаше някакво име, но тя го наричаше Фред и той не се възпротиви.

В тържествеността, с която съседът подготви събитието, тя откри, че този ден означаваше за него очаквана и благословена част от седмицата. Тя очакваше естествена освободеност на човешките благодетели и му обеща да отиде с него.

Дойде в странен костюм, в който изглеждаше трогателен и сигурно го носеше само в този ден. Високата яка му придаваше

необичайна нотка на скромна безпомощност. Носеше и ръкавици.

Денят беше ясен и заедно с тях още много хора се бяха насочили към природата. Общественият транспорт бе претъпкан от жив товар, изпълнен с очакване, който бе нетърпелив да бъде закаран до покрайнините, и шумно намираше повод да седне и запази застрашените места от околните. На Гам отново ѝ направи впечатление огромната енергия, която се изразяваше в дребнави спорове. Щом като за толкова незначителни неща се стигаше до изблик на огромна енергия, то сигурно за важните, за които си струваше, можеха да се очакват експлозии. Но точно тогава се очерта границата, която малцина прекрочваха, защото нямаха никакви скрупули. Като стадо се движеха по обичайните улици, но откъде да започнат, за да положат нови релси?

Гам попита Фред за живота му. Той стана словоохотлив и заразказва за познатия развой на нещата с такава приятна маловажност, която е сигурен знак за посредствени възможности. Особено грижливо той изясни отношенията в семейството и се разпростря в дълги описания на сестра си и нейния годеник. Винаги подчертаваше, че тя живеела в „сигурни отношения“.

Още преди Гам бе забелязала безграничната му привързаност към семейството, която не бе насочена към реалното съжителство, а по-скоро към духовната нагласа един към друг, независимо дали ставаше дума за роднинско привличане или отблъскване. Дори да живееха разделени, това ставаше явно от омразата или безразличието, които издават най-тясна привързаност. Тя намери обяснение на всичко у самия Фред. Тези хора не можеха да са сами, на тях им липсваше необходимостта от духовно усамотение, плашеха се от него и се вкопчваха в някаква, макар и едностранна, любов или омраза, която със забележителния си усет към схематизъм скоро превръщаха в навик.

Обядваха в малката странноприемница на езерото. Над водата се стелеше тишината на ранната есен. Свежият августовски въздух, който имаше дъх на злато, даряваше горичката със сините си сенки, изпълнени с копнеж, извисяваше се над света като прозрачна камбана. Всичко в нея сякаш имаше своето предопределение, а не беше поставено ей така.

Кокошки се разхождаха небрежно в шумата, старите огради с неравните си крайъгълни камъни светеха в жълтеникавооранжево, диви лози с червеникави ластуни висяха над тях, островърхият покрив на селската къща пореше безкрайното небе, от отворените прозорци на кухнята се долавяше приглушеното тракане на миещата се посуда, в градината работеше възрастен мъж с избеляло яке и ленени панталони — нищо не нарушаваше улегналата ведрост на това идилично настроение. По езерото се носеха лодки, а още по-далеч се мяркаха белите триъгълници на няколко платнохода.

Фред спомена нещо за ветроходството; после замълча и замислено запали пура, която изглеждаше странна на тясното му лице. Това беше също дар божи, запазен за почивния му ден. Той понякога хвърляше замечтан поглед, преди отново да я сложи в устата си. Гам забеляза това и погали ръката му.

Лекото домашно вино го бе накарало да се отпусне. Малко заекващ в началото, той започна да разказва за работата си в офиса. Започна систематично, и дори с бастуна си начерта разположението на сградата и своята стая. Намираше се в близост до кабинета на директора Кьостер.

Беше му необходим близо половин час, за да осветли от всички страни своята дейност. Особено дебело подчерта изискването за благонадеждност, свързано с неговия пост, и живописно обрисова последиците от погрешно нанасяне в счетоводните книги. За да обясни по-добре, той даде за пример счетоводителя на име Пежо, заради чиято грешка една важна фирма трябвало да заплати ненужно големи суми, което довело до разрыв на взаимоотношенията им. Естествено, веднага след този случай Пежо бил уволнен.

Гам го запита дали е доволен от работата си. Той не знаеше точно — та това беше хлябът му — но не можеше да се каже, че е недоволен. После започна да разказва за колегите си. Особено за един от тях, някой си Бертен, който предизвикваше възхищението му. Към шефа понякога Бертен се проявявал толкова дързък, колкото никой друг не би могъл да си позволи. Въпреки това, когато човек е прав... И започна да разказва една дълга история, в която самият той бе доказал мъжеството си пред вече споменатия директор Кьостер — елзасец, като бе защитил правата си в доста възбуждаща ситуация, а Кьостер ударил с юмрук по масата, но накрая го потупал за похвала по рамото.

Гам слушаше как думите му монотонно се лееха през обедната тишина. Тя знаеше: това бе само блудкаво бръщолевене, но то си имаше основание. И така добре подхождаше на ведрото настроение около тях... Всичко намираше своя смисъл и място. Не можеше ли да се чуе веднъж историята за директора Къостер, господин Бертен и отношенията му с жената на Къостер?

Подобно на духовита реч в залата на индийския вицецрал? Колко незначителни по принцип бяха всички слова. Човек лавираше с тях в опита си да докаже, че не го вълнува нищо, но какво значение имаше опитът чувства на мекотело да се облекат в понятия и дали разговорът се върти около стенографката Ида. Колко хубав изглеждаше белият хляб в пръстените селски чинии, как се чупеше зрял в ръцете и ухаеше на хранителната пшеница. Да можехме да се превърнем в хляб и цапукащи под слънцето кокошки с настръхнала перушина.

Осъзна лесно, по-лесно, отколкото можеше да си представи, че онова, което говореше младият мъж срещу нея, не бе просто тема за разговор, а изпълваше цялото му същество. Целият му живот бе окован в него, а той дори не се чувстваше затворник, намираше положението си за приемливо. Директорът Къостер бе гранично понятие, вън от което мисълта му изобщо не достигаше. Всъщност не го смяташе за съвършен и дори отправяше критика към него, но въпреки това влиянието на този мъж властваше над неговата професия, а професията му бе го завладяла изцяло. Фред представляваше една професия с някои навици и нужди.

Той постави ръката, с която държеше пурата си, на масата. Тя беше бледа, болнава, но все пак — под кожата пулсираше червена кръв, точно както в ръката на Гам. Тези приличащи си, близки една на друга длани, водеха до ръце и чела, зад които живееше напълно противоречива, непонятна невъзможност да се проумеят нещата, зад която се изправяха един срещу друг два светогледа, които нямаха и най-малката връзка помежду си, които бяха по-чужди от инстинктивните действия на животните, още по-отдалечени от всички съзвездия на хиляди светлинни години. А кръвта, която течеше и в двамата, бе така еднакво червена, че окото не бе достатъчно силно, за да открие разлика; тези две ръце, които си приличаха като две капки вода. На Гам тези две еднакви ръце ѝ се сториха като призрачни демони, бясна трагедия от непоносима липса на разбиране, в

сравнение с която всичко друго на света бе просто невинна шега и банална теория за междинните етапи.

Гам изживя един от миговете, в които законите на мисленето нямат стойност. Обратната връзка към склада на асоциациите е направила късо съединение и без никаква връзка, като дете или жител на друга планета, човек стои пред света съвсем чужд. Като призраци са прогонени всички имена, човек се замисля над всяка изречена дума — „ръка“ сякаш бе изгубила смислоразличителната си функция, като в чужд език, който човек никога не е чувал и само наблюдава — едно движещо се, притичващо в пръсти с прозрачни връхчета явление, от което е изчезнала причинно-следствената връзка; като непонятен знак, прокрадващ се между взаимовръзките, изхвърлен навън в трансценденталния хаос отвъд нещата, докато проводниците отново възстановят връзката и отново се покрият име и вещ, а човек плахо и замислено се опитва да се увери; след всичко това остава само дълбокото учудване, което натрапливо се появява отново и отново, така че не остава нищо друго, освен глупавото човешко стремление да се дадат наименования на нещата, да се разбере като предупреждение и като нужно философско натоварване.

Така Гам разбра дистанцията между нея и младия мъж, не духовната или обществената дистанция — защото тя беше незначителна — а огромната пропаст между двама живи, тайната на вечната отчужденост, обвързаността със закони зад мозъчната кора, които още при първата съблазън се превръщаха в хаос и гибелно объркване.

Една-единствена страна беше явна, проектирана от латерна магика на познанието и неразделно свързана завинаги с нея. Тогава езерото заблестя под слънцето и се огледа в него. Онова, което се виждаше, бе едновременно слънце, езеро, но и очи, и рефлекс на мозъка — не само езеро, филтърът на сетивата стоеше като пъстро стъкълце пред света.

Гам погледна нагоре. Все още неподвижни, двете ръце продължаваха да стоят една до друга, а завоалираният глас говореше за обикновени неща. Тогава я обзе неописуема нежност — каквато усещат еднакво страдащите или съзаклятниците с обща съдба, от които единият се наслаждава на тайнствената си свобода и надежди и не може да ги сподели с другия, и в опита си да се освободи, тя

сграбчи ръката до себе си, погали я и без капка ирония, от цялото си сърце с тръпнещ глас, в който бяха притаени сълзите ѝ, каза:

— Вие сте добър човек, Фред. Наистина мисля така — трябваше да направи малка пауза. — Сигурна съм, че някога ще станете ръководител на отдел във фирмата.

Вечерта те дълго седяха в една кръчма с много маси на открито. Между дърветата висяха кабели с лампи, които леко се поклащаха от лекия вечерен бриз. С падането на здрача заприиждаха множество хора и скоро всички маси бяха заети. Сред тях имаше и млади двойки, които се бяха сгушили влюбено и не се срамуваха един от друг.

През отворения прозорец на партера звучеше музика. На пианото седеше момиче със светла рокля и се опитваше да засвири някаква мелодия. Шапката му лежеше върху инструмента. То изсвири няколко акорда и щастливо погледна към мъжа, който се бе облегнал на пианото. Косата му леко падаше на челото. Лицето му бе топло осветено от светлината на свещта. Той нежно гледаше към момичето. Стаята зад тях — тъмнокафява като в платно на Ван Дайк, тънеше в тъма. В рамката на прозореца двамата напомняха старинна картина.

Близко до шапката Гам забеляза здраво вързан букет цветя и незнайно защо я обзе тъга. „В какво забравено от бога място се разхождам само!“, премина през ума ѝ. И мисълта ѝ полетя, за да догони тази фраза, като след непозната, прелитаща над нея птица. Девойката и нейният спътник излязоха през вратата и потърсиха място в градината. При това те минаха съвсем близо до Гам. Момичето носеше шапката и букета в ръка. Гам видя, че имаше съвсем обикновени устни. То се засмя на някаква духовитост на мъжа. Прозвуча фалшиво и предвзето. После му отвърна с някаква тъпа и плоска шега. Гам погледна встрани, когато спътникът на момичето, с ръце в джобовете, нахално се загледа в нея.

Тя се върна при Фред. От окосените ливади идваше мирис на земя. Сякаш луната ги бе окосила; така и висеше — като сърп на небето. Гам погледна към Фред. Вървеше до нея с наведена глава. После и той попита за нейните занимания. Докато отговаряше, тя се засмя в какъв ли кръг се завъртаха плитките му размисли. Предложи ѝ да водят общо домакинство. Може би скоро след това щели да намерят по-голямо жилище, в което да се пренесат. Първоначално трябвало да започнат така: да ѝ дава определена сума всяка седмица, за да може тя

да пазарува необходимото и да готви. Следобед в шест часа той ще се връща от фирмата за вечеря. Било в интерес и на двамата.

Гам не можеше да се отърве от една мисъл. Несъзнателната убеденост на Фред я объркваше, той очакваше, както бе обичайно в неговите среди, че тя ще се съгласи. Значи така ставаха тези неща — обсъждаха разумно и хладнокръвно и започваха да живеят заедно. Може би и се женеха, ако се появеше дете. Сигурно понякога е малко по-различно, по-топло, по-диво, по-неразумно от пламъка на инстинкта в страстната нощ. Но скоро отново всичко се връщаше в руслото си, изпълняваха ежедневните си задължения, срещаха се, уговаряха се, може би и живееха заедно, също така не по-маловажно беше равновесието в дома и подслона за нощта, а някой ден — всеки го знаеше, и го очакваше, а и не искаше да бъде другояче — оставаха да живеят един до друг дори когато отдавна нищо вътрешно не им даваше право да живеят така; това се изискваше за удобство и защото някога така е било прието.

Усещането на Гам бе като следобедното. Беше безпомощна срещу това еднообразие. То не преставаше, а дори да престанеше, скоро завладяваше отново часа и секундите, които определяха и унищожаваша живота на тези хора.

Фред още веднъж я попита дали е съгласна. Тя кимна безмълвно, макар да осъзнаваше, че само тя изпитва към тази баналност отчаяние и потрес, Гам не беше в състояние да се бори с усещането, в което се преплитаха желание да помогне, съчувствие и осъзнаване на невъзможността на ситуацията. Същите чувства би й навяла клиника с неизлечимо болни. Бе духовна, невидима връзка, която никога не можеше да разруши; болестта на посредствеността. Социалните въпроси докосваха само повърхността. Те подобряваха икономическите основи — ядрото, но структурата оставаше непроменена. Ако се подкрепяха прекалено икономически, започваха да изглеждат гротескно и комично, защото формата не съответстваше на съдържанието; подобно на онова семейство, което пътува с кораба през Суецкия канал, и не успява да се справи. Въпреки многото други възможности си остава каквото си е било.

Фред взе ръката ѝ и се разбъбри за най-различни неща. Оставяше го да ѝ споделя; не беше отегчена, та нали и тя бе част от всичко това. После се качи до жилището му, защото той поиска да ѝ покаже нещо за

следващите дни. Стояха един срещу друг във високи плетени столове с облегалки. Гам го попита какво е най-съкровеното му желание. Той се засмя. Имал много желаниа, но повечето били фантазии, които никога не приемал на сериозно. Като си помисли разумно, всъщност би бил доволен, ако има солидни доходи и добра работа, хубаво жилище и поносима жена. Всичко извън това би било дар от бога и трябвало да се приеме с благодарност като добавка.

Тя кимна; беше очаквала подобен отговор. Не го намираще за смешен, а го разбираше. Тогава откри ключа. Разбра, въпреки че не можеше да проумее. За момент бе проникнала в същината и онова, което до преди няколко седмици бе смятала за енергия и упорита сила, защото по този начин се изразяваше в дребните ежедневни неща, не беше знак, а последни вопли на един живот в сферата на вегетативното. Липсваше задълбоченост. На това не можеше да се помогне, житейски закон — от бобеното зърно винаги пораства боб, а не ела. Кой би дръзнал да направи присадка?

Фред гледаше Гам с премрежен поглед. Лицето му й приличаше на лицата на повечето от хората. Може би и те трябваше да са тук, за да направят фон, на който да се открие собствената стойност и собственото преживяване. Защото не е ли възбуждащо да си единствен, да си един сред всичките, познаващ взаимовръзките, а едновременно с това и играч, защото цялото познание води до хазарта, а в края на най-дълбокомисления размисъл е танцът и на финала на мъчителното познание — грацията. Игра, от нея започва тайнството на крайните неща и мистиката на последователността — границата, която подменя имената и затваря кръга.

Част от всичко това бе и лицето пред нея. То също бе част от веригата на събитията, които са от значение за човечеството и които са определени само за най-висшите екземпляри, а то беше пасивно и тъмно — някак въввлечено в нещата.

Фред намигна.

— Защо ме гледаш така?

Тогава тя, напълно сериозна, обгърна главата му, приближи я към себе си и го целуна, сякаш го е открила отново и знае пътя, подобно на някой местен, който насърчава среднощен пътник, че пътят му, макар и тъмен, е верен и ще го доведе до целта, без да знае колко важен е този път за него.

На вратата тя помахаше още веднъж с попривдигнатата ръка и видя, че Фред е малко учуден. Беше очаквал, че тя ще остане.

Някакъв художник зад подвижен статив на кей Д'Орсе я заговори и започна да ѝ разказва за своите планове и идеали. Въпреки че в него Гам откри много нюанси от Фред, я поблазни мисълта да опита с този човек, който смяташе чрез себеотричане да постигне идеала си. Няколко дни слуша тирадите му, после си купи от картините му, които бе складираше при един търговец. Замаян от успеха, той продължи да рисува. Нарочно купуваше нещата, които той смяташе за недотам сполучливи, и не се обезкуражаваше от това, че той продължава да рисува по същия начин. Тя не искаше дори това. Просто желаше да провери как му влияят парите. Скоро той навири нос и идеализмът му потъна в удобна ситост.

Гам се остави да я използва още няколко седмици. Живееше в чиновническия квартал, където бяха по-заможните. Покрай ушите ѝ преминаваха познати имена, в полезрението ѝ влизаха хора, които скоро забравяше. Индустиалисти, изградили от малки предприятия печеливши заводи, изследователи, направили значими открития, генерали, написали книги за изкуството да се воюва, наперени млади дипломати, които вече имаха отличия — те за миг завладяваха чрез действителната енергия, която излъчваха, но после интересът избледняваше. Просто бяха добре функциониращи автомати в своята област, знаеха много и умееха да говорят добре, някои дори владееха античното познание на изкуството да се живее, но липсваше същината. Гам също не знаеше как точно да я определи. Тя винаги имаше усещането, че всички те са се впили като пиявици, за да смучат кръв, че не притежават способността самите те да бъдат цял един свят, те не живеяха съзидателно във всеки нов и нечуван миг, а щом се опитаха, това ставаше по определена програма — нямаше го непредвидимото, внезапно и светло, което е самовлюбено, но и самопрезиращо се, предава се и побеждава отново, онова рисковано себеотдадено, недокоснато, бързащо — те бяха обладани от системи и лозунги. И зад всеки в края на краищата Гам откриваше отново и отново сянката на Фред.

Хора на изобразителното изкуство и поети я разочароваха напълно. Водеха се от намеренията си и се огъваха от тях като лозница под гроздове. Живееха със своето творение и то окупираше като

паразит живота им, така че много трудно успяваше да се зароди някакво собствено съществуване, на което дори не можеше да се нарадват искрено, защото то бе само пародия на свободно съществуване. Беше някаква форма, но винаги свързана с творчеството — или като пасивно действие на спокойствието преди началото на новата творба, или пък предварителното изживяване на бъдеща такава. Те нямаха време да се вслушат в порива на кръвта си, длетото и мастилото ги очакваха, а лицата им искаха да бъдат преродени. Раждането има смисъл и не притежава красотата на непричастността, на безполезността и на убеждаването, което е част от големия живот.

Гам отиде при старата маркиза Д'Аржентьой, взе я със себе си, за да посетят принцеса Парма. Преди това тя обикаля из булевардите с младия Сен Денис. Вечер я посещаваше една млада актриса, плачеше и я молеше да ѝ остави Сен Денис. Гам ѝ го подари. А после, вечерта, остана да си побъбри с нея. Малката стана доверчива като котенце и понякога отново се отбиваше. В едно от посещенията си при принцесата Гам предизвика възхищение с походката, с която премина през залите. В една ложа преживя премиерата на пиесата на някакъв поет — той ѝ каза, че цялата слава не значи нищо за него пред този миг. Не му повярва; защото поетите лъжат, без сами да го осъзнават.

Двама млади офицери, които Гам не познаваше, се бореха за нея. „Колко глупаво — помисли си тя, щом ѝ признаха, — колко по-интересни щяха да са, ако се бяха хванали на бас.“

Европейските градове ѝ навяваха скука. Масовите паради на посредствеността бяха досадни. Можеше да не забележиш нещо десет пъти, но веднъж видял го, трудно си отместваш погледа встрани. Хората до такава степен бяха нелюбопитни към света, защото живееха наблъскани един до друг и се виждаха много често; познаваш ли един, ясни са ти всички.

Гам се умори. Тя бе преминала от долу нагоре през всички слоеве и бе открила, че единствената разлика е в положението им. Иначе по всичко останало си приличаха. Между раждането и смъртта се въртеше колелото, между тези два полюса преминаваше целият живот. Не правеше особени параболи, а кратки вертикални вълни. Липсваха големите хоризонти — дълго вдишване, онова, за което говореше будисткият свещеник. Не си струваше обиколката, а и на никого не можеше да се помогне.

Гам усещаше нежно привличане към животните. В тяхната искрена естественост откриваше безсрамната предвзетост на човешките жестове. Сетивата ѝ се заостриха за шаблоните и фразите, движенията, походката, мисленето, инстинктите. В погледа ѝ се набиваше фалшивото и половинчатото. Тя различаваше нюансите, играта, маската, разобличаваше хладнокръвно, докато се убедеше, че самосъзнанието се е раздробило и се е превърнало в самовлюбеност. Разстоянието се коригираше, на устните се появяваше презрение, а после се появяваше огромното безразличие; дисциплинирани въглехидрати, белтъчини и мазнини се намираха в застоя на заученото, обичайното, заключено в кръговрата пари-титли-успехи, но бяха необходими, защото без тях не можеха да се разпознаят и установят нито еснафската сигурност, нито точният експрес, нито сигурният банков съветник. Общите разноски бяха признати и точно установени, така беше прието.

Маркиза Д'Аржентъой предложи на Гам да се настани в замъка ѝ на езерото, на час път от Париж.

В деня на пътуването тя случайно мина близо до жилището на Фред. Вървеше си по улицата и го срещна. Той веднага я позна. Попита я с упрек защо си е отишла тогава, а после добави, че вече е прекалено късно, вече си имал друга приятелка, с която живеел заедно. Той не можеше да допусне да си помисли друго, освен че е решила да се върне. Тя бе очарована от това последно впечатление и развеселена се настани в имението на маркизата.

ГЛАВА ШЕСТА

В последните години бяха поправили фонтана, разказа старикът, който управляваше имението. Отново работеше. Привечер го пускаха за около час да подмени водата. Вятърът вече довяваше във водата кафяви листа от брястовете и орехите, а меланхолично гледащият надолу Нарцис сякаш се бе превърнал в каменно изражение на тези есенни вечери на размисъл, зад които в настъпващата тъма бавно се приближаваше смъртта.

Когато Гам тръгнаше през залите, стъпките ѝ отекваха между стените. Навсякъде висяха картини, нежни графики и туширани бледи акварели. В малко шкафче, изработено от полирана круша, откри вързопче писма — пожълтяла хартия, изпълнена с дълги замечтани съобщения, цели страници, които би могъл да сътвори само нашият век. Дни наред ги чете. Много от тях бяха адресирани до някой си рицар Фон Росте и най-вероятно бяха върнати от него при раздялата им; а други бяха от някаква приятелка, която разказваше за любимия си.

В шкафовете и раклите тя откри стари рокли. Извади ги и започна да ги изпробва. Избелелите одежди излъчваха странно ухание, което я опияняваше.

Тя стоеше облечена в тях с часове и си представяше, че се връща в миналото. Дълго прекарваше в самозабрава пред огледалата. Отражението ѝ в стъклото изглеждаше невероятно чуждо, но и близко, като че ли собствената ѝ личност бе завладяна от странната магия на отминалото време и сега се връщаше и я гледаше безмълвно, нежно и изгубено. Раздвоената светлина тъчеше сиви сенки, които ставаха кафяви в дълбините зад силуета в огледалото, като че ли това беше сивотата на самото минало, от което тя изплуваше с мила, но тъжна усмивка. Една вечер Гам минаваше през залите, облечена в старинните одежди, и се появи старикът. Тя не го забеляза и опита да направи няколко танцови стъпки. Щом го видя, той ѝ кимна и ѝ посочи стар клавишин. Отключи го и засвири менует. Тихият сребърен звук на

чембалото на моменти потрепваше като езичето на детска латерна. Гам бавно отиграваше стъпките, дългите поклони и сред тези фигури усещаше ослепителната игра на отминалото време, то ѝ се струваше така познато и близко, както никое друго. Градината в стил рококо се отправяше към бездната и въпреки че се познаваха, градината обикаляше наоколо и се наричаше градина. А ние я смятаме за бездна и застиваме пред вида ѝ. Такова време на влюбени страсти и битки се криеше под маската на най-артистичната грациозност, която съществуваше. Рицарят Фон Росте потърси с усмивка майстора на рапирата на Франция, защото прекалено дълго бе целувал ръката на дамата на сърцето му. С галантна шеговитост той помоли за няколко минути отсрочка, за да се освежи в градината, тръгна с приятеля си, който щеше да му бъде секундант, и никога повече не се върна. Преди това събитие не бе писал писма и обяснения.

Отново дойде времето на сумрака с раздвоената светлина, която силно разтърсваше Гам. Тя се запъти със старика към градините пред къщата. Можеше да се види, че първоначално храстите са били подрязвани, но сега стърчаха подивели и плахи наоколо сякаш се срамуваха. Вечерта бе изпълнена със сребро.

Гам хранеше черните лебеди, а те се готвеха вече за сън. Бързо заплуваха през езерото, оставяйки кръгове след себе си.

На хоризонта в избледнялата вечерна светлина се появи облак. Изникна виолетов зад дърветата и донесе тъмнината. После изведнъж върховете започнаха да шумолят, а в хладината се появиха влажни топли течения. Вятърът се обърна и стана задушно. После настъпи мъртва тишина, облакът израсна и обхвана цялото небе.

Гам се върна в замъка. Как само отекваха коридорите. Как се криеше тъмнината по ъглите! Чудовището отвън бавно настъпваше. Заобикаляше я от всички страни; къщата сгушено се криеше от заплашващата я непозната опасност. Всеки шум се увеличаваше и умираше много по-бързо, отколкото ако беше разсечен със сребърни секири. Колко тих можеше да бъде светът!

Гам усети безпокойство, то се разпростираше далеч над очакването на страшната буря. Стори ѝ се, че зад нея нещо приближава. Какво беше? Откъде идваше това чувство, че е кукла на конця — какво вещаеше то? Обвивката ли беше паднала? Да не би да отлетя? Колко уморена се чувстваше! Не искаше да устои. Облаците

заплашваха с буря и щяха да я вземат със себе си. Загадъчна аура. Неистово я теглеше, но накъде?

Мракът зад прозореца се разкъса. Светкавици се спускаха над равнината. Като бляскави артерии спряха само за миг зад стъклата. После отново настана нощ. За секунди паркът и стаята бяха осветени. Изтрещя продължителна гръмотевица. Изсипа се сякаш врящ дъжд.

Тогава в замъка се чува звуци. Раздиращи, сякаш никога нямаше да спрат. Звукът висеше в стаята като камшик. Коридорите отекваха, в стаите нещо се завихряше, увиваше се на кълбо, подскачаше, вратата се отвори, на прага — целият измокрен, застана Лавалет, дъждът течеше от него на пода. Той даде разпореждания на прислужника зад себе си да му приготви банята и дрехи, а после се поклони пред Гам:

— Моля да ме извините, че се наложи да се появя, макар и за миг, в този си вид пред Вас... След час ще изясня всичко.

Гам дори не помръдна от стола си. Навън бурята бушуваше сякаш искаше да унищожи местността. Между дърветата проблясваха камшиците на светкавиците. Халата вилнееше и поройният дъжд плющеше сред разюздания свят наоколо. Тя остана така неподвижна до връщането на Лавалет. С бързи стъпки отиде до прозореца и се загледа навън. Той направи поривисто движение сякаш искаше да посочи бурята, после замлъкна, вкопчи пръстите си в облегалката на стола и веднага се обърна.

— Да се дават обяснения сред тази стихия е направо излишно. Все пак следното може би ще Ви задоволи: приятел съм на фамилията Аржентьой и познавам тази крепост. Неотложни задължения ме принудиха да потърся каквато и да е кола, карах цял час без светлини и се натъкнах на камара камъни. Колата Ви в исправност ли е? — Гам кимна. — Ще ми се наложи да я използвам.

За секунди в небето пламнаха алени огънове. Лавалет се наклони към нея.

— Виждам съм Ви и преди.

Гам кимна отново. Не можеше да говори. Крайниците ѝ бяха натезали като от олово. Ръцете ѝ притискаха широките облегалки на стола.

— В Швейцария, а после Ви видях и в Коломбо. Би било абсурдно от това да се правят каквито и да било заключения, но ще Ви

помогне да се решите. Ще отплавате от Марсилия на борда на „Ан Лейн“. След дванайсет дни. Ще Ви очаквам в Сингапур.

Гам не отвърна. Лавалет звънна на прислугата и разпореди да приготвят колата. Още веднъж посочи навън:

— Пред тази буря всичко останало изглежда банално. То не пита и не отговаря, просто е тук. Помислете си за това. В Сингапур слезте от кораба.

Навън хората вече изкарваха колата. Лавалет се наклони над ръката на Гам. Тя беше безволева и отпусната. Вратите се треснаха след него. Ехото от стъпките му отслабна. Тогава Гам почти отсъстващо прошепна в празната стая с неочаквано дълбок тембър:

— Да — повдигна вежди и очите ѝ помътняха. — Да — и отпусна главата си назад.

Моторът зави за секунда и започна да пее. Стартерът тракаше, някой викна нещо. После бурята погълна ръмжането на потеглящата кола.

Когато Гам се събуди през нощта, небето се бе прояснило. Бурята беше отминала. Луната светеше над парка като огромна паница от месинг и се отразяваше в локвите по пътя. Силуетите на върховете на дърветата бяха неподвижни. По улеите на къщата бавно се стичаха капчуци и падаха от лист на лист. В езерото, полуосветен от косата лунна светлина, стоеше мраморният Нарцис и меланхолично гледаше водата. Светлината падаше над лявото му рамо в артистично нежна прегръдка и го обвиваше с меки безмълвни скокове. Той стоеше замислен и се усмихваше.

— Не е ли странно — каза Гам на маркиза Д'Аржентьой, — че животът ни се предопределя не от силните явни събития, а от дребните, които преминават покрай нас почти неусетно? И нямат никаква логическа връзка, а се появяват изненадващо, носят със себе си безпокойството и новото пътуване. На човек му се струва, че под този явен живот през деня тече и още един — тайнствен, и всичко, което си въобразяваме за себе си и за развитието, е просто случаен паралел — един ден се стига до обрат и цялото познание се срутва.

Маркиза Д'Аржентьой погледна добродушно Гам.

— Дори приказно съчинените и бляскави думи на поета от сцената не те завладяват така, както непознатият вик в нощта, който се стрелва и отеква някъде там, с хиляди тълкувания го засипва

фантазията, подтиква те и те кара да копнееш така, както никоя изречена дума не е в състояние, нахлува в кръвта — това тъмно тайнствено наследство, което ни е оставила природата — чрез него ни зове и предопределя съдбата ни. Случайният тон предизвиква резонанс, който се предава нататък и никога не утихва, независимо какво мисли или желае човек, дали го счита за глупост — той звучи, взима връх, примамва и побеждава. Последвайте го — той не лъже. — Да — каза Гам и се усмихна, — нима имам избор?!

Два дни по-късно тя напусна Париж. Но още не се беше отдалечила много и се върна. Още вечерта в операта стана неспокойна. До късно после седя до прозореца на стаята си. Само след ден взе експреса за Марсилия.

По пътя ненадейно спря. Настани се при обикновени хора в едно селце в Прованс, които спяха в пъстри, високи легла. Нощем капациите на прозорците бяха спуснати. Събуди се сутринта, в изрязаните като листа отвори на кепенците като златно сърце се прокрадваше новият ден и пробиваше със светло сияние затъмнената стая, насочваше се към олеографията^[1] на стената, така че боите оживяваха нереално на гърдите на Мадоната. Гам повдигна ръка и улови деня в дланта си. После взе огледало и започна да си играе с отражението, фантастично сияйното сърце се приютяваше на стените и тавана; Гам стана в леглото, свали презрамките на нощницата си, смъкна я през раменете, стъпи на възглавниците и завивките, а светещото петно, проникващо през разреза на кепенците, спря върху гърдите ѝ точно където биеше сърцето. Скоро усети топлина по кожата си. Слънчевото сърце светеше под лявата ѝ гръд, потиснато ликуване бликна изведнъж и, изпълнена с радост, тя скочи от кревата и импровизира танц на сърцето.

Следобеда се хвана да мечтае. И отпътува. Шпицът на хазяите я последва до гарата и не искаше да се раздели с нея. Тя му помахаша като на приятел.

Целият път и местността бяха облени в слънце. Сребърносиви маслини се полюшваха от вятъра, лаврови и бананови дръвчета, пинии съпровождаха влака, самотни палми придаваха ориенталски вид на пейзажа, после дойде градът, целият бе само едно пристанище и смесица от националности. Гам стоя дълго на кея с поглед, зареян в морето. До нея редяха кувари и столове, кулокранове вдигаха тежки бали и каси във въздуха сякаш бяха в безтегловност. На доковете беше

разпръсната сяра и червеникава пръст, стада говеда очакваха да ги натоварят и ревяха от жажда. От вълнолома до града плътно бяха наредени параходи. Най-сетне Гам се реши да попита. Корабът „Ан Лейн“ още не беше акостирал.

На следващата сутрин той вече беше там; бе пристигнал през нощта. Щом го видя, Гам се стресна и така се обърка, че през целия ден избягваше пристанището. Осмеляваше се да стигне само до алеята с тополите на Кур Белсюнс и се губеше в навалищата от кокотки и чужденци. Скоро навсякъде срещаше хора от екипажа на „Ан Лейн“, които се тълпяха в уличките с проститутки на Стария град.

Когато видя, че товарят въглища на „Ан Лейн“, Гам реши, че е готова за път. Забърза към доковете на „Месажери Маритим“^[2], за да се качи на палубата. Пристигна на кораба, поемайки дълбоко дъх. Имаше чувството, че някаква невидима ръка я побутва да се качи. Възбудена, тя очакваше „Ан Лейн“ да отпътува под пълна пара. Но капитанът ѝ каза, че корабът ще вдигне котва едва на следващия ден.

През нощта Гам спа спокойно. Продължаваше да чува дрънченето на веригите и очакваше всеки миг корабът да потегли. После, без да заспива, потъна в дрямка, от която се разбуди едва когато машините започнаха да тракат. Облече се с шеметна бързина, искаше да излезе навън, скочи, спусна се от каютата към палубата сякаш някой я гонеше. Посрещна я утринният въздух. На палубата стояха махащи хора. Корабът току-що се бе отлепил от пристана. Тя се забърза към рилинга, искаше да извика, но внезапно спря, хвана се за парапетите, облегна се изведнъж, безсилна и слаба, погледна почти нежно и се усмихна на някакъв равнодушен човек от кея, засмя се и се обърна встрани, един англичанин махаше с бинокъла като обезумял, тя го гледаше безпомощно като дете, после повдигна ръка и също отвърна на поздравите няколко пъти, помаха някъде назад.

Статуята на Лизип се издигна от морето. Наситеносиният хоризонт стана кафяв. Изведнъж над водата се откриха бели къщи с плоски покриви: Порт Саид. Арабите се трупаха около лодките, преди още корабът да пусне котва. Първа потегли моторницата с пристанищния лекар, после на борда нахлуха черни, мургави, жълти и започнаха да предлагат стоката си — цигари, пощенски картички, кърпи, верижки, произведени в Германия или Англия. Недорасли момчета се промъкваха сред пасажерите и раболепно усмихвайки се,

им пошушваха оферти — екскурзоводи предлагаха услугите си. Потеглиха към брега. След широките и чисти улици на европейския квартал следваха ниски сгради от варовиков камък и базарите от арабската част, където между натрупаните закуп деца се промушваха свине и котки. Гам повдигна едно по-светло детенце, което беше паднало, докато бягаше. То плахо погледна с маслиненочерните си очи и отмести кръглата си главица встрани. После се усети и рунтавата глава отново се извърна, брадичката бе наклонена към раменете, малката мръсна ръчичка се вдигна нагоре: бакшиш. Гам усещаше телцето в ръцете си, нежните ръчички — помисли си: „Как изобщо могат да съществуват подобни пръстчета с такива малки нокти?“. От топлото тръпнещо усещане, което се излъчваше от детето, тя почувства странна сила, поток, който течеше от ръката — трябваше да го преодолее, за да не придърпа момиченцето към себе си, да го погали, целуне и да му заразказва глупави истории. В опиянението си тя бързо напълни ръчичката с монети, стисна я силно и, разнежена, продължи нататък.

През нощта „Ан Лейн“ натовари въглища. Негри влачеха по мостика тежки чували върху голите си гърбове. Товареха мускулите на ръцете си. В светлината на фенерите върху тъмните потни тела танцуваха отражения. Очите и зъбите зад разкривените устни проблясваха синкавобели. През нощта на пристанището се промъкваха силуети, неспокойни — отново и отново, сякаш зад тях се криеха безкрайни потери, които искаха да се хвърлят в бездната на трюмовете за въглища. Само в осветения от фенерите участък вилнееше гълпата с акордите на вълните. Единствено белите като вар ярки ивици светлина издаваха магическата необузданост на нощта; сякаш някакво особено излъчване изваждаше на бял свят тайнствени процеси. Гам си помисли: „Тази призрачна ивица светлина се насочва накъдето си поиска, дори срещу небето, и тогава може да се види шеметен танц, който иначе е скрит за погледа. От топлата близост с невидимата тъмнина той разкрива ужасяващи картини от страхотна битка — както лещата на микроскопа открива в прозрачната капка вода арена за едноклетъчни — Гам се засмя, — като лещата на микроскоп — и това не я прави по-малко значима — нали е също битка на живот и смърт както навсякъде по света“.

Сирените оповестиха потеглянето още часове преди това. Бавно параходът се отлепяше от вълнолома и се насочваше към канала. Щурманът беше на капитанския мостик. Тогава една лодка се промъкна сред пусналите котва кораби и със страхотно темпо тръгна след „Ан Лейн“. На кормилото стоеше мъж и викаше. Зад него в лодката седеше още някой. Гам беше вече на палубата и проследи представлението. Лодката мина странично. Спуснаха стълба, седящият отзад на лодката скочи и след минута се озова на борда. Първото, което видя, беше Гам, която стоеше точно пред стълбата. Стрелна я с поглед, смути се, обърна се, извади няколко монети и щедро ги хвърли надолу към лодката. После се запъти към палубата със самочувствие и мълчаливо изражение, размени няколко думи с офицера и последва стюарда към каютите. Сега вече „Ан Лейн“ потегли с пълна пара.

Безутешните скали на Аден още дълго стояха пред линията на хоризонта. После изчезнаха като синкав мираж и нощта се спусна над кораба. На масата капитанът се усмихваше сред шума на вентилаторите:

— Утре, щом се събудите, ще сте отново в океана.

Късно вечерта мъртвото вълнение се усили. Гам се качи на палубата. Там нямаше никого. Тъмнината плуваше към морето като непрогледен черен памук. Звездите не блещукаха, а стояха като декор над мачтите с ясни и определени контури. Южният кръст беше като украса върху нагънато кадифе в нощта. Под тази скована пищност нещо бушуваше, мамеше и се разпростираше, и се обръщаше, и се раздираше, и пляскаше, и се хвърляше в морето — примамващо и дишащо бурно. Минаха през шлюза на плоския канал и водата, гладка като огледало, отново ги поздрави; подскачащият прилив, който се разпенваше от бреговете на Индия, носеше със себе си безпокойство и желание, като непознати ухания.

Вълните, които се разбиваха в носа, минаваха странично покрай борда, образуваха водовъртежи във водата край кила и оставяха след себе си видими следи. Матово отражение проблясваше на гребена на вълните, сгъстяваше се и към прибоя на кърмата придобиваше червеникав блясък. Морето светеше. Корабът пътуваше по сребърен път, хвърляше след себе си късчета светлина и оставяше широки, светещи езера.

Някой до Гам каза:

— Случайността е една от формите на съдбата — може би повъзбуждаща — но за сметка на това неизбежна.

До нея беше непознатият от Порт Саид; бе запомнила името още при представянето му — Сежур.

Той помълча малко и после продължи:

— Важното при случайността е необмисленото отдаване. То става сляпо, без да бъде анализирано — кой от нас е по-объркан и лесно ли може това объркване да се превърне в напрегнато очакване на тегленето на лотария.

— Човек не трябва да говори за това — отвърна рязко Гам.

— Думите само прикриват; мисълта прави човека безинтересен — по-добре изобщо да не се мисли. Има неща, които ослепяват от силната светлина, но хладката вода на думите ги изплаква до блясък. Думите имат една положителна черта: никога не улучват.

— А мислите?

— И те, но добре завоалират настроенятията. Мисленето загрозява.

— И натъжава — допълни Гам.

— Там морето свети, а океанът бушува, но ние си стоим тук и се опитваме да вникнем в смисъла или да открием някакъв символ, вместо да видим реалността — светлини и прибой. Това е една от тайните на Ориента: да не се мисли — въпреки че невинаги изглежда така, но и тогава мисленето е чисто формално и друг вид усещане — да се чувства ограничено. По-ценно е да се наслаждаваш до самозабрава на мекото отражение на лилиите в калайдисани вази, отколкото с часове да размишляваш над смисъла на красивото. Настроенията правят живота безкраен. Способността на човек да се извиси до тях е дар божи.

— Извисяването не означава ли просто мълчание, но Вие се опитвате да жонглирате с многото думи.

— Нали вече казах, че думите са безвредни.

— Все пак често пречат.

— За две хиляди години сме свикнали вече да не им се доверяваме изцяло, особено когато искаме да стигнем до резултатите. Това за мен е важното.

— За какво са резултатите?

— Да изпреварят случайността...

— Която е закономерна?

— Кой не обича да се бунтува срещу закона?

— От каприз?

— От изострено предусещане.

Гам погледна нагоре. Сежур продължи:

— Може би ще останете учудена от всичко, което Ви наговорих.

Но имам причини, а и разговорът тръгна така. Настроен съм пасивно към живота. Останалото е зад мен. Без горчивина: просто е вече минало. Човек не може винаги да остане в покой. Вече нямам никакви претенции към света, затова и не мога да бъда разочарован. Аз съм просто зрител. Така стигнах най-сетне до ясният резултат — на отразеното преживяване. Обичам съвършенството, без да го желая. Вашето съществуване е съвършено като морето и светлините навън. Помислете само — аз съм може би единственият човек в живота Ви, който не иска нищо от Вас.

Гам остана още малко сама на палубата, после се зазори и ранните вълни посивяха като глина.

Гъмжеше от китайци. Още от парахода се виждаше как се навъртат около кея. Чакаха „Ан Лейн“ и се спуснаха по мостика веднага след като корабът акостира. Но матросите ги разгониха.

Гам бавно напусна кораба. Палубата остана зад нея като предано овчарско куче — така сигурен ѝ се стори сега, когато се бе запътила напред. В тесния отсек между стената на кораба и пристана вреше тясна ивица море. Прескочи я и с плавна походка, обзета от сдържана, пулсираща в нея възбуда, нетърпеливо тръпнеща в очакване, тя стъпи на сингапурска земя.

Двама с рикши се сбиха с бамбукови пръти заради клиент. Малайци и китайци стояха в кръг и подвикваха развеселени, докато една закрыта бяла лимузина спря безшумно пред Гам и ги накара да се развикат и разпръснат.

От нея изскочи Лавалет и се извини на Гам, че не я е чакал на мостика. Преди да може да му отговори, той продължи с обясненията. Ситуацията се променила и било абсолютно наложително още днес да отпътуват за Сайгон. Много ли е уморена? Той щял да я заведе до хотела, където можела да изчака, защото имал още да урежда преминаването и някои други неща. Момчето щяло да остане при нея и да изпълнява всичките ѝ желания.

Едва сега тя забеляза тамила в ъгъла на лимузината, освен това ѝ направи впечатление, че щорите на колата бяха спуснати, така че вътре не можеше да се види нищо. Замълча си, само се усмихна на момчето, което я гледаше безмълвно с блеснали очи — движеше само устните си, така че успя да забележи белите му зъби, които се открояваха на мургавото лице.

Колата беше затворена и уличният шум бе леко приглушен, после утихна съвсем. След няколко минути колата спря до парк, намиращ се малко встрани, в който имаше хотел. Лавалет размени няколко думи с управителя и приятелски предложи ръката си на Гам:

— Скоро ще разберете всичко — след два часа тръгваме.

Колата се върна по широката алея. Гам спря замислена; погледът ѝ се насочи към тамила, който я гледаше, без да продума. Тя отпрати мислите си и разпореди на момчето да наглежда куфарите. Той скочи чевръсто. Гам последва управителя към стаята си.

Малко след това момчето домъкна куфарите. Гам го извика при себе си. То дойде бързо. Тя прекара ръка през косите му и повдигна кичура над слепоочието. Добре зараснал, белегът се белееше върху кожата с цвят на маслина. Момчето показва всичките си зъби, внимателно погали мястото и кимна със светнали очи. Гам го разтърси, изведнъж се разсмя весело и му хвърли ключовете, за да отвори куфарите.

Върна се мокра от банята, с развят халат и пухкави кърпи на раменете. Остави се на момчето да я масажира, докато кожата изсъхна и се зачерви, сви се като котка под тънките мургави ръце, които изливаха върху нея есенции от съдове със странна форма и внимателно я разтриваха с крайчеца на пръстите — нежно и в кръг.

Тя още си търсеше бельо, когато дойде Лавалет. Застана на вратата и спря, когато я видя — коленичила над куфарите си, с извит гръбнак, разпръснала наоколо пъстроцветни коприни.

— Вземете тази с цвят на аметист — извика той. — Кожата Ви под нея ще изглежда като оживял бронз.

Гам тъкмо я беше намерила, завъртя я и я хвърли над главата си. Лавалет скочи напред и хвана шумолящата топка, прехвърли във въздуха билетите за кораба, които държеше в ръката си и я метна към момчето; то — по детски щастливо — я улови в ръце, после Лавалет му каза няколко изречения на хинди и отново му я взе от ръцете.

— Трябва да опаковаме багажа — извика той, — тръгването на път е най-красивото нещо на света.

Застана до Гам, която все още клечеше, и ѝ заговори отвисоко:

— За поелия на път животът е вечна авантюра.

— Авантюра — попита Гам отдолу, — и нищо повече?!

— Нищо по-малко — засмя се Лавалет, — а най-красивото нещо у жената е гръбнакът, когато е извит като гъвкав индиански лък, гръбначният стълб — нежно разчленен — весело изпъква под опънатата кожа — отделя се бързо от елегантния тил, а до него се появяват малки гънки, задълбочават се и играят като тъмни сенки, а светлината се спуска по гърба.

Гам се намери в обятията му и леко усети топлината на придържащата я ръка. Облегна се назад с купчината коприна в ръце.

— Има думи — каза Лавалет, — в чието звучене дори се усеща далечното и тръгването на път. Омагьосват те отново и отново всеки път, когато ги изговориш. Чуйте само — Тимбукту — леката първа сричка и двата дълбоки звука „у“ — как само танцуват в ритъм и вече пробуждат желаниа, отместват хоризонти — Тимбукту или Хонконг — многозначност, подобно трептящи срички, този омайващо изпълнен с очакване Хонконг; могат да те опиянят имената — чуйте само едно след друго — Тимбукту — като плахи удари на негърски барабани, Хонконг — като камбани от пагодите — Тимбукту-Хонконг...

Той пусна Гам, тя се отправи с нежна походка към прозореца и се опря на широката гредка. Зад нея блестеше кобалтовосиньото платно на небето, опънато и безоблачно. Чертите на главата ѝ се очертаваха като сладко обещание пред светлината, а гърдта ѝ се повдигаше пищно над дишащата плът. Скръсти ръце около коленете си и погледна в стаята — над тъмното ѝ на пръв поглед лице небето през прозореца проблясваше като син пламък.

Лавалет заговори в мрака:

— Ние сме слепи и забързани, и влюбени в живота. Искаме да го усещаме винаги — гърд до гърдта, да го чувстваме винаги нов, затова обичаме и пътуването — да живеем непрекъснато интензивно — затова търсим напрежението и опасността, защото едва тогава изпитваме най-силно очарованието му и той ни се струва най-близък. — Вдигна от пода разхвърляното бельо. — След час сирените ще

оповестят отпътуването. Ще тръгнем с роклята в цвят на аметист и неизказаните си желания — да побързаме!

Момчето донесе стоманена каса. Лавалет взе от нея някои документи, заключи ги и му я върна. Зарови се в запаса от чорапи на Гам:

— Ето тези. — После ѝ потърси обици и ги лъсна с ръка, загледа за миг индианската огърлица от карнеоли и аметисти, засмя се и ѝ каза: — Имам цял куфар матови японски коприни. Ще ги носите вечер — на смесената светлина на крайбрежната улица на Сайгон.

---

[1] Метод на получаване на цветни копия от картини. Репродукция на картини, получена по този метод. — Бел.ред. ↑

[2] Френска търговска корабна компания, основана в средата на 19-и век. — Бел ред. ↑

ГЛАВА СЕДМА

— В Кохинхина следобедната слънчева светлина е като гъст мед — каза Лавалет и побутна шезлонга на Гам назад под тентата, — или като златиста смола, та човек понякога си мисли, че ще изкристализира чрез някаква загадъчна алхимия и ще остане вечно вкочанен като муха в кехлибар. Тези следобеди на Андаманско море...

— Барометърът пада — извика офицерът, докато минаваше покрай тях.

— Значи след час ще вали като из ведро, а след още час всичко ще бъде забравено. Това им харесвам на тропиците: неочаквана, внезапна бурна стихия, която профучава, приижда и руши, не идва бавно и постепенно, не се усилва, а изненадва и въвлича в бушуващ порой без смехотворна последователност.

— Не е ли необходима последователност, за да се издигнеш? — попита Гам.

— Само в началото. За да се освободиш. Ние страхотно страдаме от тези две хилядолетия култура, които са ни оставили прашни перуки от всички времена като най-ценно достижение на човечеството. Пепелта, която е останала след пламналите огънове на страстни души... Значи ли това, че най-ценното на огъня е пепелта, която е останала от храната, в чиито остатъци после другите се ровят с важно изражение, или това е топлината, която се разпространява, докато още гори.

— Де да можеше да изтлее, без да остане шлаката — каза замечтано Гам.

— Носим винаги със себе си тези дрехи на навика, на наследството, на традицията, на заученото; затова няма нищо чудно, че се срамуваме от кожата си.

— Кожата — промълви Гам отпуснато и поотвори очи, — този кадифен, мек живот — кожата...

— Мислите ни са станали анемични и опитомени. Днес мисленето е работа за граждани. Някога е било опасност, диво щастие,

зад което дебне разрухата. Познанието е било страст, разпалване на кръвта, унищожение, около него се усещал дъхът на смъртта. Емпедокъл избира свободно смъртта във Везувий като следствие от своето познание. Сега тази страст се превърна в синекура^[1] на професорите по философия и се изучава в осем семестъра. Хората се спускат към студентските скамейки, но не и към Везувий. Знанието разруши магията на всички скрити първопричини. Човек познава всичко — няма нищо по-смехотворно от знанието — то прави човека уморен и мързелив. И убива всяко преживяване, ако то не се предхожда от първичната сетивност.

— Първично, първично — замечтано каза Гам, — колко мистично само звучи.

— Човек върви последователно по своя път — пътя към самотата и безсмислието. Не го обмисля, просто го разпознава и извървява. Това е формирането на егото.

Всичко онова, на което е държал и вярвал, му се изплъзва, много е тежко да се откажеш и от последния човек. Тогава личността се чувства изгубена — губи целите си, самата себе си, името си — всичко — от нея остава само път напред. Изведнъж този път свършва; долу зее пропастта, нищото — всяка крачка напред е смърт. Без да се колебае, човек прави тази стъпка и изживява чудото на целостта, която не може да се проумее от всичко половинчато. Тази стъпка не води надолу, както изглежда, а назад. Може би това е генерална репетиция, която издържат малцина. Такова чудо може да се нарече „трансцендентално салтомортале“. Някой скача в бездънната пропаст и се издига, и се обръща назад — тогава именно се връща и е спасен. Изживял е нищото и е останал невредим. Стоял е над събитията и не може вече да бъде унищожен от тях. Оpoznал е абсолютната нищожност — никаква загуба, която би сломила всеки друг, не може да му навреди. Но това не е най-значимото: не е просто отчаянието на платоническия песимист без никакви желаниа, не и на Шопенхауер, защото той отрича света поради комерсиалната му същност, която не позволява на човека да отговаря за изразходването си, а от гледна точка на бакалина платоническият песимист отрича света заради неговата глобализация. По-важното е, че последователността на това преживяване на отрицанието всъщност е най-интензивната форма на утвърждаването. Но що за утвърждаване! Утвърждаването от

първичното преживяване, където се сливат двата потока. Утвърждаване върху основата на инстинкта, от тайните закони на кръвта, от най-интимното, от подсъзнателното — ние усещаме, че сме живи. Преживяване на живота — ние сме били над всички закони и сега жонглираме с тях, били сме над нещата и сега просто ги разбъркваме, притежаваме пламенната вяра, но същевременно можем да се присмеем, можем да забравим себе си от себеотдаване, но и се носим над самите себе си — притежаваме вътрешното и външното. Интензивността на чувствата не страда — тя се освобождава и окриля — съсипваме си живота, а пък си играем като хищници; и защото сме така лудо влюбени и свързани с него, не можем да загинем в отделното, едва когато отделното не ни се поддаде и се превърне в цяло — едва тогава...

— Тогава... — започна Гам и се изправи.

— Тогава може би ни се изплъзва, както планета отмъква някоя луна от слънчевия път, а когато се приближи достатъчно близко, я кара да кръжи около нея — има такива планети.

Гам се облегна на облегалката на стола си.

— Това е нагонът. Нагон — толкова грозна дума за тъмните бушуващи инстинкти на вида, които пресичат индивидуалното ни съществуване. Има ли нещо по-елементарно от това да им се оставим да ни понесат с издути платна? Но тежко ни, ако кормилото престане да ни се подчинява, тогава те ни завличат със себе си и вече всичко става неудържимо — уж са много плахи, а повече не се подчиняват — виждате ли приемането на тази битка — нищо повече не се подчинява, ако отделното вземе връх над нас и се превърне в цяло, ако победи отделното, ако не можем вече да изживеем отделното като вид — любовта към жената, а просто любов към отделното, ако станем зависими и се загубим в кръговрата около нас; и ако се подчиним и предоставим своето същество на друг, оставим другият да ни владее — много сме плахи, в това се крие опасността; защото това са най-властните течения и бури; и само тази безпътна игра примамва. Коя ли опасност не изглежда примамлива? Вече не познаваме достопочтените чувства на своите предци. За тях любовта е била нещо, което носи мириса на тайнство и прикритост, а за нас тя е вихър и битка. Ние само доказваме себе си, затова обичаме сензациите — естествено — но не е ли по-добре така, отколкото да изживяваме забравени чувства, които

вече не ни отиват? Темпото ни омагьосва, а не продължителността. Ние сме дисциплинирани до съвършенство, затова изживяваме пружиниращото, театралното, яркото, неясното, плавното жонглиране с всички понятия, които поддържат крехкия баланс над бездната с неочакваното, глупавото, дивото, дори и баналното, но с една осъзнатост, гъделичкана от рафинирана плахост — не е ли чудесно да бъдеш примитивен, банален от сърце и душа, колко обичаме само ние, несантименталните, да бъдем сантиментални, безгранично, защото сме изнервени до краен предел, усещаме, че кръвта ни е кипнала, нашите сетива са обучени банди, филтри на преживяното, но това състояние никога не ни прави декаденти, защото резултатът от това винаги е снобска надутост, която не е опознала първичното преживяване и не познава пътищата до него; и затова бързо закърнява — това е полъх на дисциплината, будност по всяко време, вечната готовност — ние сме хрътките на Господ, ние сме божествено леки и необременени от цели и системи. В Ерос ние не търсим само властта — искаме повече — авантюрата на своя нагон. Настървяваме се, изискваме от себе си, предизвикваме го и си играем с него, с тези подземни сили, подобно на тореадора и бика на арената — не знаем и миг покой, дразним го и почти се оставяме да ни залови, а после хукваме да бягаме, оставяме се силният поток да ни носи и едва в последния миг се измъкваме от опасността, защото ако ни улови, ако се закачим някъде, сме загубени; защото сме го раздразнили прекалено много и сме прекалено фини и сложни, за да успеем да се измъкнем невредими. Но противници се срещат рядко, а провалът е най-често заличаване на една лошо прикрита слабост; това го прави да изглежда почти като победа — и после борбата започва отново, но на друго поле. Тайната е проста — да остане нагонът анонимен — казвам Ви го съвсем спокойно, защо ме гледате така уплашено — та аз Ви давам равен шанс, след като Ви издавам тайната — опасността се крие в това, което другите смехотворно погрешно наричат любов — нещо те парализира, въздейства ти и това води до загуба — в началото не е буреносна, а леко се промъква, безшумно. Внася инфекцията, а после, когато дойде бурята, човек открива пораженията върху себе си, бунтува се и те поваля — тази изостаналост на артериите, тази непозната чума, тази примамваща манифестация на нагона: любов... — Той се засмя презрително като хитрец над думите си, но изведнъж се изненада от

казаното и се изправи. — Ах, тези следобеди в Андаманско море. Слънцето е като мед и предразполага да преценяваш и да започнеш борба — най-грациозната и опасна — с рапира в пищен стил, който прикрива смъртта. Започваме ли я битката?

— Да — каза Гам и се изправи.

Лавалет я хвана за ръка и я издърпа към рилинга.

— А сега елате. Барометърът продължава да пада, както каза първият офицер, а ние изобщо не се учудваме, че все още слънцето свети и всичко си е както обикновено, и че тази сребърна скала доста прибързано ни предвещава бъдещето. Виждате ли там, долу, вълните — зелени като малахит, прозрачни и гладки, но вече отстрани се заформят сини ръбове, а в основата на вълната цветът става сив сякаш долу, на дъното, се е навила змия, ето и хоризонтът се покри с пара, сивкава пара, която нараства и нараства. Става тихо, тихо, къде отиде вятърът, как изведнъж заглъхна тракането, въпреки това животните там, долу, стават неспокойни, те усещат нещо, бели предупреждения се разпръсват, виждате ли ги как се накъдрят, как идват от тази посока, завъртат се на място и душат, и дебнат; ето ги и облаците — жълти и сиви — навсякъде, над нас, до нас, зад нас — небето се разкъсва като от падащи врати, то просто очаква, очаква вятъра. Ето го и него, сега се забързваме, а той ни преследва.

Тежки капки заудряха по палубата. Гам усети топлата влага върху ръката си. Докато тичаше, тя се загледа насреща, още в следващия миг се изсипа пороен дъжд; фонтани заплющяха по пода, бяха отнесени и на плътна маса водата се спусна надолу компактна — сякаш беше изпуснат цял язовир.

Гам беше понесена от потопа. Лавалет я прихвана и я издърпа под един навес. Там застанаха опрени на стената; светлите им тънки дрехи полепнаха по телата им. Плътно пред тях от облака се изсипваше дъждът и ги обливаше с пръски.

Гам протегна ръката си навън — дъждът почти я отнесе. Притиснати до спасителната стена, двамата търсеха начин да се доберат до входа за каютите. Лавалет се засмя:

— През него.

И те започнаха да си пробиват път напред. Когато достигнаха сушинката, водата течеше от тях. Гам стоеше на вятъра като гръцка

богиня в тясна рокля и повдигна ръка към косите си — леко замаяна и омагьосана.

Приблжиха делтата на Донг Най. Сред тресавищата се появиха острови, обрали с храсталаци, реката се виеше с безброй завои. Брегът бе блатист и необитаем. Алигатори се припичаха до съборените стволове на дърветата. После се появиха и първите оризища. На тях работеха местни. Те стояха до кръста във вода. Съвсем наблизко тук-там пасяха биволи, които вдигаха глави, за да погледнат парахода.

След тричасовото пътуване корабът се отклони в един от ръкавите на река Сайгон и веднага пред тях се изправиха двете островърхи кули на катедралата в Сайгон.

Една лодка с правителственото знаме се приближи странично. Лавалет помахна на тамила и той му донесе стоманената каса. Подаде я на един блед мъж, който се поклони няколко пъти.

Прозорците бяха широко отворени. Широкият муселинови пердета леко се поклащаха от утринния ветреца. Ухание на тамаринд изпълни стаята. Златиста ивица нежно падаше от отворената врата към ниското легло: слънцето. Навън се чуваше шумът от парка и чуруликането на малка пъстра птица.

Гам погледна към огледалото и учудено видя шлифовани флакони от безупречен кристал, в които аристократичната течност проблясваше с цвят на опал и рубин. Матови кутийки с пудра кътах коприненото си съдържание, което се разнасяше меко между пръстите. В плоски кутийки проблясваха светли кремове, а приятно ухаеща вода беше изсипана в широки купички. До тях имаше сандалово дърво и запалка върху меден тас.

От отражението на отворения прозорец срещу огледалото искреше широк лъч светлина. Разпръскваше се над ниската тоалетна масичка, пред която Гам седеше на възглавнички по японски обичай, флаконът с цвят на рубин в средата излъчваше светлопурпурен пламък, който затрептя в бледо отражение върху плочата на масата. В опалената вода се беше събрала златиста светлина; върху порцелановите купички имаше светец кръг, а на медните тасове се бяха настанили дръзки остри отражения — и в измамното пространство на огледалото всички се появяваха още веднъж — още по-красиви пред седефеното обаяние на размиващия се фон.

Гам се отдаде на играта от светлини и тонове и се наслаждаваше на плуващата хармония в този одухотворен безмълвен живот. Вълнуваха я тези малки епизоди на деня и знаеше, че имат силно влияние. Бяха необременени от желанията и волята, не бяха обвързани с причинно-следствени връзки. Те бяха като неочакван подарък и винаги носеха изненада. Понякога приличаха на отблясък от идеалната красота — толкова близко зад тях се бе притаила причината. Разнообразното блещукане пред огледалото беше като чудо — така разнежваше сърцето. Неподправено и неземно бе това концертино в слънчевата светлина. Кой ли майстор сътвори магията на измамните отблясъци в огледалото? Каква нежна милувка бе уханието на градините от тамаринди в парка — и тази дребна мушица, която се е изгубила и се отпусна върху ръката ѝ с нежните си, изpletени от блясък крилца и дългите като фина нишка на вретено крачка, тази одухотворена субстанция на въздушните духове — тя така доверчиво се беше настанила върху светлите ужасни пипала на една непозната, които се движеха и с огромния си размах сигнализираха чужда заплаха — въздушни духове на ръката ми, помисли си разнежена Гам, крилцата им са като дихание, а могат и да бръмчат, губят се от погледа със светкавична бързина, очите им са като точка, но с хиляди фасети и нерви и светлинни рецептори, с крачета като косъм, те обаче успяват да закрепят тялото върху гладката повърхност на чашата. Ти, мъдро разчленен тримилметров организъм; ти, живот, ограничен в пространство от половин сантиметър, ти дишаш и живееш като мен. Преситени сме и не знаем какво да правим нататък. Животът е като домакия с широк ханш, която вари сладко за зимата, пълни безброй буркани и ги херметизира — ние всички идваме от едно и също дърво — и ето ни в нашите стъклени къщурки, можем да се виждаме, но никога не се достигаме един друг — едните са направени на пюре, другите са с извадени костилки и нарязани, а третите просто са натъпкани сурови, те се чувстват най-о не правдани.

Гам направи натъжена физиономия в огледалото и заигра с пръсти пред очите си сякаш се намираше зад решетка. Беше комично и тя се разсмя. Ужасена потърси мухата; тя не беше отлетяла. Гам внимателно духна отстрани на ръката си, там, където се намираше животинката. Тя веднага се обърна към топлия въздух, крилцата се помръднаха.

Как само се стремиш към топлината — помисли си Гам и отдръпна ръката си надалеч от лицето. После сви устни и задуха по-силно ръката си, така че ветрецът беше хладен. Животинката стана неспокойна, отблъсна се с крачета и отлетя с неподражаем устрем.

Гам се загледа замечтано след нея. Колко неповторимо е все пак всичко живо, помисли си тя. Винаги оставаш безмълвен и ням. Красиви са тези неща, които хората наричат дребни. Човек е мъртъв приживе, когато вече не се вълнува до дъното на душата си, когато изведнъж сред гора от противоречиви желания и мисли се открие спокойната поляна на вгълбеността, когато шумният душевен поток спре; на подобно празно място най-неочаквано се появява чудото — светлина в пъстри чаши, нишка от кръстоносец в зората — крила на златистозелени бръмбари.

Самите предмети бяха добри и спокойни. Това там беше котка, а онова — покривка, но и двете бяха меки. Природата би могла да ги подмени, тогава това щеше да е покривка, а онова — котка, но двете ще си останат меки. Защо човек мисли с главата си, нямаше ли да е по-добре да мисли с кожата си?

Зарадва се на смеха си. Вещите продължаваха да изглеждат незабележими и сякаш мълчаливо се усмихваха. Не е ли по-важно да умееш да усещаш с дълбините на сърцето си как заобленият кристал се притиска към ръката ти, отколкото да знаеш истината, за която хората дърдорят хилядолетия наред, скрити зад маските си?

Те са добри, ясни и самите себе си, тези дребни неща — каквото и да се говори за големите. Човек трябва да им се отдаде. Как може да се обхване великото, ако не си се отдал изцяло на магията на дребното. О, да усещаш живота — винаги и навсякъде!

Тя взе флаконите сякаш искаше да изпълни религиозен обред. Пъстрите води охладиха кожата ѝ, меките кремове я направиха нежна, пудрата ѝ придаде изискан блясък. Тънката коприна се усещаше приятно върху кожата — дългите бедра се изправиха, гъделичкани от опънатите върху тях чорапи — ръцете потърсиха полъха пред прозореца — колко млад бе светът — всъщност колкото самия човек.

След полунощ потеглиха към вилата на един мелез. Един полукитаец — баща му бил навремето английски офицер. Само дръпнатите очи издаваха жълтата раса. Беше едър и имаше бавни, добри обноски. Едва по-късно Гам забеляза, че на една от ръцете си

имаше недъг. По кожата още личаха черни петна. Гам беше най-светла от присъстващите.

Гостите се обслужваха само от андаманки^[2]. Носеха газирана вода и ледени напитки в големи чаши, които доливаха с шампанско. Гам се наслаждаваше на ханша и малките крачета на момичетата с изваяни боси ходила. После търпеливо се заслуша в приказките, които разтягаше един англичанин пред нея.

Започнаха играта в голяма зала. Масата не беше висока, играчите стояха или седяха на ниски табуретки. Полукитаец държеше банката. Лавалет заложи няколко пъти и загуби. После седна и продължи да губи. Обърна се леко към нея. Тя се усмихна и отиде в другата зала. Някои от останалите също я последваха. След минути около масата бяха останали съвсем малко играчи. Залаганията хвърчаха нагоре.

С ледено лице китаецът застана срещу Лавалет. Той взимаше всяка карта и я повдигаше високо, без дори и мускулче да помръдне на лицето му. Изведнъж загуби три игри с доста високи залози. Хладнокръвно избута жетоните. В следващите минути изгуби същата сума.

Лавалет прекъсна играта и попита дали не трябва да сложат таван на залаганията.

— Защо? — попита другият и кимна на прислугата.

Те донесоха напитки и сардини с лук и червен пипер.

Лавалет пое банката. Усети как напрежението от играта бавно се покачваше, опита се да се овладее и се облегна назад. След половин час още един участник започна играта, отбелязваше суми върху визитките си. Китаецът безумно увеличи залозите, лицето на третия се отпусна, губеше отчаяно и трябваше да запише голяма сума. Когато пресметна общата сума, изпусна писалката и ужасно пребледня. Лавалет го наблюдаваше.

Още преди другият да може да продума, той каза:

— Картите бяха объркани, едва сега забелязвам. Последните девет игри не се зачитат — и избута обратно доста жетони. Без да погледне нагоре, разбърка отново, после прекъсна сам себе си и каза: — Да направим малка пауза, бих искал да взема малко опиум.

Те се надигнаха. Когато бяха в съседната зала, третият се сбогува. Лавалет усети в ръката си влажна трепереща длан.

— Ще ми дадете възможност за реванш, нали? — каза той по навик и му кимна.

Гам го срещна на терасата.

— Предлагам Ви да се върнете в хотела — каза той. — Печеля от играта и не искам да си тръгна така. Момчето е с Вас и ще Ви придружи. Може би ще се видим по-късно.

— Тъкмо смятах да си тръгна, защото исках да откъсна няколко клонки тамаринд за стаята. Надявам се, че ще Ви се удаде да овладеете играта.

— Щом я държа здраво в ръце, сигурно.

— Това истинска игра ли е, или просто договорка?

— Не е заради залога, а заради напрежението, поне първоначално. После всичко се забравя.

— Забравя се?! — попита Гам.

Присъедини се и домакинът.

— Имате красиви прислужници — отбеляза Гам. — Особено една се откроява сред тях, със сини очи. Много красиво допълват тъмната ѝ кожа! — Тя му подаде ръка. — Утре ще играя поло.

Лавалет тръгна да я изпрати. Тя го спря.

— Искам да извървя тези стъпала сама, просто така ми хрумна. Искан ми се, докато слизам, да се насладя на желанието си. — Долу тя се обърна още веднъж през рамо и се усмихна — с елегантна шия и гъвкав гръб под дълбокото деколте на роклята ѝ.

Лавалет лежеше мълчаливо в стаята за пушене върху един матрак; китаецът бе легнал срещу него, взе една доза опиум от сребърния съд, нагря я на пламъка, докато стана златистокафява, и после я натъпка в лулата си.

Черни облаци от пушека се събраха под тавана. Качествената дрога нахлу в кръвта и обвини времето със силата на примамливите фантазии, които отекваха с дълбоки тонове и предусащаха авантюра. Вратата се отвори безшумно, една андаманка се промъкна вътре и остана права до стената. Той я побутна. Китаецът ѝ махна и тя незабавно излезе.

— Защо отпращате момичето? — попита Лавалет.

— Реших, че не Ви е приятно.

— В момента не.

Китаецът повдигна очи нагоре.

— Извинете ме, не разбрах. Но не е прието да я извикам обратно.

— Естествено, че не е — кимна Лавалет отпуснато и се надигна.

— Да се върнем към играта.

Те завариха още няколко гости около картите. Беше изпит доста алкохол. Лавалет поиска твърди напитки. Играта започна отново. Банката се държеше от англичанина.

Лавалет не внимаваше в картите. Беше изпаднал в авантюристично настроение. Отдаде му се и започна да наблюдава сблъсъка на различните си настроения. Бавно назря желанието да залага и да се надпреварва.

В този момент загуби една игра. Това заостри вниманието му, концентрира се върху играта и настойчиво насочваше кипналата страст към студеното напрежение на картите. Колкото повече губеше, толкова по-високо залагаше.

Един от партньорите му се свлече опиянен на пода. Останалите се състиха по-близо и започнаха да играят по-бързо. Залозите се изстрелваха едносрично. Лавалет отпи продължително и се наведе над картите. Отново загуби. После спечели няколко игри, които бяха почти безнадеждни. Китаецът пое банката и заложи срещу Лавалет, който продължи да губи. Играта се превърна в дуел между двамата. Останалите прекратиха.

Китаецът спечели. Около него се трупаха банкноти. Лавалет пишеше чекове и ги залагаше — всеки следващ с по-висок залог. Загуби всичко. Тогава го обзе треска, пишеше чекове с невероятни размери. Решителният момент, секундата между залагането и откриването на картите създаде такава нервна буря, пред която развързката изглеждаше незначителна, дотолкова въздухът бе нереално нажежен.

Тогава китаецът хвърли картите:

— Не можем безкрай да продължаваме да играем така. Залагам петкратно цялата банка — с едно движение той събра всички жетони, банкноти и чекове на масата, — за една жена. Съгласен ли сте?

— Да — веднага се съгласи Лавалет.

Китаецът обърна картите. Лавалет загуби. Двамата скочиха. Лавалет измете с ръка банкнотите от масата, така че те паднаха върху

пияния и го покриха. Повърхността на масата бе празна и тържествена. Лавалет хвърли картите — отново беше загубил.

Енергията и напрежението завладяха и двамата. Вече не знаеха за какво играят. Разбъркваха картите сякаш играеха на живот и смърт. Китаецът придърпа пакета към себе си, доскоро неподвижните му черти се изопнаха, появиха се бръчки, мускулите около устата се напрегнаха, бузите се изпразниха, обръщаше картите и съскаше — така, така, така...

Лавалет се усмихваше заплашително, очите му блестяха, смееше се, смееше и блъскаше картите върху плота, викаше — да, и така, и така... Беше загубил за четвърти път.

Китаецът взе картите за решителния последен път. Разбърка ги трескаво, после по-бавно и ги остави пред себе си — гледаше втренчено Лавалет — в погледа му гореше безмерна омраза — опита се да повдигне картите, но не ги улучи, ръцете му трепереха силно — изведнъж стана блед като платно, онемя, обърна една карта — беше добра, после втора — цялата зала беше жужащ кошер, в който витаеше само вечността: черният плот и две блестящи парещи карти — а обстановката бе нажежена и тътнеща — Лавалет се надигна, стисна ръцете си в юмрук, около него всичко бучеше, дишаше, живееше, викаше — една колода сиви карти — и после се протегна една ръка, една лапа, хищни нокти, грабна, дръпна, разрови и обърна — блесна подлудяваща белота с кама в средата — вихърът замлъкна — асо пика.

Лавалет загуби.

Китаецът се бе сринал. Лицето му беше сиво. Лавалет го погледна, после към масата. Окопители се:

— Ами — каза той спокойно, — ще уредя случая до един час.

Светеше само един свещник — Гам обичаше светлината на свещите. Тя се бе увила като малайките в сари и лежеше на отоманка. Тамилът закачваше мрежата против мухи на леглото. Гам му каза да застане до свещника — искаше да види отражението върху кожата му. После го извика при себе си и го накара да й каже нещо на майчиния си език. Опита се да го имитира и се смееше щастливо, щом й се удадеше да повтори правилно, а той й кимнеше:

— Чудесно, много добре.

После обви сарито по-плътно до ханша си и си представи колиба и матова кожа.

Дойде Лавалет и се поклони разсеяно над ръката ѝ.

— Рано се прибирате — каза Гам.

— Точно навреме. — Той пое клончето тамаринди. — Права сте, ухае неустоймо, но не бива да го държите в спалнята си, много е силно за през нощта и може да Ви донесе кошмари.

— Толкова сте загрижен.

— Не съм дошъл за това. Играта при Колин беше невероятна. Постоянно губех и накрая бях принуден да заложа Вас. Колин спечели. Утре с него ще играете поло.

Гам се изправи и замълча.

— Утре ще играете поло с него, нали?

— Ще ми кажете ли — Гам се запъна, — как се случи?

— Не е романтично, а просто логично. След парите, жетоните, чековете, а после и високите залози.

— Бихте ли ми казали кой направи предложението?

— Смятам, че е без значение. Но все пак мисля, че беше Колин.

Тя въздъхна облекчено. После извика спонтанно:

— Вие няма... — Замлъкна отново, приближи се до него, така че той да усети уханието на кожата ѝ. — Бих могла да Ви кажа защо откъснах тамариндите... — Прихвана броката на сарито под хълбоците си, погледна го изпитателно, отстъпи назад, застана пред кръста на прозореца и се замисли. — Вие... — После се спусна към куфарите си, отвори ги, затърси нещо, извади един пакет, постави го в ръцете му, затвори пръстите му и извика: — Ето пари, вземете ги.

Той отвори ръка и погледна надолу към банкнотите.

Сви рамене. Взе ги и каза оживено:

— Мога да продължа играта с тях — и излезе бързо.

После нещо падна на пода и отекна. Сарито се изплъзна от ръцете ѝ. Тя го задържа и се стресна. Но остана неподвижна — малко наведена напред, главата — леко повдигната, ръката — опряна в китката, кракът — леко повдигнат сякаш ще направи крачка напред, другата ѝ ръка — стиснала коприната под бюста ѝ. Светлината на свещите хвърляше проблясъци върху отчаяно отпуснатия ѝ тил. Цъфналите клонки се въргаляха по пода. Гам се отърси от вцепенението и тръгна напред-назад. Брокатът се влачеше зад нея и мачкаше цветовете.

Бе изпаднала в странно състояние, което я объркваше, но едновременно с това я примамяваше в тъмнината. Още не бе осъзнала докрай смисъла на няколкото изречени от Лавалет слова, те ѝ се струваха прекалено малко в сравнение с необичайната ситуация, която я бе връхлетяла. Дори за миг не ѝ убягна дързостта, но и смешното в това искане. Не ставаше дума само за това — за странната приумица на Лавалет, която я беше засегнала.

Дори възможността да му хрумне подобна мисъл беше достатъчна; напълно възможно бе на другия ден и на него това изпълнение да му се стори абсурдно. Но естествеността, незначителността, които той придаваше на ситуацията, макар и под влияние на вълнението от изтеклия час, бяха непонятни за нея. Може би това бе началото на битката — тя не го вярваше, не знаеше, но се усещаше разбита и засегната от някакво неопределимо отвращение. В едно беше сигурна: той беше свободен — нищо не го обвързваше, беше изпълнен с властна свобода, която я изблъскваше встрани — само заради едно моментно настроение, със своето мистично его, което се разкриваше така силно, че привличаше и обезоръжаваше едновременно.

Гам спря по средата на разходката си. Лавалет щеше да се върне. Тя беше забравила, че му е дала пари и че нищо не можеше да е ясно, преди да се върне. Усещаше присъствието му. Стаята бе изпълнена с неговото внушение — тя щеше да се подчини — беше се сблъскала с еволюция, за която не бе дорасла — на елементарния кръговрат. Всичко елементарно бе екстремен егоизъм — а срещу елементарното усещаше безпомощност, която вече ѝ беше позната: това бе единственото мерило, което не лъжеше, защото показваше основния женски закон: предаване пред победителя — на превъзходящия вратите се отваряха без борба, докато съумееше да запази превъзходството си.

Сепна се. Всичко се разми в тази боязън. Страх ли беше, или тайнствено разгадаване на тялото, което се бранеше и нападаше едновременно — тя бе подгонена от треска; далеч, далеч — и започна настървено да опакова багажа, хвърляше безразборно вещите си в куфарите, които бяха до нея, без да осъзнава точно какво да прави, после спря, повдигна глава и се заслуша.

Нощта беше тиха. Сякаш откъсната от миналото, с нищо необвързана. От една кръчма с опии се дочу кратък, приглушен шум. Пред прозореца извика птичка — Гам облегна челото си на отворения капак на куфара и застина така — беше страшно уморена.

Леки стъпки пред вратата ѝ. Лавалет. Той внимателно отвори вратата.

— Изненада. Вашият пакет ми донесе щастие, в него беше тайната на обрата. При играта често се случва така. Оттам идва и суеверието на играча. Започнах невероятна игра. Рядка серия от победи — единайсет пъти един след друг — без загуба. Беше възбуждащо до краен предел. Върнах си всичко. Моля, вземете си парите обратно. — Той ги постави в отворения куфар и пусна вентилатора. — Нощта е топла и задушна. Едва сега от планината се спуска хладина. Би трябвало да отворите прозорците и да оставите вентилатора да поработи около час. — Заобиколи един куфар и застана пред нея. — Виждам, че Ви попречих — заета сте — желая Ви лека нощ.

Гам не му отговори. Механично отмести пакета. Седеше и гледаше вцепенена куфара. Лавалет я бе изненадал, докато си опаковаше багажа, и бе оставил факта без коментар.

Над нея витаеше нещо неизбежно, един облак, една ръка, един затворен кръг. Това бе приближаване и бушуване, което поглъщаше всичко и не търпеше нищо около себе си — изтегна се и усети слабост — искаше да се освободи от нея, но все пак срещу него ѝ бе необходимо време, искаше да избяга, да се сниши, да изчака и да изчезне от опасната зона — сковаваше я, унищожаваше я, разяждаше съпротивата ѝ и вече триумфираше.

Гам доопакова куфарите си, затвори ги и попита за най-близкия влак. Това беше нощният експрес, който потегляше след час. Поръча си билет и с въздишка бързо се спусна надолу.

Залата бе ярко осветена. Момчета, облечени в бяло, бяха налякали тук-там. Някакъв мъж седеше на масата и пиеше уиски. Погледна я със зачервени очи. Паркът остана зад Гам, но една мисъл се изстреля в съзнанието ѝ: бягство — е, това вече нямаше значение.

Отказа да се качи на рикша; искаше да чувства, че върви; да чува стъпките си — твърди и ритмични; да усеща движението на ръцете си, на тялото си.

Почувства се по-свободна, премисляше по-трезво. Като тъмен кръг нещо бе надвиснало над нея, едно дърво като примка я стресна, то не се отдалечаваше — приковаваше я като метал.

Влакът изтрака през халето. Суетнята ѝ се отрази добре. Когато влакът потегли, Гам свали прозореца на купето си. Топла и безкрайна се разпростираше индийската нощ.

---

[1] Синекурна длъжност е длъжност, която изисква малко или изобщо не изисква никаква отговорност или работа. — Бел.ред. ↑

[2] Жени от Андаманските острови. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА ОСМА

— Признавам — каза Сежур, — че това състояние може да се определи като отчаяние. И все пак е едностранчива преценка; иска ми се да го разгледам като естетически светоглед. Това е само картина на съществуването, без наличието на примитивни желания за притежание. Затова е красиво, а и доколкото е възможно за насочения към познанието свят — дори и обективно. Субективните намерения — ето кое ни измъчва в този живот. Те помрачават картината, а тишината е винаги повече от шума. Това е мъдрост на Лао Дзъ. Светът не може да бъде опознат, без да се излиза от вратата — а колкото по-далеч достигне някой, толкова по-малко е познанието.

— Това не ограничава ли живота?

— Напротив — разширява го. Ако човек прекъсне желанието си да притежава, ще му принадлежи цял един свят. Сега Ви виждам там, пред мен, Вие сте млада и елегантна; вятърът улавя косите Ви и понякога ги разпръсква на челото; как добре стои лятната коприна на тялото Ви, на бедрата Ви, колко красиво се открояват движенията на ханша Ви, как се надига бюстът Ви на светлия хоризонт, колко възхитително хладно и привлекателно се движи извивката на ноздрите Ви към бръчиците на бузите, когато с изпънат врат погледът Ви търси морето и в него се чете просторът на очакването. Ако знаехте само как стоят контурите на главата Ви на фона на масивната постройка, силуетът Ви — на фона на морето, едно дишащо, разцъфнало, красиво човешко същество пред двете най-силни проявления на природата — небето и морето — това е симфония на живота в най-възвишената му форма.

Същото ли щеше да бъде, ако Ви желяех? Измъчената страст няма ли да помрачи това преживяване, както полъхът на вятъра разлюлява морето под нас?

Гам скочи обратно в лодката:

— Нека погледаме — и се надвеси над парапета.

Под лодката се разпростираше истинска приказка: коралови градини. Морето бе прозрачно като кристал и хвърляше отблясъци под нежносините си слоеве. Почти плътно до лодката достигаше кораловият град. Под кила понякога изскърцваше пречупено клонче.

От белия пясък на дъното израстваха хълмове, спускаха се долини с огромни гротескни извивки и израстъци, разклонени в пъстри дървета и храсти с всички нюанси на син и червен лазур — бляскав, мълчалив свят. Върху тези омагьосани дървета разтваряха цветовете морски рози и анемонии, със силно проблясващи муцуни плуваха между тях бодливи и лукави създания, за които човек не знае растения ли са, или животни, и влизаха сред стъблата им.

В белия пясък се промъкваха офиури с цвят на ултрамарин, кафяви и червени морски звезди се бяха изтегнаели спокойно, сиви морски змиорки изпълзяваха мудно с дългите си, подобни на червеи тела, пъстри миди бяха избутвани от виолетови скариди настрани, а сред тях проблясваха и просветваха и нахлуваха през светлолилавите цветни клонки цели облаци от дребни тюркоазеносини и карминеночервени рибки като разкошно изобилие от благородни камъни.

Лодката бавно се плъзгаше напред. Мургавият екипаж улови малка акула и три сиво-зелени великански лангусти, които пляскаха на пода. Гам ги накара да ги пуснат.

— Дошли сте при мен — носена и изтласкана от буря, която не познавам — каза Сежур, — и за която никога няма да Ви разпитвам. При мен сте, но корените Ви са другаде; затова дните, докато времето отново Ви понесе нанякъде, крият за Вас същите преживявания, както и за мен — аз го наричам отразено съществуване, живот без размисъл и желаня. Ще остане като странна Фата Моргана в спомените на Вашето бъдеще. Ще го откриете по-късно, когато се върнете при него.

— Никога — каза Гам.

— Кой би могъл да каже „не“?

Погледна Гам, тя плачеше. Той се обърна сякаш не бе видял нищо.

— Спокойно можете да ме гледате. Сълзите не идват от мен самата. Често се случва, когато видя нещо, подобно на това, долу, или когато часът на разнежване дойде така близко, че се чувствам като корен в живота, една вратичка тихо се открехва в мен, а аз разсеяно

или замислено я последвам, тогава се появяват тези безпочвени сълзи, за които нищо не знам. Може би тогава ставам като Вас и изживявам щастието. Но нека минем през прибоа, ей там, пред атолите, подобни на бяла ивица, обрасла с палми.

Рано в шест Гам изскочи от стаята си с обвито около ханша сари и сребристо плетено яке от Ява и се запъти към колибата, пригодена за баня. През нощта бе валило, но земята отново беше суха. В кабината се обливаше с огромен черпак, така че водата падаше като пороен дъжд по раменете ѝ и се спускаше в плитката ваничка, в която бе стъпила. Освежена, тя отиде на терасата за лека закуска. Местни момчета сервираха чай върху широките облегалки на удобни столове, Гам изведнъж се сепна: едно от тях ѝ заприлича на тамила.

Изведнъж на хоризонта на нейното съществуване се появи блед облак, от който тя бе избягала и който през последните дни сякаш се беше изличил. С необяснима боязън тя разбра, че не беше успяла да се отдалечи, а напротив, бе се приближила. Той идваше и никой не можеше да го спре; защото тя самата го очакваше с лека треска; въпреки че му беше обърнала гръб.

Сежур видя безпокойството в погледа, усети причината и ѝ каза:

— Днес ще отидем в двора на султана на Джокьякарта^[1].

Гам кимна облекчена:

— Да, нека да тръгваме.

Колата мина през платото на острова и на шосето задмина множество малки каручки с по един-единствен клиент, който седеше с гръб към кочияша. Те бяха с леко окачване, в тях бяха впрегнати понита, които галопираха с дрънчене. Китайци с канелен цвят, голи до кръста и с напрегнати мускули на гърба търпеливо крачеха пред двуколесните рикши, в които пухкави холандки се потяха с достойнство. Един волски впряг меланхолично бе отбил в края на шосето. Волът имаше красиви, раздалечени извити рога; той стоеше безучастно до жестикулиращите мъже, които оглеждаха счупеното колело и дъвчеха сири^[2] с почернелите си зъби. В колата клечаха плътно една до друга цял куп жени от Ява с пъстри, шамповани на големи цветя рокли, и бърбеха като ято чучулиги. Любопитни и с много подвиквания, те гледаха след колата. Някои бяха забулени с шалове, обсипани със златисти пайети, увити около главите им, и с големи обици на ушите.

Колата тръгна по една алея с дървета от двете страни. Огромните им чашки с цвят на гранат се люлееха на високите върхове и висяха надолу като небрежно нахвърлян ескиз. Пътят се извиваше с дълги завои нагоре. Наоколо се извисяваха вулканите като огромни къртичини от равнината. От Бром в небето се издигаше спирала от пушек.

Тъмнозелени гори се изкачваха по бледочервените и сиви хълмове. Листата им в долния край бяха опаднали и стърчаха голи клони, подобни на ръце. По-нагоре започваха кафеените и тютюневите плантации, кокосовите градини. Бледите тераси на оризищата бяха обвити в сребриста мараня. Иззад дъбравата се появиха мохамеданските молитвени домове с три покрива един над друг, отразяващи се в спокойните и тихи езера пред тях.

Зад тамариндите и китайските дървета се подаваха стари бунгала сякаш забравени от времето. Все по-често започнаха да изникват малки, покрити с палмови листа колибки, и се сменяха с пъстри плевници с извити покриви. Приближаваха града.

Изящни индийци стъпваха в бели одежди безшумно между забързаните китайци. Сежур отби в града и спря пред къщата на приятел. Пълничкият холандец ги поздрави с добре дошли. Дечица с прави коси и напрегнати личица наобиколиха Гам. Мейвлоу дишаше на пресекулки; къдравата ѝ коса издаваше негърска кръв. Тя сияеше от щастие и предложи да хапнат на верандата.

Подготви някакво тайнствено блюдо с ориз за Гам, като подпъхваше под пълните с ориз купички нарязаните на ситно изсушени и пресни парченца от риба, мляно пилешко, гъше месо, омлет и яйца, приготвени поотделно, смесваше ги с къри, бамбукови пръчици, джинджирил, лук, пипер и непознати специални подправки от Ява. После кимна окуражена. Гам започна плахо, после смело изяде порцията си. Босо момиче с маслинен тен на лицето донесе плодове. Гам се зарадва на сочната свежест на студеното, едро и нежно манго, водните пъпешки и червените дини, великолепната папая и бодливите рамбутани, но при появата на дуриана отчаяно искаше да избяга от силно завладяващото ухание на този кашест плод, който сякаш идва от праисторическата гора на кулинарната страст на тигъра. Но после го опита, борейки се със себе си, и бе силно изненадана от превъзходния вкус на нежен лешников шоколад, мока и ледена сметана.

В късния следобед Гам, придружена от Сежур, отпътува към двореца на султана. През множество градинки с цветни лехи и насаждения, покрай плувните басейни за султанските жени те стигнаха до терасата на двореца, пред която се бяха изправили два слона с вдигнати хоботи и свиреха като с тропети. Множество островитяни изскочиха от двореца и се хвърлиха на земята. Церемониалмайсторът се появи и заведе чужденците в залата. Стените бяха накичени с пъстри индийски платове. По края, плътно един до друг, стояха островитяните в празнични одежди, с панталони в зелено или бели поли. Множество принцове седяха на пръстения под и се покланяха почително към трона на султана, който се развличаше с перлена броеница.

Церемониалмайсторът поведе Гам и Сежур към султана, който веднага позна Сежур, отмести броеницата и оживено започна да разговаря с него. Имаше изразително месесто лице; веждите му бяха почернени дебело с черен туш. Когато се обърна към Гам, попита Сежур нещо на малайски. Той поклати глава и отговори. Тогава султанът покани Гам да дойде вечерта още веднъж. Щели да свирят гамеланите^[3].

Почти всички жени на султана бяха от провинция Преангер. Бяха нежни и притежаваха меланхолична грациозност, която се подсилваше от топлите им влажни очи. Гам не се сещаше да е виждала друг път кожа с толкова мек златист тен.

В конюшнята на султана се отглеждаха австралийски жребци и прекрасни кафяво-жълти кобилки. Боксовете, поддържани от един белобрад германец, бяха чисти. На двора на кратона играеха мръсни дечурлига. На стената зад някои от тях висеше почетна табелка като знак за царския им произход; бяха заобиколени от слуги, дъвчеши бетел.

Нощта дойде бързо. Като светъл остров сред тъмнината на градината се открояваше осветената зала на двореца. Придворните клечаха на пръстения под. Само султанът стоеше прав. После оркестърът на гамеланите засвири стар военен танц, който се изпълняваше с отмерени хладни ритми.

Танцърките започнаха да влизат бавно. Горната част от телата им бе украсена само с тесен златист сутиен. Прасковени и смарагдови

копринени платове пристягаха приказните им ханшове. Походката им под стегнатия тънък плат бе неповторимо предизвикателство.

Танцуваха сцена от героичния епос и танц с маски. После смениха мотива и зазвучаха по-тихо и по-меко. Гам се заслуша заинтригувано. Тоновете на настроените медни купи, на приглушените тимпани и на барабаните, на сионгите, на арфите и на въздишащите, подобни на цитра и цигулка инструменти, звучаха монотонно. Те преливаха в приглушената сладост на кантилената и създаваха впечатлението, че оркестърът не се състои от двайсет местни, които изпълняват музика, а извира някъде от нощта, от ухаещите градини, от тъмния небосвод в тръпнещата меланхолия на отекващи акорди. Когато всички останали инструменти замлъкнаха, остана ехото на отдалечена, тръпнеща, жива мелодия, а после, тихо като жужене на пчели, започнаха да свирят вибриращи гонгове, медни купи сонорно отзвучаваха, а арфата стелеше сребърно арпеджио^[4], струнни инструменти се издигаха и падаха над вихъра и ромона; това бе концертът на нощта над Южно море. Хармонията на природата се бе събудила и звучеше неземно.

Султанът се надигна и затанцува с три изящни танцьорки една лирическа импровизация. С какви движения само го заобикаляха те, с широко разперени ръце като пърхащи пеперуди. Постепенно ставаха все по-спокойни, стъпките ставаха все по-ситни, докато най-сетне спряха на леко потрепващите си, грациозно извити палци. Но цялото чувство, цялата изразителност се събра в косо издигнатите им лица и ръце. Дланите оживяха, ръцете се движеха гъвкаво като влечуги, извиваха се в красиви кръгове и спирали като клонки на вятъра, пръстите се изпънаха и разпериха, само ръцете продължаваха танца, после само дланите, тънките, красиви ръце и пръсти, само те излъчваха чувство, докато цялото тяло стоеше неподвижно.

Гамеланите звучаха като погълнати от морето камбани, неземни като тиха, смътна мечта. Като пъстри, странни, призрачни същества, живеещи на границата между растението и животното; като морски цветя в дълбините се движеха танцьорките и султанът — в недоловимото движение на поток, призрачна светлина, цветове, жени и звук.

Гам потегли мълчаливо със Сежур. Те поседяха с холандеца още малко под едно свещено дърво, сред шума на високи сиви корени във

въздуха. Останалите говореха за невероятното изкуство на любовта на островитянките, които увивали косъм от любимия около парче от черепа на тигър и го носели със себе си, докато се отвърже. Тогава мъжът вече е паднал в клопката им. Холандецът им разказа за бели мъже, които постоянно се връщали при цветнокожите си жени, колкото и да се съпротивлявали на това. Гам бе пестелива на думи. Щом разговорът затихнеше, звуците на гамеланите откъм двореца взимаха превес — гонговете звъняха и радваха сърцето ѝ, навяваха спомени, които не искаха да избледнеят.

Вечерта около десет часа френският кораб отпътува за Хонконг и пое по посока на Бисерната река. Гам стоеше на втората палуба и гледаше морето от светлини на пристанището. Като искрящи нощни пеперуди профучаваха хиляди сампани^[5] през пристана и наобиколиха корабите. Дълги гирлянди от лампи висяха над вълните. Зад тях с посилен блясък светеха пъстрите фенери на множество лодки, параходи и военни кораби. В далечината три пасажерски кораба грееха с много настроение. Покрай брега се открояваше правата линия на електрическите крушки от пристанищната улица. Между тях се разхождаха фенерчетата на рикшите и фаровете на автомобилите. Като тъмен фон зад тях се очертаваше силуетът на парка, в който европейските къщи изглеждаха като светли лястовичи гнезда. Самотни и трепкащи бяха всичките тези огънчета в нощта, която се стелеше под тях като пропаст и бе по-силната — за миг нещо ще избухне и внезапно ще се счупи — после вълните ще разпенят тъмнината и ще погълнат беззащитните венци светлина.

В пухкавия колорит на ранната утрин се извисяваха високите кули на бялата католическа катедрала, целите златисто оцветени от слънцето. Водни колела прекосяваха реката, китайски джонки тръгваха по двойки надолу по реката покрай малките параходи, претърпкани с хора, които създаваха ведра глъч. Дълги пъстри знамена плющяха на вятъра. Рибарите вадеха нощните мрежи и вдигаха котва, за да закарат стоката на пазара.

После започна гъмжилото от сампани. Изглеждаха като орди човешки хищници, които бяха изградили къщите си от бамбук. В покрития заоблен нос на лодките имаше една стая, същата стая имаше и накрая на лодката, откъдето се управляваше. Разделяше ги непокрито пространство, единственото, където жителите можеха да стоят прави.

Въпреки това във всички лодки гъмжеше от хора. Жълтеникави лица се подаваха от всички стаи и със сръчност на паяци изпълзяваха от стаите в междинните пространства, преминавайки едни под други, над други сякаш крайниците им имаха повече стави, отколкото нормалната човешка раса. За да не паднат във водата, децата бяха обезопасени с въжета, а между възрастните нагоре-надолу се мотаеха рунтави запуснати кучета, които се катереха по кръглите покриви и се лаеха едно друго от лодка на лодка; котки балансираха на ръба на плавателните съдове, дори кокошки кълвяха настървено зърна сред цялата тази неразбория.

Гам видя в един сампан близо до себе си квачка с множество пухкави пиленца, която кудкудякаше и безстрашно се боричкаше за зрънца за малките си.

С дълги пръти лодките променяха посоката на движение. Запалиха се огньовете, на които започнаха да готвят. В друг сампан се предлагаха и хвалеха стоки. Въздухът бе изпълнен от светли, ведри викове. Те прелитаха от лодка на лодка, цели квартали от този плуващ град бълваха диви заклинания, щом вълните на някой параход ги разлюляваха при преминаването му покрай тях, изкривени от гняв лица сипеха клетви, дръгливи пръсти се заканваха: утринното слънце хвърляше треперещи златни кръгове в реката, в кафявите лодки, в малките стаи, така че поставените там домашни олтари грееха пъстро украсени. Все повече лодки се отделяха, заобикаляха парахода, опитваха се да се промушат покрай него, подобно на котки се придвижваха гъвкави силуети, катереха се на палубата и предлагаха лодките си, които се бяха устремили с диво гребане към пристана, греблата пореха водата, неописуем хаос, оглушителни викове — жените на кормилото си крещяха обидни думи, окуражавани от одобрителните подвиквания на приятелите си, докато гърлата им прегракваха — ужасяваща суматоха.

— Азия! — каза Сежур на Гам.

Сини и златисто боядисани дървени табелки с обяви висяха по продължение на улицата. От сергиите на продавачите на коприна примамливо блестяха тютюневи и гълъбовосиви топчета. Зад тях и до тях имаше тъкачни станове, на които недорасли момчета вдигаха вътъка и промушваха совалката. На други улици седяха занаятчии, които обработваха сребро и злато, както и майсторите на изделия от

слонова кост. Там се творяха филигранни работи с най-богати инкрустации след безкрайно прецизна работа. Млади жени изработваха сини бижута, старци с невероятно търпение подготвяха тънки ножчета, за да превърнат слоновата кост в ажурни произведения на изкуството. На стените тлееха ароматизиращи свещички пред табелките на предците и малките статуетки на Буда в ъглите на къщите.

На тънки влакна от лико се мереха краставици, кървави дини се режеха с огромни ножове, мръсен дебеланко миеше репички, хвърляше ги в голям чебур и ги тъпчеше с крака. На една от сергиите две жени си съскаха като змии. На друга пък лежах гъски, кокошки, кучета и плъхове, изложени за продан. Пред сергията на месар намушкаха кон. Животното се свлече на колене с отчаяни викове и с ужасно измъчени очи. Червеникава пяна излизаше от ноздрите му — една умираща, по човешки завладяваща въздишка — после се срути и удари с копита по чакъла.

В откритите бръснарници се говореше на всякакви диалекти. В игралните зали се хвърляха зарове. Някои губеха годишната си заплата само за няколко часа.

Прислужници с дрънчащи кесии обикаляха и събираха залозите, с дълги пръти ги поставяха на определените места в долната зала, по същия начин прибираха и печалбите. До тях увеселителни домове, стая до стая, етаж до етаж, малки, богато изографисани прозорци, плоски кресла със седефени инкрустации, фини чупливи чаени маси, гримирани, почти емайлирани лица автоматично започваха да танцуват в богати одежди под звука на музиката, песни във фалцет, меланхолично тъжни, мъртви лица със замръзнала усмивка.

В много от стаите имаше прецизно лакирани и извити ковчези на мъртъвци. Близките поставяха чай и плодове на ковчезите и навред горяха ароматни свещички.

Оттам стигнаха до затворите. На един от пазачите, чието лице бе разядено от някаква болест, Сежур хвърли няколко сребърни таели. Пазачът ги поведе през двора покрай килиите. Затворниците бяха оковани, а главите им бяха притиснати между две тежки греди. Щом видяха непознатите, започнаха да крещат с глас, който не приличаше на човешки. Сред тях имаше и дрипави жени в парцали, с деца на гърдите. Пазачът разказваше словоохотливо, че повечето не можели

никога да заспят за по-дълго, защото тежките греди така им пречели, че щели да се удушат, ако спят по-дълбоко. После отвори килията, в която осъдените на смърт чакаха да ги екзекутират. Той описа мястото за екзекуции с дяволски смях, от който се видяха черните дупки в зъбите му и няколко пожълтели корена. След три дни тези същества щели да бъдат обезглавени. Главите щели да се съберат в менци и да се изхвърлят във водата.

Гам гледаше отвратена, но с лепкаво любопитство тази жалка тълпа хора, гинеща като добитък. Една старица пълзеше на четири крака по пода и по отвратителен начин повдигаше дрипите си. Пазачът най-безцеремонно я изрита в корема така, че тя повърна, и разказа, че е осъдена на смърт заради отравяне. Залюля се и продължи да пълзи, докдето стигаха веригите ѝ, после ги задърпа, стенеше, виеше, разкъса дрехите си и протягаше ръце към един, зяпнал я като малоумен млад мъж.

До Гам настана суматоха. Мръсни ръце просека милостиня. Гам пребледня: след три дни този жизнен, разчленен, движещ се, подчиняващ се на волята израстък щеше да се превърне във вкочанена ръка със съсирена кръв, скована, мъртвешка; очите ще са угаснали, светът за тези създания ще бъде унищожен след броени часове. А сега тя все още се протягаше за най-нищожното, за милостиня; тези същества, за които светът щеше да потъне, преди слънцето да е залязло четири пъти от другата страна на реката, просека няколко centa, безумство...

После стигнаха в Хайкоу. Там отседнаха за няколко дни в германски хотел — старомодна конструкция с тясна веранда, но високи прохладни стаи и широки коридори. През прозореца на Гам се виждаше реката. Бяла лодка с оръдие хвърляше котва, силуети на речни кораби и платна на джонки през целия ден пълнеха погледа ѝ. А зад тях — простите очертания на китайския пейзаж: плоският бряг на реката, сивият хълм с къщите в Учан, пагода, ниски сини хълмисти местности на хоризонта. Джонките напредваха като вкаменени години. Кормилото на някои беше разчленено. Задната бронирана кула бе засенчена от платна от лико. Веслата приличаха на разперени орлови нокти. На ръба стояха хора и ядяха ориз от червени и сини купички.

Продължиха нагоре по Яндзъ до Ичан. Тук цареше възбуда. Няколко разбойника, разбунтували района, бяха заловени и трябваше

да бъдат обезглавени. Целият град беше на крак. Мястото за екзекуции беше съвсем близо до града. Осъдените бяха завлечени там. Те гледаха безразлично. Първият коленичи. Плитката беше вече отрязана. Сежур застана с Гам така, че да може да гледа мястото. Устните ѝ бяха присвити, мускулите на бледите скули бяха изопнали лицето ѝ. Смразяващо любопитство, от което самата тя се отвращаваше и страхуваше, студено пролазваше в артериите ѝ, парализираше я. Тя искаше да се извърне, но крайниците ѝ отказваха да ѝ служат; бяха застинали в едно положение.

Палачът влезе в затворения кръг. Тълпата се оживи; провикваха се, из въздуха се носеха заплахи, викове на злорадство, протегнати юмруци към осъдените... Сред тях стоеше едър, тлъст и безразличен китайски търговец с много огромни пръстени и диаманти на издутите си пръсти. Пушеше дълга черна пура и от време на време поглеждаше часовника си. Доволно се обърна назад и каза нещо.

Палачът отмери острието и застана зад коленичилиия китаец. Сред тълпата настъпи тишина. Закъснял женски смях отекна в пространството. Тлъстият търговец се усмихна, облиза устните си и извади пурата от устата си.

Гам изведнъж забеляза, че палачът е с по-светла кожа от останалите. Горната част на тялото му беше с цвят на светла маслина. Не беше монголоиден. Лицето му дори имаше европейски черти. С прекалена точност се запечатваше в съзнанието ѝ всяко негово движение, сякаш мозъкът ѝ беше работещ с обектива на времето кинематографист. Мускулите на раменете на палача се изопнаха, бицепсът се напрегна, ръката се повдигна, над него се спусна приглушена сянка, задните мускули заиграха, коленете пружинираха незабележимо, тялото се наклони, изви се странично, острието се вдигна назад, после мигновено отражение блесна в очите и се търколи, там, се търкаляше... Гам ужасена впи ръцете си една в друга — отделена, съвсем сама се търкаляше човешка глава, а покъртително и непонятно беше коленичило обезглавено тяло с ужасна рана, тяло, от което бликаха три червени струи кръв.

Когато видя как палачът се наведе и вдигна брадвата, я обзе огромното желание да вика, да моли за милост, да падне в ръцете му пред ужасяващото, което стоеше заплашително, пред унищожаването на човешкия живот, който тя приемаше съвсем смътно като неизкупен

грях — не беше ли това унищожение на самата нея, не беше ли онова там нейният врат, не скачаше ли смъртта като жадна за убийство котка в нейния живот срещу всички, всички. Гам се изправи с безпомощно разширени зеници, борейки се с възбудата, тя не проумяваше защо не се възпротивяват тези жълти муцуни долу, имаха очи, носове, уста, защо те не станаха викове, рев и атака срещу ужасното, което стоеше там с голи рамене, които меко потрепваха и отблъскващо леко повдигнаха острието. Гам трябваше да вика, да крещи, да предотврати — тогава отражението проблесна в сърцето ѝ, напрежението се разтовари, викът се превърна в тихо сподавено стенание, спазъмът на артериите се отпусна в пихтиеста мекота. Обезглавеното тяло се свлече — една загадъчно неподвижна кървава маса — и бе отнесено някъде. Черната кръв попи в земята. Пристъпи следващият осъден. Той отказа предложената му кърпа за очите и коленичи непосредствено пред локвата кръв. Лицето му беше напълно равнодушно. Не погледна напред, а направо постави главата си, готова за екзекуцията. Гам насочи поглед към палача. Той стана, подпирайки се на брадвата, застана зад осъдения с усмивка на лицето, която Гам веднага разчете върно с обострените си сетива.

Тя внезапно се извърна и си тръгна. По пътя, сред нахлуващите в главата ѝ картини от случилото се внезапно усети радост — жива е, да, още е жива. Образите не ѝ даваха покой. Тя съвсем директно попита Сежур:

— Какъв е... — поколеба се за малко, — ... този палач?

Сежур не ѝ отговори и тя доста възбудено попита още веднъж, обзета от внезапен импулс:

— Кой е палачът?

— Майка му е мексиканка, а баща му — негър. Самият той говори английски, испански и китайски и е тук вече пет години. Историята му е странна. Познавам го, защото съм в този град вече за шести път, а с него се срещнах още при второто си пребиваване. Тази вечер можете да разговаряте с него.

Гам бързо погледна нагоре, страстно учудена и сепната. Но не се възпротиви.

Кръжаха птици. Вечерта беше задушна. С меки удари те разбъркваха топлата каша на въздуха и го превръщаха в бавно движение. На пристана хвърли котва корабът от Учин. Дочуха се

гласове. Разбра се, че това бяха яйчари от долния край на Яндзъ, които спореха кое е било събитието на деня.

— Приемете, че освен вас няма друг в стаята, Бен Минскетон — каза Сежур и започнаха да разговарят. — Знам, че понякога Ви интересува мнението на другите хора, кара Ви да се замислите и това Ви облекчава. Тук са само такива, които ще Ви разберат.

За кратко време беше тихо. После Минскетон опря лакти на коленете си и се загледа в ъгъла. Започна да говори монотонно и безучастно:

— Това са минали неща, които почти съм забравил, Сежур. Онази година пътувах с холандски параход в колониите и акостирахме в Сингапур. Вечер ходех при една германка в жилището ѝ. Отдавна не бях виждал жена и се влюбих като матрос в тази светла кожа. Всичко беше с нейно съгласие. Но на мен това не ми стигаше, изпитвах отчаяние, че не мога да я притежавам вечно. Щом я пуснех, веднага ставахме двама души — съвсем различни. Това ме вбесяваше, не исках да е така, исках да сме едно цяло, да проникна в кръвта ѝ, но не намирах изход. Тогава побеснях и я удуших. Не това бяха истинските ми намерения, забелязах ръцете си едва когато тя се изпъна и ококори очи. Сега вече знам, че това бе удушаване, но не можех да се спра, потрепването под ръцете ми и удрящото и ритачо тяло ме доведе до такава възбуда, че изобщо не забелязах как ударите отслабнаха. Опомних се едва когато беше мъртва. Трябваше да бягам и го направих. Но не можах да се отърся от спомена. Това чувство бе по-силно от всичко останало. Знаех, че ще го направя отново. Не исках да убивам невинни хора. Може би не трябва да се съжالياва за тази износена курва, защото беше старичка, но преди време не мислех така, а и не го бях искал. После, след много митарства нагоре-надолу, дойдох тук и получих работата, тъй като предшественикът ми тъкмо беше умрял. Това е работа, заплатена от държавата, а е и почитена. И така всичко е наред, сега съм спокоен, защото имам онова, което ми е нужно. — Той погледна пред себе си и се вгледа в ръцете си. После каза по-оживено: — Корсарите са по-равнодушни към смъртта, особено когато са китайци. Но понякога ми се падат полуруснаци или мелези. Те тръгват първоначално спокойни, но щом падне първият, вторият се опитва да се защити и се дърпа в страха си като окован тигър. Трябва да го озаптя, хвърлям се върху него и го връзвам. Това е

дори повече от убиването. Животът, който иска да напусне тялото, трепери под ръката ми, аз го държа за гушата и усещам, че съм посилен, че съм господар на положението и не го оставям да се измъкне. — Доста се беше оживил и говореше разпалено. После се усмихна и каза: — На двацет и седми юни бяха четиридесет и един души наведнъж — целият екипаж на пиратски кораб. Когато понечих да сложа главата на капитана в менчето, тя ме ухапа. Беше викал много и повърна, както си беше вързан.

— Казахте, че тази жена не Ви е била безразлична — промълви Гам от тъмното.

— Да — отвърна Минскетон, — иначе нямаше да стане така.

В стаята настъпи тишина. Вечерта се стелеше между трима души, които следваха собствените си мисли.

Пред вратата се чу шум. Влачеха се и тропаха боси крака. Сежур излезе навън, за да установи причината.

Гам се надигна. Бе изпаднала в особено настроение. Чутото заливаше съзнанието ѝ като разтопена лава. Пред очите ѝ, подобно на филмова лента, изникна часът, когато бе застанала до смъртното легло на Пуришков. Необяснимото разрушаване, смъртта, най-силното отрицание на живота — тя, объркана, отново преживя всичко това — изпадна в подсъзнателна, тайнствена връзка с най-силното му утвърждаване — Ерос. Смъртта беше завладяна и обвита от него, заобикаляха се и се обвързваха, образуваха кръг, единият не можеше да съществува без другия — подобно на древните китайски знаци Ин и Ян, които се допълваха и образуваха едно цяло.

Той стоеше на стола приведен и гледаше втренчено пред себе си. Диханието на нищото го заливаше като тежка прокоба и заклинание.

Тези ръце се бяха вкопчили в диханието, в ритъма на един светлокож гръклян, докато го накарат да утихне. Те бяха лостове на смъртта, готови за схватка, безпощадни и безчувствени. Дори потръпваха от удоволствие, когато излита душата на намиращия се под тях, особено ако се бори. Всичко пред тях се разми в мъгла. Стените се отдръпнаха назад сякаш бяха от течна глина, къщата беше потънала, човекът пред нея се разтваряше в сивота, само ръцете оставаха твърди и сигурни. Там, където се разделяха, за да образуват пръстите, имаха издадена кост. Ноктите бяха криви и имаха множество бели петна върху червеникавопрозрачното рогово вещество. Предните стави на

пръстите бяха оформени като боздугани. Щом се вдигнеха тези ръце, се надигаше и смъртта.

С натезжали крака Гам се разходи из стаята и застана пред него. Всичко в нея се бе събрало в едно общо съжителство, така че се бе получил опасен баланс, и безволево очакваше първия импулс. Тя усещаше живота си в мистична пауза, където не помага нито волята, нито концентрацията, а бе настъпил защитният час на случайността.

Бен Минскетон не разбра това. Той гледаше жената плътно пред себе си и вдиша уханието ѝ. Кръвта нахлу в главата му, ръцете му започнаха да треперят. Погледът на Гам се впи в очите му. Без да помръдва, той надигна глава и после отчаяно стана. Плахо премести погледа си и неловко се опита да каже нещо. Гам кимна, без да се замисли, и се засмя на нескопосаните му думи — той се зарадва и искаше да продължи да говори, но тя вече не го чуваше.

Дойде Сежур и Бен Минскетон си тръгна. Гам донесе свещника, който винаги носеше в багажа си, и запали свещите. Тя беше преобразена и обладана от лека треска. Извика силно, сочейки след Бен Минскетон:

— Тръгна натам като самата съдба. Той е съдбата, тягостен и тромав... Избягахме от смъртта.

Сежур остана да стои до стената:

— Да, успяхме — каза той с променен глас.

Гам мечтаеше на глас, завладяна от страст:

— Ние сме вълни, окрилени от бурята, обичаме земята и сме сляпо влюбени в света. Той трябва да се срине. Дотогава ще бъдем неспокойни, любов и разруха... Да, да, знам и най-сетне повярвах — любов и разруха. — Засмя се развеселена като дете, което е успяло да реши задачите в училище. — Борба, борба... — тя внезапно спря.

Кой извика така едно име, къде беше тя — в хотелска стая, опаковаше багажа си, в сърцето си носеше бягството, зад нея — ироничен поглед. О, как изведнъж проумя всичко — борба, разруха — назад, назад!

С големи стъпки забързано премина през стаята и се спря пред свещника. В него светеха седем свещи. Загаси едно пламъче — с преклонение и с развълнувано лице. После се обърна към Сежур:

— По-красиво е да гасиш свещи, отколкото да ги палиш. По-добре е да гасиш, отколкото да палиш. Нека загасим светлината. —

Натискаше свещите, те гаснеха, докато остана да гори само една. — Това е последната. Но тя е същата като останалите. Защо тогава е тази претенциозна дума — последен. В живота последното винаги носи в себе си нотка на трагизъм — началото и края. Виж навън, в прозореца от копринена хартия кръглата китайска луна. А тук блещука последната свещ — тя хвана Сежур за ръката. — Ела да я накараме да умре глупаво и чувствено. Ние убиваме, ние сме палачите на светлината. — Тя стисна пламъка и изведнъж пусна ръката на Сежур. Отърси се силно, потръпна сковано и измърмори: — Не знам, не знам... Ела, луната иска да изпие кръвта ни, тя е студена и светлината я убива... Разстреляй я, да стане на парчета, а после я хвърли във водовъртежа на нощта.

Задърпа го за рамената и той се предаде. Мъртвешки блед, той я взе, а когато тя отвори очи и зашепна нещо, сякаш да успокои и нея, и себе си, каза:

— Не е това, не е това.

Гам се изскубна от него, изправи се, притисна лицето му до своето и тайнствено промълви:

— Убий ме! — После извика: — Убий ме...

— Никога — извика той и я задуши в прегръдките и целувките си.

Тогава тя замърмори във възглавницата:

— Познавам един човек, който би го направил — и избухна в плач, който продължи до сутринта.

Когато се връщаха с кораба, Сежур каза:

— В Хонконг ще напуснете кораба и ще предприемете пътуване до Сингапур, нали?

Гам отвърна смутено:

— Да, но откъде...

— Това се усеща. — Не след дълго Сежур промълви: — Моля Ви, останете при мен. — Щом срещна учудения ѝ поглед, побърза да продължи: — Нужна сте ми. Вие се оказахте по-силна от моя светоглед. Той вече не е безполюсен. Две нощи мислих, преди да се осмеля да Ви заговоря. Дори сега ми е трудно. Затова ще избера пример. Моите акумулатори бяха изключени от много силен ток. Без дори да усетя, този ток ги изсмука. И сега електрическият заряд си тръгва и моята машинка не работи, защото акумулаторите не могат да

възстановят работата си след това заминаване, останаха безпомощни. Механизмът стои неподвижен, когато големият ток отмине — акумулаторите никога не могат да се възстановят, те са празни. Казвам го с много усилия като жертва — ако си тръгнете, механизмът ще се счупи.

Гам погледна към кормилото на кораба. Китайците ядяха обяда си от червени панички. Всичко това оставаше там толкова невъзвратно, всичко това...

— Знам — каза колебливо тя, — и все пак си отивам. Може би наистина е тъжно и тежко. Заминаването ми ще накара нещо да се пречупи. Но аз си тръгвам, защото не съществува нищо друго.

В просъница, по време на пътуването на Гам ѝ се привидя едно лице като от ярък филм, което неочаквано се появи в покълналото ѝ очакване: не целите определят съществуването, нито пък пътят до тях. Важно е напрежението. Многообразието на излъчването, връзките в динамото на подземните течения. Човек е като Гайслерова тръба^[6], която фосфоресцира под включените флуоресценции. Огромно напрежение — това бе нейният път. Ако човек започне да гони някаква цел, тя се оказва незначителна за извървения път. Цялото софистко изкуство дори не можеше да превърне целта в задоволство. Ако пък се захване с някаква цел единствено заради пътя, то в него прозираше смехотворната предпазливост на поумнелия измамник, който не иска да бъде измамен. Всяко нещо, което е дозирано, осъзнато, начертано, премерено, е академично и отвратително. Който вървеше напред заради самия път, никога не добиваше общ поглед върху нещата, а оставаше на нивото на отделното. Само онзи, който усети напрежението, подреди разликите, оцени промяната не като трагизъм, а като очертания на самото напрежение, само той е равностоен. В напрежението, в неговите размери всичко бе прелитане — над все по-далечни морета, към все по-чужди брегове и най-сетне отлитане в безграничната синева...

В Гам се загнезди безпокойство, не можеше да се отдели от миналото, защото дотолкова живееше с настоящето, че миналото за нея не представляваше нищо друго освен завихрен водовъртеж. Тя знаеше отдавна, че само той живее интензивно и всеобхватно, вътрешно отдаден изцяло на всеки един миг сякаш след него не съществува друго...

Имаше ли нещо по-безмилостно от този егоизъм, който признава единствено самоопиянението и превръща самия себе си във вечно преживяване. И имаше ли нещо по-истинно от него — в мисълта ѝ изплуваха думи — откъде ли — тя се замисли над тях и откри, почервявайки от срам, че идваха от онзи, към когото се стремеше с всяко влакънце на готовото си за атака същество.

---

[1] Район в Индонезия на остров Ява. От 1755 до 1945 е представлявал самостоятелен султанат. — Бел.ред. ↑

[2] Сири е друго име за листата на бетела, които се дъвчат като обичай в редица страни в Южна Азия. — Бел.ред. ↑

[3] Гамеланът е типичен за Индонезия музикален ансамбъл, използващ предимно металофони и гонгове. На островите Ява и Бали представляват цели перкусионни оркестри. — Бел.ред. ↑

[4] Вид акорди за пиано и струнни инструменти, най-често вълнообразни. — Бел.ред. ↑

[5] Плоскодънна китайска дървена лодка. Сампаните са разпространени и в Индонезия, Малайзия, Бангладеш и Виетнам. — Бел.ред. ↑

[6] Стъклена тръба, в която се образува светеща плазма при протичане на електрически ток през газ — подобна на по-късно разработените неоновите тръби. Гайслеровата тръба е създадена от германския учен Хенрих Гайслер през 1857 г. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА ДЕВЕТА

Лавалет се беше изтегнал на стол под тентата и смесваше уискито си с ледена газирана вода. Изстиска лимон и го изсипа в чашата с газирана вода. После небрежно пусна корите от лимона на пода, потопа дланите си в намиращия се до него съд, извади си люспест лед и без да бърза, изтри ръце.

Когато вдигна поглед, точно пред себе си видя Гам. Без да се изненада, той я поздрави сякаш се бяха видели за последен път преди не повече от час. Тя се опита да отгатне нещо по лицето му, но то не издаваше нищо.

— Идвате точно навреме — кимна той, — щях да закъснея, ако не се бяхте появили. Но за това ще говорим довечера. Сега сигурно искате да се освежите. Стаята Ви е непокътната. Там ще намерите всичко, с което сте свикнали. Момчето ще Ви придружи и ще изпълнява желанията Ви. Междувременно ще направя всичко възможно да подготвя престоя Ви и ще Ви информирам за онова, което е нужно да знаете.

Вечерта Лавалет ѝ разказа накратко, че ставало дума за получаване на важни планове. Те се намирили ръцете на някакъв мексиканец, който преговарял за тях с двама служители на резидента. В Калкута Лавалет щял да се срещне с един от своите агенти, който щял да го запознае с мексиканеца. За тази цел Гам трябвало да му съдейства.

— Трябва да разучите точно за какво става дума и докъде са стигнали преговорите с англичанина. Накарах да поразпитат за мексиканеца — оказа се много опитен и предпазлив. Но и той си има ахилесова пета като всички нас. — Гам се изчерви. — Жените. Ако умеете ловко да го оплетете, ще Ви каже нещо по този въпрос. Много е важно за мен. Плановете, които притежава, са от голямо значение. Ще измислим как да го направим. Трябва да ги вземем на всяка цена.

Гам тръгна през градината. Не му отговори нищо, само извика отдолу:

— Въздухът е като топла вана — в нея можеш и да се удавиш, защото няма дъно.

Лавалет също се провикна през поставените си като фуния пред устата ръце:

— Дъно, основа, как звучи само — дъно — като олово и глина.

Гам разпери ръце:

— Бих искала да поплувам в някой бистър фиорд — и с тайнствена усмивка си откъсна клонка тамаринди.

Мексиканецът погледна недоверчиво към Лавалет и направи дързък сръчен поклон пред Гам. Тя му подаде ръка, но така, че да не я целуне. Той примигваше с едното си око и усилено жестикулираше, докато говореше.

— Трябва да му се предложи пиене, тогава и това ще отпадне, защото ще се наложи да си държи чашата — каза подигравателно Лавалет. — Както виждате, загрижен съм да уредя по-важните външни проявления — и се запъти към агента си.

След няколко дни мексиканецът покани Гам и Лавалет на гости. Не престана да говори на Гам, като се опитваше да разпали и събуди интереса ѝ. Тя остана хладна и отсъстваща. Лавалет съзерцаваше някаква жена до себе си и после ѝ предложи да се поразходят на терасата. Щом мексиканецът забеляза, че останаха насаме, понечи да се приближи до Гам. Тя започна да се държи високомерно и да не обръща внимание на думите му. Той го разбра, обърка се и се самозабрави дотолкова, че изрече името на Лавалет. Гам му отвърна ледено и го заряза. Опита се да го засегне с необяснима злоба. Той хукна след нея, задържа я за ръката и искаше да ѝ обясни. Тя спря, без да се извърне към него. Просто бе обърнала глава назад, гледаше мълчаливо и бе вперила презрителен поглед в ръката, която бе хванала нейната. Засрамен, той я пусна.

В този миг Лавалет се върна под някакъв претекст. Веднага забеляза, че Гам се противи. Тя очакваше тръпнеца какво ще направи той сега. За своя изненада го чу да казва на мексиканеца няколко думи, остри като нож, предложи ѝ ръката си и поръча да им донесат дрехите.

Гам бе изненадана и засегната, че на другия ден Лавалет не отрони и дума за случилото се. Не можеше да предположи, че се е променил, и ядовито очакваше следващите му стъпки.

Изчакваше, защото винаги предимство има изчакващият.

Един ден Лавалет каза почти между другото:

— Тези дни ще се срещнем с мексиканеца. Той се извини за онзи инцидент. Съвсем пропуснах да изразя възхищението си за начина, по който доведохте нещата до решаващия обрат. Тогава мексиканецът не се доверяваше нито на мен, нито на Вас. Но сега вече е напълно уверен, че аз според неговите разбирания — Лавалет хвърли ироничен поглед към Гам, — би трябвало да действам по друг начин, ако наистина се интересувах от него.

Гам не допусна да бъде подведена от думите и се задоволи да попита:

— Кога ще се срещнем с него?

— След два дни, при мен. Преговорите му с англичанина са на такава фаза, че на всяка цена трябва да бъде накаран на говори, иначе рискуваме да сключи споразумение с противниковия лагер.

Гам започна да си играе с една панделка:

— Ами, ако изпуснем срока?

— Няма да го изпуснем. Може би отново ще намерите, сигурен съм, че ще намерите подходящия подход, който ще ни доведе до решението.

— О, решението... да, може би.

Зад потока от изречения Гам усети, че тайно я наблюдава. Не искаше. Нещо в нея се опълчи. Щит и меч леко задрънчаха, готови за битката.

Мексиканецът се запъти към нея, изпълнен с примирение. Тя се държеше приятелски. Той излъчваше доверие и бе вперил предан поглед в нея. Това я разнежи и го остави да я заведе до масата. Имаше още няколко души, които се включиха в разговора. Лавалет се държеше подчертано дружелюбно. Намери повод да се усмихне на Гам с дяволито изражение на лицето. Това малко я ядоса. Усещаше, че не е дорасла за спонтанните му промени. Със сатанизма на съществуването си я принуждаваше да влезе в игра, но точно когато тя бе готова и въоръжена до зъби и искаше да влезе в битката, той ѝ се изплъзваше — едно усмихнато момче, а тя оставаше пред него неразбираща неочакваното у него, което изработваше ситуацията, а после я оставяше с главата надолу и се забавляваше.

Гам му се възхищаваше, че притежава едно, без да е загубил друго. С мълниеносно сравнение тя осъзна, че това е повече от

напрегнатостта и решимостта на Клерфе, че той стои и над човечността на Кинсли, защото се докосваше до първопричините — то идваше оттам, където нещата изглеждаха еднакви и се сливаха в едно цяло, беше непредвидимо, вярно и грешно като самия живот.

Беше недостижимо, защото се променяше като Протей^[1], щом човек го доближи прекалено близко. Но Гам усещаше, че в нея се зараждат същите сили, неговата ненаранимост я караше да атакува, тя я обичаше и трябваше да я окупира и да я подкопае.

Трябваше да проникне в окопите ѝ и да ги разруши, а после да остане безутешна. Но дали щеше да успее? Не беше ли прекалено хлъзгаво и високо? Нямахше ли да се огъне и да се пропука?

Със страх тя остави да преминат покрай ушите ѝ поднесените от мексиканеца извинения. Тя дори успя да прикрие тази несръчност с един жест и започна да разговаря с него за родината му.

Скоро той изпадна във възторг и вече нищо не бе в състояние да го отдели от нея. Когато масата беше вдигната, я последва в съседната стая и отказа да поиграе в близката зала. Гам го попита дали държи на родината си. Малко неща обичал толкова силно. Тя не любопитства кои са тези неща, но не прекъсна разговора, а го попита кога има намерение да се върне у дома. След няколко дни, имал още малко, по-скоро едно нещо да уреди, а после щял да си отиде. Тя отново не го попита какво е това нещо, а само каза:

— След като е само едно нещо, трябва да е особено важно.

— Да, много важно и ценно.

— Значи сигурно става дума за някакво откритие.

— Не точно. По-скоро военни работи.

Това било интересно, но и доста опасно. Да, наистина било опасно. Гам се засмя вътре в себе си. Знаеше, че само беше нужно да продължи да го разпитва. Но тя искаше да направи обратното. Искаше да предпази мексиканеца. Когато по едно време Лавалет мина случайно покрай тях, тя каза:

— Колко е непредпазлив нашият приятел — и се усмихна с начервените си устни. — Знае важни тайни.

Но Лавалет не се смути. Приблужи ръката ѝ до устните си и каза на мексиканеца дружелюбно:

— Тогава трябва да умеете да мълчите. Опасно е дори само да мислите за това. Но Вие знаете — и той му кимна, — човек си

развързва езика най-лесно пред жените. Радвам се, че дойдох точно навреме, за да Ви предпазя. Елате, по-добре да поиграем, много по безопасно е — той иронично погледна към Гам, — а е и по-лесно.

Врящ поток премина през вените на Гам. Той бе разбрал намеренията ѝ и я беше разобличил. Без да изразява особени чувства, бе направил същото, което искаше да направи и тя: бе предупредил мексиканеца. Той бе взел оръжието от ръцете ѝ; би било смешно да постъпи другояче. Победата му я караше да се чувства задължена да изпълни молбата му. В нея се надигаше буря, не знаеше по какъв начин би го обезвредила. После се усмихна на мексиканеца, макар да отсъстваше с мислите си, всъщност бе напълно концентрирана и му изигра такава виртуозна комедия, че изненадано се запита: „Аз ли съм тази, която говори тези неща, нима съм аз тази, която върши това?“. Наблюдаваше се сякаш беше друг човек, който седи като учител до ученика си и го изненадва — избухваше, омагьосваше и за пръв път в живота си го усети — самата тя си остана студена при всичко това, то бе въвн от нея, но тя му придаваше топлина и звук като комедиантка.

Мексиканецът бе напълно объркан от щастиято, което си приписваше. И за да не остане, без да се наслади на победата си, той все повече разкриваше дейността си, дори когато тя привидно не го разбираше, той се приближаваше по-близо до нея и с важна физиономия ѝ разказваше подробностите. Доволен от въздействието си и със съзнанието, че не е издал нищо, тъй като по негово мнение само обучен човек би могъл извлече нещо от толкова недостатъчни данни, той се облегна, за да се наслади на важността си.

Но Гам бе разсеяна и скоро се умори. Играчите от съседната зала се появиха и се сбогуваха. Лавалет даде още няколко наставления на тамила и после се обърна към Гам:

— Моля да ме извините, но имам още да пиша. А Вие сигурно сте уморена и също искате да се оттеглите. Надявам се рано сутринта да Ви срещна отпочинала.

Тамилът забърса праха от мебелите и започна да ги лъска. От време на време поглеждаше Гам с блеснали очи. Тя беше потънала в размисъл. Той внимателно се промъкваше между мебелите. Оскъдната светлина хвърляше сянка, която гротескно се увеличаваше на стените, игриво се издуваше и изкривяваше и отново се събираше. Гам забеляза

и последва с поглед играта на сенки, без да помръдне. Тамилът спря на място и я погледна тъжно.

Тогава и тя го забеляза и му махна с ръка. Погали го по острата коса. Беше уморена, така преуморена и обзета от приказна всеотдайност:

— А сега отиваме да спим, да, да.

Тя се изкачи нагоре по стълбите до покоите на Лавалет. Всяка стъпка ѝ се стори трудна сякаш изкачваше връх. Перилата бяха мост — разделени странно и водещи към неизвестното. Дръжките заплашително и животински блазнаха с изкривените си лица. Тъмнината пропълзяваше над тях и образуваше поток и плоскост, които се изместваха. Тогава пред нея остана само вратата, която трябваше да бъде отворена. Колко често се налагаше да отваря врати и да влиза — и колко беше трудно това сега.

Лавалет изписваше цифри в малко тефтерче. Гам с големи усилия успя да се задържи. Тя самата не знаеше откъде се бе появило това усещане, че е олекнала, че ще падне и има нужда да се подпре. После каза:

— Става дума за плановете на отбранителните съоръжения в Хонконг и нова подводна минна база на Гибралтар.

Лавалет запитва:

— Можат ли да разберете колко му е предложил англичанинът?

Тя посочи сумата. Той посегна за телефонната слушалка и издиктува телеграма от цифри. После остави обратно слушалката на вилката и каза:

— Благодаря Ви. Научихте всичко, което трябваше да знам — и отново понечи да се съсредоточи върху бумагите си.

Гам направи рязка крачка напред и повдигна ръце. Лавалет се надигна.

— Днес е така, моля Ви, успокойте се — само днес. Утре отново ще откриете предателството — тези неща странно се срастват едно в друго. Но така и трябва, иначе... — Той за миг сви вежди, после разтърси челото си и постави ръка около раменете ѝ.

У нея бе натезало чуждото щастие. В една смесица от безпомощност, инат, нежност и омраза тя се облегна на него и промълви, като сгуши глава на рамото му:

— О, колко много те обичам!

— Тъй като реших, че преговорите на мексиканеца с англичанина са доста напреднали и ще е безсмислено да се опитваме да променим нещата поради липса на време, разпоредих да му преведат цитираната от Вас сума. И това го правя само заради Вас, самият аз считам, че не беше нужно — така подозренията лесно могат да бъдат насочени в определена посока.

— Какви подозрения?

— За кражбата. Тамилът тази нощ открадна плановете. Те бяха толкова важни, че се наложи да прибегна до принудителна „покупка“.

— Притежавате плановете!?

— Да, сега само остава да ги занеса. За пътуване с кораб е прекалено късно. Най-много час след кражбата мексиканецът е уведомил тайните служби и всички напускащи пристанището кораби се претърсват. След три дни ще получи парите. Дотогава трябва да сме във вътрешността.

— И защо правите всичко това?

— Да, защо — добър въпрос — но всички въпроси със „защо“ и „за какво“ са досадни.

— Наказанието за шпионаж е голямо.

— Така е. И точно заради това. Видът на заниманието е чиста подробност. Със същата сила бих могъл да ръководя експедиция до Конго. Там човек има работа основно с негри, но върховната опасност носи не външното проявление, а интелектуалното. Там е достатъчно да разполагаш с необходимия брой пушки, а тук не е. Опасността създава сензациите — колкото и гражданите да са изтъркали тази дума — и затова, естествено, е получила лошо звучене. Никъде не се срещат толкова напрегнати, изпълнени с опасности и усложнения ситуации, както при това занимание — останалите причини за мен не са решаващи. Но стана хладно, да потегляме.

Вече се беше стъмнило, когато Лавалет обърна колата далеч извън града и се изстреля обратно, като фаровете изтръгнаха яркочерни стени от гарвановочерната каша на тъмнината. Спря и се обърна към нея:

— Гробището — още не сте го виждали. — Гробовете лежаха зад стените, отделени от света като от вечността. Над тях висеше куполът на нощното небе с хилядите си звезди. Луната бе полукръг и

постепенно се смляваше, но светлината ѝ бе достатъчно силна, за да се види добре местността.

Лавалет пое ръката на Гам и посочи към гробовете:

— Индийците вярват в прераждането на душата. Това е доста разбираемо от онова, което ни разказват нашите свещеници. И все пак всяко гробище кара мисълта да замълчи. То запазва последната дума за себе си.

Човек усеща безсмислието на всеки опит за противопоставяне и дори не си прави труда да го започне.

— Не мога да проумея — отвърна Гам.

Под крака ѝ зашумя клонка. Тя я издърпа и се сепна. Нещо се размърда. Лавалет се спусна към земята и извади оттам гущерче. Животинката извиваше люспестото си телце между пръстите му и издаваше тихо цвърчене. Той отвори ръка и постави на земята малкото драконче, показващо острите си зъбки.

— Тук всичко свършва. Тук земята ни поглъща. Това, което гние в пръстта, е дишало и живяло преди нас и като нас. Глупаво е да се примирим. А онзи, който го прави, просто е онемял и не разбира проблемите на съществуването си. Свива опашка зад достопочтени понятия и успява да изтълкува закономерността от непрекъснатото обричане на смърт на всичко живо. С няколко думи привежда в съзвучие религията и светогледа си и по този начин се успокоява. Какво ни помага, че знаем това? Онзи, който усеща живота в себе си като топъл червен поток във вените си, той винаги ще се намира пред пропастта, пред тази дума — смърт. А който приема живота безмерно, той няма мярка и за смъртта.

— Може ли това да се нарече „дума“, без тя да изскочи отнякъде? — попита Гам.

— Виж — Лавалет отблъсна Гам от себе си, — ето те, осветена, с ръце и устни, с очи и поглед, и крака, които те носят. Но под теб вече нараства едно властно желание, което иска да те докопа и да те издърпа обратно. То дебне в очакване... О, то умее да чака ужасно търпеливо. Под теб е земята, тя нараства под краката ти и те вика, и иска да те дръпне — хиляди атоми, които се разпадат под теб. Не усещаш ли как земята омеква, поддава и ти потъваш...

Тогава тя се спусна към него и трепереща се вкопчи в тялото му.

— Какво знаеш ти за мъртвците там, долу — над дробовете бледо просветва тленното, то се издига над тях и остава там, задушно, влажно и ужасно — те ни заобикалят, но животът още се крие в нас и бие, усети го — ръцете ти са топли и са обвили врата ми. Дъхът ти е живот, а устните ти — съществуване — прегърни ме силно, за да се съхраним.

Гам се притисна силно към него сякаш искаше да го смачка.

— Виждаш ли онзи хлътнал гроб, който сякаш се прозява? Ковчегът е изгнил и потънал, земята се е свлякла надолу. В нощта тук е кънтяло и стенело — виж, а наоколо гробовете са напращели и изпускат отвратителен сок от почвата. Неудържимо мъглата покрива земята, вмъква се сред кости и крайници — виж, извива се над тях, само как святка и блещука, това е неизживеният живот, който се рее над гробовете, безшумен, тих и тайнствено ням. Гам притисна лицето си до врата му и не се осмеляваше да погледне встрани.

— Ела, искам да знам, че сме живи, че тишината там е смъртта, а ние викаме ли викаме... Животът е вик, живи сме, топли и с течаща във вените кръв. Застани до мен — твойт дъх, твоята кожа — какво е това — махай го. — Той разкъса дрехите й. — Махай се. Да, ето я — твоята кожа, твойт ритъм, твойт живот — присмивам му се. — Той извика и разкъса парчета от роклята на Гам, хвърли я върху гробовете: — Яжте и стойте мирни, блещете се с вашите зли очи, вие, безутешните. Поемам предизвикателството — разпенена вълната ме понася нагоре, викам живота от вашия водовъртеж, рева: „Живот“ — ще ви победи.

Той задърпа Гам през редиците гробове. Тя се спъваше и падна на земята. Той я притисна и се изпъна на ръце над нея.

— Ще се промъкна сред вас, ще се притисна до вечния студ, аз съм юмрук и хватка, и гръклян. Ще се вкопча за последната врата и ще бълвам живот, живот и още живот с топлото си тяло. Аз ще оцелея и ще се смея, ще се смея и ще бълвам живот.

Той занемя, сочеше, показваше само с ръце отвъд словата, залят от пороите и понесен от циклоните. Луната се отразяваше в очите на Гам и хвърляше тайнствени отражения в тях. Те бяха широко отворени и силно блестяха. Погледът й бе насочен право нагоре, към небето, обсипано със звезди. Ръцете й се свиха, а по тялото й полазиха тръпки.

Вятърът задуха и донесе хладина от росата. Ясни капки се образуваха в косите плътно една до друга, като блестяща верига от благородни звезди. Те се търкулваха със странни звуци надолу по гробовете.

Гам се събуди от дрямката. Лавалет беше пред нея:

— Извинете, че трябва да Ви събудя. Явно мексиканецът предварително е ориентирал англичаните и те бързо са стигнали до мисълта къде могат да бъдат плановете. Преди няколко минути установих, че паркът е обграден. Нямам време за губене. Ако успеете да задържите комисарите за няколко минути да не започнат претърсването в стаите, аз ще успея да взема всички важни документи и да изчезна. Момчето ще Ви каже къде съм.

Гам кимна и го избута навън.

— Вървете, ще се справя!

Той ѝ целуна ръка и усмихнато погледна в очите ѝ. Тя си помисли: „Колко е млад!“, а той се втурна с големи пъргави крачки към стаите на къщата... Помаха ѝ и затвори вратите. Гам го последва много бавно. Тя усещаше очакването във всичките крайници.

Настана тишина. Бе толкова тихо, на Гам ѝ се стори, че никога не бе изживявала толкова безмълвни минути. Знаеше, че тази тишина прикриваше опасността, повдигна рамене, изви гръб и отново го отпусна, подобно на котка, пропита от дъжда на несигурността.

После на терасата нещо дрънна съвсем леко. Веднага след това се тропна и вратата се отвори внезапно. Гам не обърна внимание, а просто гледаше със зареян поглед към парка, подпряна с ръка на прозореца. Едва след като я заговориха, тя се обърна и се надигна.

— Никой не ми е съобщил за вас.

— Естеството на мисията ни наложи да не съобщим предварително за посещението си. Бихте ли погледнали?

Гам махна с ръка и веднага си помисли, че по този начин би спечелила време:

— Виждам сред вас британска униформа, господа?

Двамата се представиха.

— Това е достатъчна легитимация за особеността на посещението ви. Моля да кажете желанията си.

— Търсим Лавалет.

— Съжалявам, но трябва да ви съобщя, че съм сама в къщата, така че ще се наложи да разговаряте с мен. Ако обичате, настанете се.

Англичаните се разбраха с поглед и седнаха. Офицерът държеше вратата под око и като учтиво се наведе към Гам, ѝ каза:

— Възхищавам се на самообладанието Ви, но бих искал да Ви кажа, че къщата е обградена, така че никой не може да я напусне. Трябва да ми разрешите да претърся дома. Неотложни причини ни карат да предполагаме, че тук се намират някои документи.

— Значи искате да тършувате и в моята стая?!

— Сигурно разбирате, че подобни мерки имат смисъл само ако са наложителни. Но Ви обещавам — той отново се наклони към нея, — Вашата стая да оставим за най-накрая. И ще бъдем много внимателни. Искаме само чертежите — нищо друго. Мога ли да помоля за привилегията да ни придружите? Най-простото е бързо да открием документите. Така ще си спестите неудобството, защото те ще бъдат намерени. От два дни, тоест веднага след изчезването крайбрежните постове спираха и проверяваха. И все пак — мога да го кажа съвсем открито пред вас — не беше намерено нищо. Това означава, че чертежите са още тук. Не може да са ни очаквали толкова скоро. Но една сума, преведена прекалено бързо по банков път, ни насочи. Елате, моля.

Гам леко се усмихна:

— Моля! — тя изведнъж грабна от масата едно томче и го запокити през прозореца в шубрака на парка.

Офицерът понечи да скочи, но се въздържа и каза спокойно:

— Само улеснявате задачата ми, не беше нужно да го правите. Нали Ви предупредих, че къщата е обградена. Иначе бих ли стоял така спокойно тук да си разговарям с Вас? Вече са намерили книгата.

Гам го изгледа много студено и учудено.

— Грешите, просто исках да предотвратя да тършувате сред личните ми вещи или пък да си ги присвоите. В книгата има писма до съпруга ми. Англичанинът отвърна иронично:

— Не се и съмнявам в думите Ви. Но ми позволете да хвърля едно око. Давам си сметка, че много държите на книгата.

Гам видя тамилът да заобикаля къщата. Придружаваше го английски войник. Изпита ужас, но после си отдъхна — тамилът беше

сам. Той хвърли светкавичен поглед през процепа на очите си и тя разбра: Лавалет се е измъкнал. Обърна се студено към англичанина:

— Поведението Ви ме принуждава да Ви помоля да изпълнявате единствено служебните си задължения. Не смятам да продължавам разговора си с Вас.

Донесоха книгата, която Гам изхвърли. Англичанинът я взе трескаво и започна да я прелиства. Не намери нищо и започна отначало. Прелистваше обстойно всяка страница и преглеждаше бегло текста. После обърна обложката, почукна я нервно и я върна на Гам.

— Защо всъщност изхвърлихте книгата, тя наистина не съдържа нищо съществено — погледна я нерешително. В този миг наистина не знаеше какво трябва да мисли за нея.

Гам повдигна рамене и не отговори. Тръгна към крилото на къщата и подхвърли:

— Не бих искала да присъствам на по-нататъшния обиск. Моля, оставете един от хората си в тази стая. Ще остана тук.

На тръгване тя хвърли нетърпящ възражение поглед.

След три часа обискът приключи: нищо не беше открито. Офицерът освободи постовете и каза на Гам:

— Първоначалните резултати са незадоволителни. По този начин изпълнението на мисията ми се отлага малко, но не задълго.

Искаше да каже още нещо, защото беше много млад, но после се обърна бързо и се сбогува.

— Защо ме чакате? — попита Гам.

— Предстои ни още дълъг път.

— Не беше ли по-добре да го поемете сам?

— Страх ли Ви е?

Гам се засмя мило:

— Страх ме е за Вас.

— Колко хуманно! — отвърна Лавалет.

— Не се ли опасявате, че ако остана с Вас ще Ви преча при бягството?

— В никакъв случай.

— Не ме разбрахте, имам предвид, че ще огранича свободата Ви на движение.

Лавалет добави шеговито:

— Днес говорите особено символично. Случайност?

— Още по-зле.

— Сега бихте могли да сте вече в Малака^[2].

— И какво от това.

— Можехте да сте на някой кораб.

— Вие не знаете, че всеки английски служител може да ме задържи, че половината от англичаните тук ме познават, че навсякъде са предупредени да проверяват паспортите на всички европейци — по пристанища и гари, че телеграфът е изпратил описанието ми чак до Джорджтаун; че в този период от годината няма много европейци, които да живеят тук, и най-сетне, че трябва да се върна през Сиам за Колумбия.

— Това все още не е отговор.

— На Вас Ви е необходим отговор — той се усмихна, — за да сте спокойна. Признавам, че изпуснах кораба, който стоеше на рейд пред мен. И признавам също, че не бих го изпуснал, ако бях сам.

Гам го погледна учудено.

— Моля Ви — успокой я Лавалет, — не триумфирайте преждевременно. Дори признавам, че Вие бяхте причината, поради която не отпътувах още през нощта. Отношенията ни точно в онзи момент ми се сториха много объркани, за да мога да си тръгна. Беше необходимо преди това да ги подреда, защото, както Ви казах, предстои ни още дълъг път и исках да съм сигурен във Вас. Изненадваща беше само стъпката, породена от настроението ми, да накарам да преведат парите на мексиканеца; беше прекалено прибързана. Това отложи проектите ми. Нарочно казвам проекти, защото бяха повече от планове и аз ги промених според ситуацията.

— Изглежда, не ми вярвате.

— Похвално е как логично умеете да продължите разговора. Аз не бях сигурен във Вас, но Вие сигурна ли сте, че нищо не зависеше от Вас? Има неща, които е достатъчно човек само да докосне, и те застават на мястото си, а други трябва да бъдат хванати силно и да бъдат поставени на място.

Лицето на Гам се озари:

— Вие по-скоро сте загрижен дали Ви разбирам правилно.

— Без съмнение. Иначе не бих Ви обяснявал така подробно... Но допреди две минути и аз не бях обезпокоен. Ще отговоря само на един от настоятелно поставените от Вас въпроси — за Ваше успокоение,

както вече споменах... Казах Ви защо — това са неща, които Вие бихте разбрали погрешно — защото коя ли жена с удоволствие не би ги разбрала погрешно, но аз не си премълчах. Много мило от Ваша страна, че не се опитвате да ограничите свободата на решенията ми, но, госпожо, ако е имало емоционално влияние, а наистина имаше — то за съжаление не беше нищо повече от моментно настроение — моля, изчакайте с плановете, резултат от трезво обмисляне, ако искате, го наречете дори сделка.

— Защо са тези силни изрази?

— За да бъде разбран правилно. Вие сте необикновена жена. Нима трябва да се откажа — той се наведе малко напред, — от напрежението, което би могло да ни донесе няколко прекрасни седмици, ако се настроим добре? Наистина нямах настроение.

— Просто използвате други думи, за да изразите същото.

— Само привидно. Човек трябва да обръща внимание и на нюансите, дори и да не са приятни.

— Всеки нюанс е променено оцветяване на основния тон.

— Отлично — основният тон е настоящето; темата е — този миг, героите на часа, за да сте доволна Вие — един час.

— Софизми!

— Ами, ако нямаше софизми на този свят? Възможно ли е човек да е само сериозен? Ако веднъж си видял света като полусън, то при преминаването от другата страна, от будното състояние в съня, размитата граница между двете оставя у човека странно усещане винаги, когато иска да я прескочи. Ах, тези философи, които презират софистите, та от много философстване не се сецат да ядат. О, щастливи софисти, ние искаме да ядем, да усетим с всичките си сетива мекия плод на златист банан, червените щипки от омари в „Палас ресторант“ в Сингапур и светлите ивици ананас, а маймуните трябва да ни хвърлят кокосови орехи от дърветата и да си клечат тук и там като праисторически зрители, като предупреждение да не мислим прекалено за миналото, но и да не изпадаме в дълбокомислен размисъл върху метаморфозите. Колко божествен е гладът, иначе още щяхме да си стоим по дърветата — глад, вечен глад. — Той започна да разчупва щипките от омари и не искаше да предостави тази дейност на никого, а Гам белеше възторжено банани и ананаси.

Лавалет реши да опита да се качи на кораб в Малака или Порт Диксън и да достигне до някой пристан в Суматра. Тъй като беше недалеч от пристанището, вечерта отиде на борда на един крайбрежен параход. Капитанът и екипажът бяха китайци. Гам и Лавалет бяха единствените бели на борда. Капитанът им посочи малко помещение, където имаше само няколко стола. Вътре човек можеше да се удуши от жегата. Цветнокожите пасажери се бяха разположили удобно на палубата. Лавалет накара тамила да извади два ленени хамака и върза единия на палубата сред тълпата. При това настъпи един китаец по ръката, а онзи се изправи, съскащ като змия, избухна и отвори широко очи. Лавалет се направи, че не е забелязал, и продължи нататък, но докато закрепваше хамака, не свалеше очи от китаеца. Помогна на Гам да се покачи на люлеещото се убежище и махна на тамила. Поръча му да наблюдава неотлъчно капитана и да дойде веднага, щом забележи нещо подозрително. После се изпъна и свали предпазителя на револвера си.

Луната хвърляше почти дневна светлина върху палубата. Носеше се слаб сладникав аромат; някъде седяха китайци и пушеха опиум. Веригите и въжетата удряха равномерно и тракаха по дървото, а машината работеше чевръсто и самотно в нощта. Но един неясен силует промени покоя — напречно над превитата промъкваща се сянка мина светла ивица.

Веднага след това дойде тамилът и докладва, че капитанът оживено разговаря с един китаец. Лавалет му разпореди да се грижи за Гам. Няколко минути след това се приближиха тихи, плъзгащи се стъпки. Капитанът с двама придружители се промъкнаха покрай комините и се опитаха да доближат незабелязано Лавалет. Той ги допусна доста близо, докато излязат от сянката и застанат под силната лунна светлина, после каза тихо:

— Стой! Горещите!

Изненадани, те вдигнаха ръце. Той нареди:

— Който помръдне, ще получи куршум в челото, капитанът — при мен! Какво искаш?

Жълтият се захили и задрънка за някакво тайно писмо от правителството, възнаграждение и посочи китаеца, който го е познал.

— Какво е възнаграждението? — попита Лавалет. Капитанът спомена значителна сума.

— Лъжеш! — каза Лавалет. — Всичко знам, а сега ми кажи истината или ще изгубя търпение.

Отрезвен, китаецът намали наполовина.

— Аз ще ти ги дам, но трябва да спреш на час преди Малака и да ме оставиш с една лодка да стигна до брега. Разбра ли?

— Да.

— Имаш късмет. А сега не искам да ме безпокоите повече.

Китайците изчезнаха. Лавалет въздъхна и погледна тайно към Гам. Спеше и не бе усетила нищо. После подаде оръжие на тамила и го изпрати на пост. Нищо повече не се случи.

На разсъмване лодката стигна до брега. Лавалет хвърли парите на кормчията и изчака на брега, докато параходът отплава. После се обърна към Гам:

— По-трудно е, отколкото предполагам, и по-неудобно. Ако китайците вече са се ориентирали, е изключено да напуснем пристанището. Трябва да изчезваме бързо, защото ще искат да спечелят двойно и веднага, щом стигнат до Малака, ще информират англичаните. А те винаги имат на разположение по няколко сикхи, които могат да ни досаждат. Трябва да преминем през планината.

Удаде им се да наемат няколко носача, един готвач и двама сенегалци, освен това четирима китайци за багажа. Тамилът водеше отпред с две двуколки, а веднага след тях вървяха каруците. Развиделяваше се.

Пътят минаваше през кафеени плантации. Последваха калаени ями, от които китайци влачеха в кошове и чанти наносен пясък, съдържащ руда, и го изсипваха върху канали, направени от греди. Силнотечаща вода отмиваше пясъка и земята. Там бяха изградени малки пещи на дърва, в които се стопяваше калаят и се оформяше на дълги пръти. В Куала Лумпур Лавалет доокомплектова багажа.

После малкият керван тръгна към Куала Куба, а оттам — към планината. Преспаха в едно бунгало и рано на другия ден започнаха изкачването. Гам беше увила краката си с импрегнирани ивици плат, които да я предпазват от пиявиците, а те изникваха от шубраците и от земята и се впираха във всяко парче кожа. Валеше и мъглата висеше в короните на дърветата. Лавалет яздеше до нейното муле и я предупреди, че ще махне една пиявица, която незабелязано бе паднала

на ръката ѝ и лакомо смучеше, защото щеше да ѝ остави отвратителна рана. Той я изгори с цигара, тя се сви и падна.

— Трябваше да Ви изпратя в Сайгон — каза той.

— Явно нещата около Вас не вървят, след като ставате жертва на сантиментални реминисценции.

— Напротив. Усецам напрежението от непозната опасност. Хитро се боря срещу дебнещия враг, който има предимство. Това предизвиква цялото ми усилие. Но Вие не сте така съпричастна и затова усецате по-осезаемо несгодите от пътуването.

— О, не, и аз съм напрегната — отвърна Гам и го стрелна с бърз поглед.

Около обяд походът стана особено тежък. Керванът трябваше да преодолее освен жаркото слънце и няколко буйни потока. Гам затъна във вода до рамената. Лавалет я придържаше от едната страна, а един сенегалец — от другата. Щом стъпи на брега, тя се отърси и реши, че слънцето ще я изсуши. Но Лавалет толкова надълго разказва за маларията и блатната треска, че се уплаши и предпочете да свали мокрите дрехи. Тамилът ѝ донесе ламаринения куфар с бельото. Гам се наслаждаваше сияеща на излъчването на предметите: в праисторическата гора да докосваш с тялото си коприна, в която се усеца дъхът на английски парфюм.

Смяната на дрехите я освежи. Скочи от мулето и закрочи разговорчива до Лавалет.

— Колко странно се променя човешкото настроение, това сложно нещо, събрано от всичките духовни сили вътре в него, но свързано и с външни проявления. Само сменям дрехите си, усецам сухата коприна върху тялото си, вдишвам свежото ухание на бельото — и съм щастлива!

— Това е част от изкуството на живота — да свържеш последните неща с първите, да обвържеш най-дълбокото с най-повърхностното, за да могат реалистите, геометриците на съществуването, прилежните — ах, колко са прилежни само — да поклатят мъдрите си глави и да не повярват на тези взаимовръзки, защото смятат, че това е невъзможно. Затова те не откриват ключа и никога не са господари, а остават завинаги слуги на живота — едните мърморещи, другите — послушни, трети — с типично ограниченото си превъзходство — но винаги на служба. Съществуването се

подчинява на инстинкта, а не на логиката. И най-смешното нещо на света е гордостта на онези нищожества, че могат да мислят и да правят логични изводи. Това те наричат философия и го кичат с венци от слава. Нали случайните хрумвания са били решаващи и изградената върху това система служи само за мост пред гражданина, за да може да премине на отсрещния бряг, без да се замае, и въпреки това нищо не му е ясно. Защото Буда казва — слава нему, животът сам се предпазва от това всеки да го разбере. Какво толкова има за разбиране — нещата по-скоро трябва да се усетят. Има и доста интересни неща: весели комедии от грешки — там, отпред, има врата. Който иска да продължи напред, трябва да я отвори. Тя е масивна, тежка, с ключалки и резета — логичните същества носят най-тежките инструменти, за да я отворят, тя устоява. А знаещият леко я натиска и тя отскача. Но не бива да се говори толкова много за живота, други достатъчно го правят.

Той подсвирна като див гълъб. Гам се заслуша дали ще получи отговор. В следващия момент проумя какво се беше случило — как неочаквано бликаше момчешкото у Лавалет, как често нещо ненадейно се прекъсва у него и се превръща в детинска наивност — всички по-дълбоки неща имат две лица и само посредствеността е постоянна.

През заблатените оризища керванът най-сетне стигна до Меконг. Водачът от селото ги поведе към бунгалото. Но още не бяха стигнали, когато един младежки глас извика зад тях на английски. Конник излезе от храсталака и размаха широк сламен шлем:

— Европейци — бленувано посещение. Трябва да останете при мен. — Той спря и се представи: — Скраймър.

Помоли да се чувстват негови гости за неопределен период от време и веднага ги поведе към своя дом. С едно повикване се втурнаха японски прислужници и поведоха новодошлите към банята. След това Скраймър ги разведе из имота си. В това време се събираше каучукът. Израстъците му се очертаваха в бяло, подобно рентгенов скелет на дърво. Малайки влачеха млечния сок в калаени кани и го изсипваха в машините за сгъстяване. Една от тях стрелна с поглед Лавалет.

— Колко е гъвкава само — каза той на Скраймър.

Учтиво я помоли да дойде и ѝ разпореди да се подготви, вечерта трябвало да свири. Тя силно поклати глава и избяга така бързо, че трябваше да вдигне сарито.

— Само помага при събирането — обясни Скраймър, — иначе е заета в къщата.

Малко встрани беше събрал колекция живи змии в стъклен аквариум. Той отвори вратата; обля ги притъпена оранжерияен задух. Зад дебелото стъкло на един клон висеше, свито на кълбо, змийското гнездо и се припичаше на слънце. Бавно и сладострастно се надигаха малки главички с раздвоени езици и очи без клепачи и неосезаемо влачеха след себе си петнистите си тела. Гам разбра защо изглеждаха така непонятни и ужасни: липсваха им ръце и крака. Противно на всички човешки закони, тези тела без крайници се придвижваха отвратително бавно, за малко се задържаха, захванати с края на опашката си за клона, и се подиграваха на всички закони за гравитацията, като от тази нищожна опора за свободното тяло се изпъваха в пространството и образуваха мостове от дърво до дърво, това бе сбитият живот в едно от най-отвратителните си проявления. Една анаконда се извърна и образува вцепеняващи кръгове сред листата; великански змии извираха от корените; разпъната неподвижно, на един клон висеше боа; кралските змии, красиви като Луцифер, се увиваха около дънерите. Лавалет насочи вниманието на Гам върху една, която се бе изпружила плътно пред стъклото на пода. Тя се размърда бавно.

— Кобра капела — обясни Скраймър, — най-опасната от всички. Ухапването ѝ е сигурна смърт. Влечугото продължи да си пълзи. Лавалет удари с пръста по стъклото; то се сепна и се стрелна, мургава длан бутна ръката му настрани; малайка, която бе притичала, го изгледа ужасена.

— Вие ще умрете, господине!

Скраймър се засмя:

— Суеверие на тукашните жители — кобрата е свещена.

Когато се върнаха, една полукитайка стоеше в стаята и подреждаше масата. Понечи да излезе, но Лавалет я спря.

— Нека приятелката Ви спокойно се храни с нас — каза той към Скраймър.

— Не е свикнала — отвърна другият.

В селото върлуваше маларийна треска. Скраймър се изявяваше като лекар; имаше големи запаси от хинин и лекарства, от които щедро раздаваше. Разказа, че китайците имали най-слабите съпротивителни

сили. Те се катурвали още при първата треска и като обречени се готвели за края.

След вечерята китайката донесе чай и уиски. Скраймър жадно отпи. От седмици не беше виждал бяла жена и се намираше в състояние на лека треска. Гам бе използвала почивния ден, за да прегледа дрехите в ламаринения куфар и носеше тоалет, който би впечатлил дори Сен Жермен. След напрегнатия ден в нея беше останало меко приятно излъчване, което придаваше на движенията ѝ лежерната магия на спокойствие и отпуснатост. Кожата ѝ проблясваше като зряла зарзала. Ръцете ѝ бяха покрити с гривни, пръстите — с пръстени, а на лявото ухо висеше дълга обица.

После Скраймър остана насаме с Гам. Щом докоснеше стъклото, ръцете му потрепераха. Китайката донесе фино нарязан тютюн и плодове. Гледаше го тъжно. Гам я задържа и я попита нещо. Тя отвърна със слаб птичи гласец и щом Гам пусна ръката ѝ, побърза да си отиде. Скраймър искаше да разкаже за някакъв лов на тигри. Той прекъсна и се загледа пред себе си.

— Вече четири години живея тук. Свикнах и смятах да остана. Скоро след идването ми не се чувствах свързан със страната си. Тук животът е меланхоличен и монотонен. Обичам тишината. И ето — дойдохте Вие, а с вас и Европа. Тя е в дома ми и зачеркна четири години престой и десет години опит. Докато сте тук, това е добре. Но ще остане и след като си отидете. В празната къща — това е тежко.

— Много бих искала да Ви кажа една добра дума, но се опитвам и не намирам най-подходящата. Може би това все някога щеше да дойде — този бунт на предците в кръвта. Всеки някога се сеца за корените си. И може би този момент е по-подходящ от някой следващ.

Той повдигна глава:

— Тропикът приучва към бързи действия. Останете при мен, ще продам плантациите в Пенанг и ще отпътуваме за Европа.

— И?

— Ще поговоря с него. Той ще разбере. Той не Ви обича. Виждам го.

— Толкова сте мил, точно защото предложението Ви е глупаво. Само как елементарно оценявате нещата. Струва си да се запомни: самотата прави нещата прости. — Тя вдигна украсената с гривни ръка.

— Какво знаете за това, което се разиграва тук и стремглаво се е втурнало в търсене на решение?

Малайката запя някаква мелодия със слабия си глас и изтръгваше от струните на инструмент нежни тонове. Усещаше се носталгия и сантиметалност. Хвърли дяволит поглед към Лавалет и свали наметалото си от батика. Бюстът ѝ бе красив, напрацял, оформен здраво и благородно.

Китайката не сваляше поглед от Гам. Когато Скраймър я извика, тя се сепна, толкова се бе вгълбила в мислите си. Гам я усещаше много близко до себе си, подозираше и причината за терзанията ѝ, дори ѝ се искаше да си поговори с нея. Колко странно — този европеец с лека ръка хвърли всичко зад себе си в мига, когато съзря отново расата си, а тази азиатка с полуевропейската си кръв се бе отдала изцяло на чуждата раса.

По-късно Скраймър, Лавалет и Гам седяха на терасата и се наслаждаваха на прохладата. Пълните корони се поклащаха от задаващия се вятър. В тъмното гласовете на животните звучаха по-различно, отколкото през деня. Малайката бавно мина покрай къщата и се запъти с кръшна походка към градината.

Бързи стъпки екнаха зад внезапен вик. Двама китайци нахлуха и завикаха Скраймър. Съдържателят на игралната зала имал треска. Щастлив, че може да се освободи от магията, която го бе обладала, Скраймър се извини и влезе в къщата, за да вземе инструментите си.

Гам и Лавалет останаха на терасата.

— Колко сте красива днес — каза Лавалет и целуна ръката ѝ над китката.

Тя не отвърна, а се загледа в сянката на птица, която летеше над терасата. Лавалет стоеше там, полунаведен над нея. Леко докосна лицето ѝ с ръка така, че я накара да го погледне. Тя отмести глава назад до облегалката на креслото и застана отпусната, с ръце върху облегалките на креслото, отдадена на погледа на мъжа, наведен над нея, зад който бавно падаше нощта.

Двамата мълчаха. Но когато Лавалет понечи да вдигне Гам от креслото, тя го отблъсна, без да отмести поглед. Той веднага я остави и се запъти към парка. Не след дълго се върна и я намери в същото положение. Опитва се да хване ръката ѝ. Тя се отдръпна.

— Искате да Ви дам обяснение, и с пълно право — каза тя. — Моля да ми простите.

— Нима съм искал обяснение от Вас? — запита Лавалет иронично. — Освен това подобно искане от моя страна е почти одобрение на поведението Ви. А нищо не ми е по-чуждо от това.

— Сякаш преследвате определена цел с упоритостта си.

— Само ефимерна.

— Значи все пак има цел.

— Не е цел, а просто хрумване, което искам да задоволя.

— Тази нощ бих искала да остана сама.

— Извинете ме, ако настоявам нетърпеливо за нарушаване на този ред. Казах Ви, че днес сте особено красива и много желана. Вие също разбирате, че преживяванията през последните седмици днес достигат върховно чувство на кръвта, което изисква задоволяване. Да го прикрия би означавало да наруша жизнените си максими, но да ги наруша просто заради едно настроение би означавало едва ли не, че съм обвързан.

Кой би понесъл подобно нещо?

Гам не помръдваше от стола си. Нощта, мека и свободна, бе паднала над горите. Хоризонтите се рееха. Беше така тихо. Подобно на очакване. На интервал между две вдишвания. Какво дебнеше там? Пясъкът изскърца. Малайката отново мина покрай къщата с нежните си заоблени бедра, които се движеха в такт с походката ѝ под бродираното със златна нишка сари, опънато над тях.

— Знаете, че днес имам нужда от жена. Може би не знаете — имам нужда точно от една жена. Бъдете щастлива.

Лавалет слезе по терасата, обърна се много бързо — Гам все още стоеше неподвижно — помахаше и последва малайката, която го очакваше.

Гам се наведе напред — възбудена и напрегната. После леко плесна с ръце. Появи се китайката и я попита какво желае. Гам я помоли да остане, тя се подчини, седна на рогозката и даде отговор на всичките ѝ въпроси. Забеляза, че китайката бе подредила косата си по същия начин като нея самата. Разнежено грабна ръката на седящата до нея и внезапно, обзета от съчувствие и доброта, я увери, че всичко ще си остане, както си е било, че Скраймър я обича и ще я задържи при себе си. Китайката се притисна до колената ѝ и започна да се моли

нещо на своя неразбираем език. После изведнъж спря и започна да моли Гам на английски, сякаш заекваше, да сподели тайната на своята магия. Малайката ѝ била казала, че притежава любовна магия. Гам се опита да ѝ обясни. Но другата клатеше силно глава и повтаряше безспирно молбата си. Гам видя, че няма да постигне нищо и че е по-добре да остави жената със смесена кръв в заблуда. Свали една от гривните на ръката си и я подаде на китайката, която я грабна с блясък в очите и я скъта до сърцето си.

Скраймър се върна от посещението си. Попита нещо китайката и я отпрати. Тя тръгна бързо, като държеше здраво талисмана си до гърдите.

— Отново Ви повтарям онова, което казах и преди — започна разговора той. — Сигурно разбирате какво се случи, Вие сте сама.

— Искан да съм сама.

— Значи не знаете.

— Така ли?

— Не разбирам какво имате предвид. Явно трябва да Ви кажа истината.

— О!

— За да стигна до целта. Лавалет и малайката.

Тя скочи:

— Кой го каза?

— Значи наистина не знаете. Лютсеки ги е видяла.

— Къде? Кой знае за това? — страстно развълнувана, Гам се изправи пред него. — Важно е да знам. Трябва да го знам! Можете ли да проучите?

— Малайката е на мое разположение. Само след час сама ще се хвали.

Гам пребледня и започна борба със самата себе си.

После добави:

— Ще ми кажете утре.

Засрамено се запъти към спалнята, без да си вземе довиждане. Но не опроверга последните си думи.

През целия ден Гам не видя малайката. Лавалет беше отишъл на лов със Скраймър, защото наблизко бяха видели следи от тигри. Без да свършат нищо, двамата се върнаха. Лавалет — безразличен, а Скраймър — блед и потиснат.

След това Скраймър успя да се срещне насаме с Гам. Тя го погледна. Той извърна поглед встрани, искаше да заговори, но се въздържа, прехапа нескопосано устни, най-сетне решително вдигна глава и изсъска:

— Не, не. Просто е разменил няколко думи с нея, дори е развързал сарито ѝ, но после си е тръгнал и я е оставил сама, без да я подкани да го последва. Когато все пак го направил, само ѝ дал няколко рупии и я отпратил.

Гам въздъхна дълбоко.

— Благодаря Ви — тя погали ръката му съвсем импулсивно, очите ѝ светеха, кръвта сякаш нахлуваше и отново се отдръпваше от лицето ѝ.

— Колко го обичате само! — промърмори Скраймър.

Тя се изсмя след него:

— Какво ли пък знаете Вие за това?

Гам се рееше из облаците. Наистина ли Лавалет бе обвързан? Защо не е бил с малайката? Заради нея ли? Тя усети, че я облива болезнено щастие, и бе обладана от буря, която сякаш идваше от нея. Все пак усещаше: зад всичко това се крие пътят нататък; страстта ще премине и тя отново очакваше смълчана бъдещето.

Тази вечер бе необичайно мека и често не можеше да говори, за да не бликнат сълзи от очите ѝ. Скраймър я наблюдаваше мълчаливо и след вечеря отново отиде в селото, за да се осведоми за болните от треска. Лавалет преглеждаше чертежите.

— Тези чертежи са по-важни, отколкото си мислех. Започвам да разбирам защо са разгласили навсякъде за изчезването им. На всяка цена трябва да ги занеса на сигурно място в Сиам. Утре продължаваме. Доколкото разбирам, и Скраймър започва да Ви дотяга.

Той се загледа към Гам и забеляза, че очите ѝ са влажни. Тя пое ръката му и сложи бузата си в нея. Усещаше в закътаността на ръката изпълване и раздяла.

— Грешите — засмя се Лавалет, — не съм бил при малайката.

Тя кимна, но не промени положението си.

— И заключенията Ви са прибързани.

— Не си могъл.

— Точно така.

— Заради мен.

— Признавам. И ето, следва логичният извод, който започва със „значи“... отлично. Колко лесно започвате да мислите едностранчиво, щом се отнася до вас. Искрено ли вярвате в своите изводи? По-скоро трябва да вярвате в противното.

— Само думи!

— Приписвате ми прекалена недодяланост. Не смятате ли, че ако исках, щеше да ми е много лесно да направя противното? А това, че съм се отказал, да не би да си мислите, че мога да се откажа и от впечатлението.

Тя го загледа втренчено.

— Не е истина.

— Както желаете. Виждате онова, което Ви се струва прекалено обвързано, то може да представлява висша свобода. Просто трябва да се погледне правилно. А нещата трябва да се гледат с моите очи.

— Защо ми казвате всичко това?

— Защото не смятам за нужно да го крия. Все още не.

Гам искаше да му повярва. Чувстваше се раздвоена, защото знаеше, че зад тази бариера от думи се крие всичко или нищо. Преди да излезе, тя трябваше, плахо следвайки непреодолимия закон, да опита отново да го изкуши по начин, на който никой не можеше да устои — този закон на най-нежна разруха, който мечтателите от векове не могат да проумеят. Украсявали са го с емблеми на доброта, въпреки че той не познава никакви други норми, освен самото примитивно съществуване, закон на полярността, на който са дали най-безсмисленото от всички имена — любов.

Зад този комплекс — любовта — зейва цяла пропаст. Опитвали са се да го покрият с цветовете на понятието и да опашат с градини кратера му. Но той винаги се облещва — гол и див, и неудържимо сграбчва онзи, който доверчиво му се е отдал. Себеотдаването означава смърт, а за да притежаваш, трябва да избягаш. Под цъфналите рози се криеше остра сабя. Тежко на онзи, който се доверява. Но тежко и на онзи, който е разкрит. Трагедията не е в резултата, а в нагласата. За да спечелиш, трябва да загубиш, за да задържиш — да пуснеш на свобода. Не прозираше ли и тук тайната, която отличава знаещите от начинаещите? И не беше ли познанието за трагизма на тези неща точно тяхното преодоляване? Познанието никога не води до свободно овладяване, неговите граници стоят твърдо върху действителното.

Причинно-следствената връзка и съдбата са неговите регистри. За знаещия обаче действителното не е нищо повече от символ, зад него започва кръгът и безкрайността. Това беше дяволски символ, защото боговете бяха весели и хитри. Колко ужас се криеше в тази веселост; колко бодли се криеха под цветовете! Нима има нещо по-змийско от живота?

Дадоха им всички имена: любов — подобно на Фата Моргана тя изгражда примамлива картина на вечността за половете, така че всички клетви са насочени към нея, а тя неумолимо тече и се променя, точно като това, което символизира — живота.

Когато прекосиха със сал река Липис, забелязаха, че бяха попаднали в мрежата от големи водни улици на източното крайбрежие. Навсякъде между кафеените насаждения имаше просторни китайски селища. Зад златния рудник бяха предупредени за джунглата. Въпреки това продължиха, защото смятаха, че тигрите, които обитаваха местността, не биха нападнали керван посред бял ден.

Утрото беше свежо. Във високите дъбрави маймуните се катереха по клоните. Пауни се надвикваха с папагалите. Огромни пеперуди и стрелкаци се колибри пърхаха из шубраците. Постепенно младата гора стана по-гъста и пътеката — по-тясна. Слънцето се издигна.

През храсталака се чу тропот. Стадо глигани пресече пътя им. Един воден бивол ги погледна меланхолично през клоните, кой знае откъде се бе появил. На малка полянка направиха лагер. Един от носачите беше паднал и си беше раздрал ръката. Лавалет го превърза.

Гам се върна няколко крачки назад, за да разгледа странно цвете. Тогава отляво дочу чупене на клони. Погледна встрани, но не можа да види нищо. Когато понечи да си тръгне, забеляза в шумата две зелени фосфоресциращи светлини. Пясъкът зад тях се раздвижи, дишаше, беше раираното тяло на леопард.

Тя не можа да направи и крачка. Скована, бе се втренчила в страшните очи. Леопардът ръмжеше и удряше земята с опашката си. Свирепият живот, който гореше в очите му, доведе Гам до меланхолично отчаяние и се предаде толкова силно, че тя пристъпи напред. Насочи се към него, несигурна, колеблива, с ужасна готовност да се подчини безволево пред тази кожа, излъчваща мощ, от която блестеше разрухата.

С един скок леопардът се отдръпна и избяга. Младата гора се затвори зад него. За миг Гам застина не на себе си. После се окопоти и студена вълна я обля от главата до крайчеца на пръстите ѝ, разтрепери се от уплаха, не беше на себе си от страх, така че на Лавалет му беше трудно да проумее какво всъщност се беше случило.

Въпреки че внимателно разгледа околността, не можа да открие животното. Под едно от ветрилообразните дървета на пътя видя следи и разровена земя. Гам продължаваше да говори едностранно, а на следващия ден се оплака от главоболие. Лавалет ѝ премери температурата — беше малко покачена. Той накара носачите да побързат, за да достигнат Чапинг, където разчиташе да намери лекар.

Температурата продължаваше да се покачва. Лавалет разпореди да спрат и да разпънат палатка. После изпрати тамила до Чапинг за лекар. Даде ѝ една доза хинин и се погрижи да заспи.

Най-сетне тамилът се върна. Почти се свлече, толкова беше тичал. Но пък донесе новината, че скоро ще дойде и лекарят.

Той беше як шотландец с рижа коса. Жлъчните му очички бързо проблеснаха, щом видяха Гам в гръб.

— Би било целесъобразно да я транспортираме до Чапинг. Но за Вас е важно да получите разрешително за река Бъфало.

— Прав сте, искам да отида в Сиам.

— Знам и причината.

— Доста съм подценил популярността си. Явно трябва да благодаря за това на английските власти.

— Напротив. Видях Ви, когато при последната купа срещу Испания напуснахте Мадрид.

— Смятам, че мога да отида до Чапинг.

— Наистина можете — двама подофицери държат пункта, лейтенантът е във вътрешността и ще се върне едва след четири дни. Бих искал да продължа с прегледа.

Лавалет видя късия дебел пръст над гърдите на Гам.

— Какво ѝ е?

— Възпаление на белия дроб.

— И аз си помислих така. Мога ли да Ви помоля да считате прегледа за приключил.

— Това по принцип се решава от лекаря.

— По принцип — много правилно.

— Не бих искал да се задоволя с такава повърхностна преценка на симптомите — той се засмя, — освен това един бял пациент е, така да се каже, почивка след целия този кафеникав боклук.

— Затова Ви моля най-учтиво да ми кажете какво Ви дължа.

Шотландецът го погледна вбесен. После се надигна и се тросна ясно:

— Нищо — запъти се, без да каже и дума, към коня си и отпраши.

Гам се надигна.

— Той ще алармира гарнизона. Трябва да продължим незабавно.

Лавалет пхна термометъра под мишницата ѝ.

— Това просто би било глътка въздух в повече. Ще се спуснат по следите ни.

Гам извика:

— Ти трябва да тръгнеш. Аз ще остана. Ще вземеш плановете и тамила с двама носачи и ще успееш да им избягаш. Тръгвай! Веднага!

Лавалет не ѝ отвърна. Излезе пред палатката и даде разпореждания. После се върна и каза:

— Болестта Ви отменя всичко. Ако бяхте здрава, може би можехме да дискутираме по въпроса. Освен това още не съм стигнал до Сингапур — дотам могат да се случат маса неща.

След няколко часа дойдоха подофицерите с няколко сикхи. Лавалет не ги остави да се изкажат, а ги посрещна спокойно с думите:

— Очаквах ви. Палатката трябва да се събере. Налага се да се действа много нежно и внимателно, за да се превърне в носилка. Вие умеете. Този ламаринен куфар съдържа особено важни документи. Моля, обърнете му специално внимание.

С факли керванът тръгна по горската пътека, докато стигнаха до едно селище. Гам спеше в унес. Само от време на време отваряше очи и поглеждаше замислено към Лавалет.

Двамата подофицери искаха да изчакат пристигането на лейтенанта. Оставиха арестуваните да се движат свободно. По обяд се появи лекарят, за да прегледа Гам. Лавалет не беше при нея. Тя направи гримаса, когато видя шотландеца.

— Съжалявам, че трябваше да прибегна до тези средства, за да осигуря принудително присъствието Ви. Можете сама да си направите извода колко много държа на това.

Гам се засмя иронично:

— Вие сте британска подметка.

— Не зная нищо за случилото се тук.

Тя го погледна изпитателно и едва забележимо промени тона.

— Всъщност не дооценявайте моето участие в нещата.

— Разбирам Ви — сега и без това е безсмислено. Английското правителство се грижи подобен род хора да бъдат интернирани за дълги години.

— Години — замислено повтори Гам, — ще е без значение. И без това не бих постъпила по друг начин.

— Вие сте ексцентрична. Не бих могъл по друг начин да окача пътуването Ви.

— В Европа е обяснимо.

— Така е. И аз дойдох тук по подобни причини. Но десет години сред мургави хора наистина те правят ужасно възприемчив към съблазните на Европа. Мога ли да премеря температурата Ви?

— Днес нямам температура — отвърна Гам и пое термометъра.

— Права сте. Изненадващ успех.

— Решението винаги върви ръка за ръка с успеха.

— Нима наричате това решение?!

— Щом искате да го формулирате така — да. Малко насилствено, но все пак решение.

Вечерта дойде офицерът, когото бяха извикали по телефона. Гам дочу ръмжането на камиона и се облече. След бегъл разпит лейтенантът я помоли да се обърне към него, ако може да ѝ бъде полезен. Била свободна. Изрази почитанията си към Лавалет, както и съжалението си, че трябва да действа според указанията. На следващата заран щял да го закара до пристанището, откъдето щял да бъде транспортиран. Гам се усмихна на младичкия офицер. После накара да ѝ покажат пътя до дома на лекаря.

Той я прие съвсем озадачен. Гам се държеше свободно и така объркването му нарасна. Той сглоби няколко несвързани изречения и ѝ предложи да седне. Тя го докосна и потръпна от отвращение. После седна. С алчен бляскав поглед той следваше движенията ѝ. Тя стоеше спокойно пред него и чакаше. Той започна разговора и каза с дрезгав глас:

— Утре заран ще откарат Лавалет.

Тя равнодушно вдигна рамене.

— Ще тръгнете ли с него?

— Не знам, може и да остана.

Думите ѝ бяха далечни, само си помисли: „Дълги години каторга“.

— Показах Ви още веднъж колко държа на това.

— Имам едно условие.

— И то се отнася до Лавалет?

— Трябва да избяга още тази нощ.

— Няма нищо по-лесно от това. Той може да се движи почти свободно.

— Сам разбирате, че едно бягство без подкрепа е обречено.

— Не разбирам.

— Вече Ви казах, че очаквам развръзка. Не така внезапна. Но тъй като вече е дошла, смятам, че е необходимо да доведе докрай една авантюра, която започна заради мен, та да не ми тежи на съвестта.

Лекарят кимна.

— Значи се разбрахме?

— Имате ли автомобил?

— Да.

— Очаквам до около час да е готов за тръгване.

— Напълно възможно. Мога сам да го подготвя.

— Добре. Пътищата проходими ли са?

— При определен шофьорски опит не са непреодолими.

— И колата ще бъде готова?

— Също при едно условие.

— Знам го и смятам, че е ненужно да го обсъждаме.

— Не съвсем. Какво би Ви спряло да тръгнете с него?

— Вие сте умел пресметливец. Колата готова ли е?

— Какво вече Ви казах. Само трябва да я заредя с гориво.

— Договорихме се. Ще поставите храна, завивки и оръжие.

Шотландецът замълча и започна да подрежда мислено нещата.

— А после?

— Колата ще Ви бъде открадната. Не биха могли да Ви заподозрат в съучастничество, тъй като самият Вие уредихте залавянето. Утре сутрин ще я намерите.

— Утре сутрин заедно с Вас — каза дрезгаво лекарят.

— Сложете и карта на местността. Ще дойдете с мен до бунгалото на лейтенант Браун. Ще успея да предупредя Лавалет. Той ще се оттегли. Ще направите нещата още по-достоверни, ако констатирате, че има блатна треска. Два часа по-късно ще Ви придружа у вас. Два часа по-късно. За толкова време ще можете да вдигнете гарнизона на крак. Виждате, че мисля логично.

— Съгласен съм. — Той натика храната в колата и зареди с масло и бензин. После сложи вътре една кутия и се обърна към Гам: — Това е най-доброто, което имам. — Остави мунициите и далекоглед и каза: — Трябва да разберете, че това съвсем не беше леко за мен. Понякога човек трудно може да се оправи с понятия като бягство на затворник и предателство, а в дивотията тук се научава, че всяко средство е добро.

— По-късно ще говорим за това — отвърна Гам и настоя да тръгнат.

Шотландецът освободи кормилото от защитните вериги и остави мотора да поработи. Гам бе обзета от приятно чувство на радост, щом чу ръмжането на мотора.

— Елате — каза тя припряно и тръгна пред лекаря.

Успя да разговаря насаме с Лавалет и да му прошепне, че всичко за бягството му е готово. Той се сепна:

— Кой Ви каза, че ще бягам?

— Не говори! Трябва да тръгнеш!

— Добре! Трябва да взема и документите.

— Не можеш да ги вземеш. Тръгвай без тях!

— Не. Ще ги получа лесно. Имам втори ключ от касетата и ще извадя плановете, а куфара ще оставя. Няма да го забележат, преди да открият бягството. Щом се оттегля в стаята си, ще намерите повод да излезете, да дотичате до мен и да се качите. Ще спра на края на селището.

— Не може. Аз оставам.

— Ти, с лекаря...

— Не, няма нищо — става дума за минути.

Лавалет погледна пред себе си:

— Ще видим...

Влезе в бунгалото и Гам го последва. Лекарят седеше и пиеше уиски с лейтенанта. Той облекчено въздъхна, щом видя Гам да влиза.

Лавалет седна в един плетен стол. Бе объркан. Гам стоеше до офицера и бе завладяваща.

Лавалет стана и се сбогува.

— Не се чувствам съвсем добре и бих искал да взема няколко приспивателни преди лягане, за да бъда свеж утре сутрин.

Лекарят попита:

— Да Ви дам ли прах за температурата? Нося в себе си.

Лавалет отвърна:

— Надявам се да помогне.

— Почти мога да гарантирам — отвърна му шотландецът и му подаде бяла кутийка.

Щом си тръгна, лейтенантът прехвърли разговора върху него. Гам го отклони и започна да флиртува. Много скоро той се зачерви от страст като гимназист. Лекарят бе съвсем пестелив с думите. Само от време на време казваше по нещо. Бляскащият му поглед улавяше лицето на Гам. Изведнъж се надигна:

— Стана късно, лейтенант Браун... Тръгвам си да подишам още малко хладен въздух.

Гам се засмя:

— Как само предусещате желанията ми. Моля Ви да ме придружите, може би е по-сигурно.

Преди лейтенантът да успее да каже нещо, тя му пожела „лека нощ“. Той се наведе над ръката ѝ. Лекарят го гледаше подигравателно и възбудено.

Двамата крачеха безмълвно един до друг. Луната беше ясна и местността изглеждаше нереална между полусянката и дълбоката тъмнина сякаш се поклащаше на тъмни възета. После приближиха къщата на шотландеца — бе със светнали прозорци, огромна като съдбата и края.

Вратата към гаража стоеше широко отворена: колата я нямаше. Шотландецът посочи с широко движение на ръката към празното зеещо помещение и почти меланхолично отвори на Гам вратата към бунгалото си. Тя пристъпи вътре съвсем тихо сякаш стъпваше в памук. Лекарят я последва. Дишането му беше учестено и шумно. Гам почти беше стигнала до прозореца, когато видя в стаята Лавалет. Той стоеше със скръстени ръце и се запъти бързо към вратата, облегна се и насочи дулото на оръжието си нагоре.

— Извинете този романтичен ефект; но в моята ситуация единствено той може да подейства. Вашият договор се нуждае от още една поправка, която може да се нанесе само така. Ще стрелям сериозно, дръжте ръцете си спокойно.

Лицето на лекаря стана бледо като платно. Слепоочията му пулсираха. Бялото на очите му светеше призрачно на сивото лице. Устните неволно трепереха.

Бръцолевеха безсмислени слова. После цялото тяло потръпна в конвулсии. В изблик на гняв той скочи, но веднага се строполи. Лавалет го изблъска леко. Бързо върза ръцете и краката му, направи фитил и го пъкна между зъбите му.

— За съжаление, това е необходимо — каза спокойно той, — тъй като вече имах удоволствието да се запозная с начина Ви на действие. Знаете, че ми трябва един час преднина, колата на гарнизона е по-тежка от вашата. — Докосна Гам, която стоеше като прикована. — Ти си още тук?!

Измъкна я навън. Хукнаха по пътеката бързо към края на селото. Облаци закриха луната, всичко бе неясно, тръпката на авантюрата премина през вятъра и нощта в уханье на свобода. Силуетът на колата се очертаваше като бариера пред тъмните петна на лунната местност.

Лавалет повдигна Гам и я качи в колата, фаровете се хвърлиха в тъмнината и проправиха път, моторът зави и с един скок колата запраши напред.

Преминаваха покрай колиби от бамбук, връщащи се у дома местни бягаха от светлината на фаровете, пъстра огромна сламена шапка свиреше край летящите и скърцащи гуми, алея с цъфнали дръвчета разпръскваше уханието и златния си пращец над колата.

Непосредствено зад парка започваше джунглата и продължаваше от двете страни на колата с хиляди гъвкави пръчки от бамбук като стени на кафез. Наоколо се простираха оризища и чаени плантации, после като из невиделица излезе тъмният подземен тунел на гората, скочи като мощен звяр и затътри черния си корем върху тях.

Очертанятия на по-светлите участъци на полянките имаха виолетов оттенък. После отново ги затиснаха сенките и късаха тъмнина от небето. Тя падаше като влажна душна кърпа над тежкия въздух в гъсталака и спираше дъха.

Моторът отекваше на всички страни. Стада маймуни викаха и скачаха по върховете на дърветата. Подплашени ята папагали крещяха по клоните. Една сянка застана на шосето пред колата. Колелата я уловиха като ненаситни разбойници и я оставиха плоска, тъмна и неподвижна зад себе си. Гам се наведе напред:

— Защо трябваше да чакаш?

Лавалет се наклони над пъстрата светлина на таблото и стисна картата с колена, за да може да я разчете.

— Не е ли по-добре така?

— Можеха да открият бягството по-рано и тогава нямаше да може да се направи нищо.

Той вдигна рамене:

— Твърде вероятното досега никога и нищо не е променило. Който притежава флуидите, привлича случайността към себе си.

Фаровете се стрелкаха като светли хрътки пред колата и раздираха шосето с блед инквизиторски блясък, който зад колата отново се сливаше с настъпващата безлична тъмнина в смесица от светло и тъмно. Като безмълвен шпалир стояха оловните стволоче на палмите покрай шосето.

Едно бляскаво сребристобяло нещо се удряше в лъчите на фаровете, безшумно плуваше пред колата сякаш бе вързано към светлините ѝ — птица с широки крила. Като преден впряг от някаква приказка тя ги съпровождаше като затворник в прокълнатото бягство...

Но встрани от тесния светъл лъч на лампите и колата се простираше нощта — из гората с нейната хищническа страст и пъстрите си котки, със задуха и със своите тайни за смърт и внезапен проглушителен вик, с бягство и бясно преследване.

— Не искаше да ме изоставиш!

Сърцето ѝ спря да бие, докато чакаше отговор. После започна отново, болезнено заудря в гърлото, по-силно и от мотора. Лавалет се извърна леко назад и каза с ясен глас:

— Не.

Кръвта на Гам нахлу в главата ѝ и тя почти се свлече на пода. Ясно и живо, сякаш можеше да я докосне, през съзнанието ѝ премина една картина и замря в неестествена светлина — клонка тамаринди на светлината на свещта — топлина — андаманската нощ пред прозореца, един глас, две спокойни ръце: „Останах, изгубих и бях принуден да

заложа накрая и Вас. Колин спечели — утре ще играете поло с него“. Дръпване от цигара се просмукваше през тъмната каша на нощта в ъгъла на купето, сама — бягаща от това завладяване в бясно препускане, даже още повече — заробване.

После картината изчезна, изместена от тези вълни и шумове, които се събираха в мислите ѝ, и останала почти без дъх, осъзна: той заложи свободата си, за да я спаси, да я предпази от обещанието ѝ.

В безмерна възбуда, тя усещаше само едно — той беше обвързан, нещо се бе оказало по-силно от него, обладаваше го отвътре, рушеше неговите принципи, това беше сила, стоеше над него, това беше той — светът. Тя се хвърли върху него, дръпна го за рамената и му извика пламенно в лицето:

— Ах, ти!

Когато се обърна, чертите му бяха станали силно напрегнати. После се преобрази. Треската от бягството доведе до пренапрягане на нервите, премина в бурно пробуждане на инстинктите, в нечувано привличане и се издигна над всяка бдителност, достигайки до висше опиянение:

— Да — извика той, — да, не исках да те докосне това лепкаво насекомо!

Спирачките изскърцаха като триони, колата приплъзна, избуча и спря с врящ мотор, хваната бясно от бурята, задъхана. Лавалет скочи от нея и с дива страст закъса от клони и шума, цветове и гнезда покрай пътя — всичко, което му попаднеше подръка, донесе го и го хвърли в колата — върху Гам, навсякъде, върна се обратно и носеше още и още, хвърляше всичко върху Гам и крещеше:

— Ще хвърля гората в колата заради теб, ще събера целия свят! — Завлачи един изтръгнат храст, зарови глава в него и започна да вие като ягуар.

Тогава в мислите на Гам просветна едно изречение, тя искаше да го спре, да го потисне, но то беше по-силно от нея, промъкна се, беше по-силно от привързаността и от щастието ѝ, завихри се като див водовъртеж, тя не искаше, но трябваше, то викаше вътре от нея, не беше истина, тя го усещаше, но все пак беше някак непознато и истинско, макар и оковано, то се изтръгна от нея:

— Щях да го направя!

Лавалет я хвана за ръцете, изсъска в лицето ѝ, очите му сякаш я пробождаха в тъмното, бездиханен от страст, думите му изплющяха като камшик.

— Заради мен!

В треперещата кола тя чувстваше желязна хватка, сграбчила я за раменете: в нея изрева един глас, властен като морето, разбунтуван и бушуващ като ураган, като сетен стон:

— Не — за себе си — не.

Лавалет я бутна в колата, удари с юмруци по каросерията, изкрещя с изкривено лице, блед и властен:

— Лъжеш!

Гам се задържа за калника. Вкопчи се в бясното подобие на човек пред себе си, усети една ръка и внезапно извика, осенена от мистична радост:

— Премина! Проигра! Ще те прескоча! Свободна съм! Свободна! След теб пътят продължава!

С един скок Лавалет скочи едновременно върху спирачките и газта. Колата се разтресе, приплъзна се по края на пътя и потегли:

— Никога! Никога! Пътуването е мое, мой е и пътят! — извика Лавалет сред шума на трещящия мотор.

Погледът на Гам бе привлечен назад. В края на шосето през нощта се изстрелваха светлинни куршуми, две сърдити светли очи, фарове на друга кола — дъхът ѝ спря, колата на поста, който ги преследваше. Наведе се напред:

— Идват! — и посочи назад.

Той ускоряваше, виеше, смееше се, крещеше неистово — а тя висеше на рамото му, с поглед, привлечен от бавно пълзящата стрелка на километража.

— По-бързо, напред! По-бързо!

С лудо темпо покрай тях като омагьосана прелиташе местността и се пренасяше в нищото. Прилепи падаха в колата, нощни пеперуди се въртяха като листа във вихъра им, тя изяждаше всичко, което искаше да препречи пътя ѝ — огромно праисторическо същество, което нахлу в нощта като пъргав разбойник с фенерче в женските покои, трескаво профучаващ покрай осветените и объркани жени. Гам усети връхлитащата ги смърт, приближаваща се дебнешком, засенчваща

света като облак, като буря, едва сдържаща светкавиците на унищожението. Опасност! Опасност! Опасност!

Погледна назад — разстоянието се бе увеличило. Подслони глава до слепоочията на Лавалет. Той дори не я усещаше, дотолкова го бе обзела яростта, на която се бе отдал безрезервно, бе приел атаката на унищожението, целият му живот дотук не представляваше нищо в сравнение с този миг, когато го заля пороят, и той, макар и зрящ, премина отвъд, в безграничното, пред което падат всякакви прегради: той се отдаде изцяло на мистичното предизвикателство, хвърли живота си в огъня заради пламъка, възпламени се и се понесе към върха си, викаше, без да поглежда натам, вятърът разкъсваше думите, които излитаха от устата му:

— Какво знаеш ти? Ти беше моето напрежение и опасност, аз те създадох такава — най-силното напрежение и най-непреодолимата опасност. Какво знаеш ти? И нищо не би било толкова нечувано като това, да, това поражение.

Зад тях проечаха изстрели. Със звън на желязо един куршум се удари в каросерията. Тъпо проеча ехото след него. Изстрели в нощта — и един дъх на челото. Той със скок се изправи в колата, с един крак продължаваше да натиска газта, а с едната ръка — да управлява. Придърпа Гам към себе си, притисна я към себе си, а тя безволево се остави в ръцете му и продължи да препуска напред.

Шосето продължаваше в дълга права отсечка, тя отекваше в ръмжането на мотора, подобно песен на орган. Колата прелиташе над дупките, беше изхвърляна нагоре, клатеше се, после се успокояваше и продължаваше бързия си бяг напред. Зад нея следваха двата фара на другата кола, над които светкавиците от куршумите прорязваха нощта.

Лавалет я погледна. Гам се бе отпуснала на рамото му с ръце, обвили шията му, и едва продумваше. Бурята на чувствата му се уталожи. Той отпусна Гам и се хвана за оръжието. Ръката му хладнокръвно натисна спусъка. Той стреля. Изстрелът пробуди хиляди гласове в праисторическия лес. Лавалет остави газта и управлението. Изправи се още в колата, викаше и стреляше. Гам вкопчи ръце в крака му, опита се да го свали, но той я изрита — продължаваше да стреля, викаше като властна песен и отново стреляше в проблясващите светлини, в двата светлинни лъча, които се събираха в една отразяваща стена, стреляше и крещеше, и пееше, залюля се, изправи се, колата

спря. Оръжието... олюля се и падна назад, свлече се улучен, черепът му прокълнтя върху седалката, върху раздраните ръце на Гам потече нещо топло и смъртоносно, усети кръвта — кръв — и нищо повече не я интересуваше.

---

[1] В древногръцката митология Протей е син на Посейдон, който има способността да приема всякакви форми. — Бел.ред. ↑

[2] Пролив в Югоизточна Азия — между Малайския полуостров и остров Суматра. Най-голямото пристанище в пролива е Сингапур. Малака е и щат в Малайзия — Бел.ред. ↑

ЕПИЛОГ

С утринния вятър се пробуди и денят и се заизкачва нагоре по планините, докато достигна зенита си в тръпнеща светлина, от която отново се насочи надолу към хоризонта. По склоновете още имаше тесни ивици сняг, не само на върховете. По обед така силно блестеше, че можеше да ослепи човек, сякаш беше самото слънце, а не само негово отражение. А когато вечер хълмовете се изпълваха с мрак, той оставаше последен и малко самотен, проблясваше, докато отдаде цялата си светлина и накрая угасне.

Най-сетне идваше нощта и онова, което не успяваше да стори денят, го довършваше тя: грабваше сърцето, беше така тъмна и дълбока, че човек не различаваше границите ѝ, тя беше над и извън пространството; човек можеше да ѝ се отдаде, безгранично да се изгуби в нея, без да знае къде. И колкото повече навлизаше в дълбините ѝ, толкова повече тя се изпълваше — а корабите на отчаянието и въпросите, които бе изпратила, се връщаха по неведоми пътища, натоварени със свобода.

Мъглата се просмукваше меко като възглавница между познанието и света, не им позволяваше да се вкопчат в битка. Всичко се разми; контурите избледняха; плоскостите се отдръпнаха. Бягството на нещата.

Гам усети съвсем осезателно това отдръпване на вещите от триизмерното в плоскостта на краткия сумрак, който отделяше деня от тропическата нощ. Здрачът приближаваше нещата, отнемаше им всичко познато и ги правеше бледи и безсмислени, сенчесто абстрактни, без развитие — чужди и непонятни. Те оставаха студени и недокоснати и дори и да живееха и да се движеха, пак си оставаха чужди и извън теб.

Гам лежеше тихо на шезлонга си и гледаше през прозореца. Щом прислужницата ѝ нагласи възглавницата и тихичко си тръгна, тя изпадна в размисъл за причините, като следваше отдалечаващите се стъпки. Усети, че се издига и пред нея се открива невероятна гледка,

която е повече спомен — от нея се страхуваше и денем, а всъщност беше само фон. Не искаше да избяга, иначе трябваше да ѝ се подчини. Добре осъзнаваше това, примири се и ѝ се отдаде.

Но сега, когато беше вече подготвена, миналото се отдръпна. В неудържим бяг пред погледа ѝ минаваха картина след картина; никоя не прекъсваше веригата и не я завладяваше със силата си. Прелитаха епизоди и по някакъв странен закон се оформяха в съществуване, което тя усещаше като паралелно, но не и като свое. То живееше в нея, чувствата ѝ вибрираха в мощен резонанс, но под тях имаше области, които бяха безучастни, които тя все още не познаваше, за които инстинктивно усещаше, че един ден ще се надигнат като коралови атоли от разбунтуваното море и ще властват над всичко. Тя им се довери сляпо и без задръжки, вече улавяше в съня си излъчването на тайнствените им сили и затова се отдаде на миналото си — докрай, с почти спокойна решимост.

Остана за няколко седмици в планините на Нуvara Елия и освен прислужницата не срещаше жив човек. Вечер след вечер лежеше на шезлонга си и гледаше как светът се формира и променя от другата страна на прозореца. Мълчанието бе всичко; който мълчеше, опознаваше света, а който дишаше — смисъла на явленията.

Една вечер проумя, че вече бе изпитала подобно преживяване: нещата и тяхната мистерия. Чак тогава се усети защитена и обърната към себе си — поздравяваше я доверен знак на пътя, който показва правилната посока.

Светът се отдръпваше назад в стъклена витрина. Отпадна всяка преценка, дори и последната отвъд уликата. На преден план изскочи най-простата от всички истини: всичко и винаги е било добро и правилно. Който следва сам себе си, никога не бърка пътя. Който губи сам себе си, открива света. А който открива света, открива и себе си. Който усети себе си, стои над всичко и преминава във вечността. Човек вечно усеща единствено себе си.

На връщане Гам остана няколко дни в Канди. Въпреки че живееше съвсем отшелнически и избягваше хората, последната вечер отиде в храма. Потънала в себе си, бавно премина през залата, заслушана в монотонните молитви на масите. Изведнъж пред нея блеснаха жълти одежди. Позна свещеника на светинята и си спомни думите му, че отново ще се върне тук. Тя се държеше особено;

усещаше липсата на желание в това място и се отдаде на мига. Свещеникът мина покрай нея и се отпрати към библиотеката на храма. Тя седна на каменната стена. Щом видя лицето на лама, ѝ се стори, че е била тук само преди няколко часа, а нещата ѝ се струваха чужди, далечни и вторични още по-силно от предните дни.

— Вярващите в Тибет — започна лама, — имат стар молитвен обичай, който хората от Запада не могат да разберат и затова често осмиват. Те въртят мелниците на молитвите си стотици, хиляди, безброй пъти и към тях винаги прибавят следното изречение: ом мани падме хум. Зад челата на европейците се крие онова неспокойно животно, което те наричат мислене, което то всъщност още не е. Защото и ориенталците мислят — обмислят нещата дълбоко, но те не притежават онова животно, което им пречи да достигнат до смисъла на нещата. За сметка на това имат самовглъбението. Монотонността на тибетските молитви, които хората на Запада презират — в това се крие силата им. Онзи, който усеща нещата с волята си, ги води напред, доколкото му позволява собствената му сила, после свършва. А онзи, който изключва и прави нещата еднакви, участва в безмълвната сила на вътрешните им закони. Той влиза в кръговрата и никога не може да се загуби или да свърши. Хората на Запада са толкова високомерни.

— Аз съм свършила — прошепна Гам.

— Всеки край е едно начало. Вие го считате за край и така мислите — всички хора на Запада смятат, че след като са премерили нещата с това късо нещо — паметта — и то е отказало да ги определи или им се е изплъзнало, са стигнали края. Те и смъртта наричат край — това най-силно преобразяване и преход. Искат всичко да проумеят, но не им се удава да разберат, че разумът и логиката могат да са им от полза само в ежедневието, а не както те ги наричат — в метафизиката и трансценденталните неща. Животните, за които не става дума във всички безсърдечни западни религии, съществуват и хората имат нужда от тях: при търсене на храна, за поддържане и защита на живота си. Но потокът на живота тече и се просмуква надълбоко; какво би бил светът, ако беше понятен и разбираем за човека? — Той я погледна със спокойни очи. — Нечий живот протича равномерно, плавно, а друг представлява низ от хълмове и планини — те се издигат, а върхът им е последната стъпка на равнината; трети се въртят в кръг, така че след като са затворили кръга, смятат, че въвн от

него няма нищо, и тогава изведнъж без преход, попадат в нов кръг. Това е живот без истинско минало, който възкръсва от пепелта си. За този живот опитът не представлява нищо, докато за други е всичко — те се ръководят от мистични закони и са пуснали котва надълбоко. Подобен живот е и Вашият. Когато преди месеци бяхте тук, разбрах, че преди да преминете към този кръг, отново ще се отбиете при мен. Ето че дойдохте, времето изтече, новият кръг започва.

Гам го погледна с натежали очи:

— Знам, че всичко е непоправимо далечно, но също осъзнавам: дори да се появи отново, не ми е ясно какво да правя; дори не се сещам за него — какво толкова тежи на сърцето ми?

— Преди няколко дни небето над Коломбо се покри с черни облаци. Започна буря, бушуваше така, че надигна вълни до върховете на палмите. На другата сутрин небето отново беше ясно и синьо; човек даже нямаше да повярва, че е имало буря, ако сам не я е преживял. Но морето продължава да издига високо вълните си. Въздухът бе тих и топъл, без вятър — и човек би искал да попита тогава — защо морето се надига така? И защо продължава? Моретата трябва да се вълнуват. Само блатата лесно се успокояват. — Той се надигна. — Много рядко при мен идват хора от Запада. Онзи, чийто живот е пресякъл пътя на Вашия, също имаше знак. Чрез немотата той се спаси в мълчанието. Немота означава човек да не може да говори: да бъде отвъд думите. Вечното е променливо. Животът е вечен. Изживейте го така, както той живее във Вас. Това не е закон — това е само начало — но началото е вече твърде много, затваря кръга, а има ли нещо вън от кръга?

В Коломбо Гам се събуди от някакъв звук. Заслуша се в шума на щурците и беше почти сигурна, че е някое малко гущерче, което се е изкатерило до стаята и е паднало от стената, когато звукът се повтори. Приличаше на предпазлив, много внимателно поставен на пода крак, под който леко проскърцваше паркетът. Шумът идваше от съседната стая.

Гам взе оръжието си и внимателно разтвори завесата, за да може да наблюдава. В стаята нямаше никого. Но прозорците, покрити с тюл, се разделиха с млечната си белота и зейнаха черни. Една ръка ги отмести, хвана се за тях, подаде се глава, а после и тяло. С няколко стъпки бандитът се запъти към стената и започна да навива килима.

Гам се вгледа по-добре, изведнъж остави оръжието настрани и отиде в съседната стая. Човекът се извърна сякаш искаше да я бутне — по меките движения на рамената тя разбра, че не се е излъгала — наистина беше креолът.

Той се дръпна назад. Тя светна лампата. Светлината заля сцената. Инстинктивно креолът се вкопчи в на вития наполовина килим и хукна към прозореца, за да го изхвърли. Само с един жест Гам го спря. Гледаше го сериозно. Той държеше под мишница зеления молитвен килим, който ѝ бе подарил.

— Изпреварват ме — каза Гам, — и без това исках да Ви го върна през следващите дни. Връщам се в Европа.

— И никога ли няма да дойдете отново?

— Не зная.

— Щяхте да си тръгнете с килима.

— Той винаги Ви е принадлежал. Благодаря все пак, че първо ме попитахте за отпътуването, а едва после за килима. Умея да ценя тези неща.

— Искали сте да ми го върнете? — попита той неразбиращо.

— Искях да Ви го предам обратно, защото е Ваш.

Това се доказва и от настоящата ситуация.

— Не бива да си мислите, че има нещо друго, че искам да си го прибера заради цената му или нещо подобно. Сигурно не си го мислите, но не предполагате и другото, за което не искам да говоря. Не мога да живея без килима. Трябва да го имам отново.

Гам отвърна:

— Не се налага да давате обяснения. Днешното Ви посещение ми доказва, че навремето не Ви дооцених. Моля да ме извините. Още по-голяма е радостта ми да видя, че след кратка авантюра отново сте намерили себе си — не Ви иронизирам. Не ме гледайте така мрачно.

— Що за странна личност сте Вие?

— Оставете настрана психологичните трактати защо се разделям весело с Индия, с дребнава детинска радост сякаш съм успяла в нещо. Резултатът от това посещение дължа на Вас. Благодаря Ви.

Гам нареди да оставят куфарите ѝ в просторните светли стаи. От широкия стар прозорец на манастира погледът ѝ стигаше до италианската равнина чак при планинските вериги, които се размиваха синкави в далечината. Едно продължение на езерото се издаваше като

сребърна кула и се вписваше в периферията на картината. Върху пращното шосе под следобедното слънце се влачеха магарешки каруци, понякога ръмжането на някой камион ги стряскаше и те забързваха припряно, притиснати към банкета от мърморещите си стопани. Тих звън на камбани над манастирската трапезария оповестяваше вечерната молитва. Икономките започнаха да поздравяват с „фелисима ноте“.

Гам изпразни съдържанието на куфарите си в големите вградени гардероби, защото щеше да остане задълго. Никой не ѝ помагаше, така бе помолила самата тя. Настана вечер. Предупреди да не я безпокоят, беше изцяло вгълбена в подреждането, пререждането и новата наредба. Между платовете от Кантон и Бирма изпадна малко пакетче, обвито в зелена коприна. Без да се замисля, тя го отвори. Беше книга с жълтеникавочервена кожена обложка. Катинарчето представляваше фино инкрустиран пенис и череп. Буквите бяха изписани с туш. Началните букви бяха пъстро украсени. Всяка от седемнайсетте песни, които съдържаше книгата, бе придружена с картина. Във всяка картина се появяваше отново и отново тюркоазеносиният нюанс. Това бе старото издание на „Диван“ от Абу Нувас, което беше купила преди три години в Кайро. Днес за пръв път отново я държеше в ръце.

Гам се запъти с книгата към прозореца. Небето бе вечерно оцветено и светеше на хоризонта в плътен кармин; после се раздели на светли слоеве и променяше цвета си като азурит — от ябълковозелен до нефритен в своя зенит. Навън бе тихо.

Гам разглеждаше страница след страница сякаш на всяка имаше вградено късче от живота ѝ. Тя разгръщаше книгата много внимателно, а със затварянето на последната страница ѝ се стори, че затвори нещо повече.

Нищо не се беше случило, и въпреки това имаше чувството, че е получила приказно упование и е изживяла нещо решително. Тя не можеше да го определи, въпреки че явно се бе случило точно сега. Може би се беше сетила, може би това е бил мигът на зрелостта: като при плода, който се закрепва дълги седмици и се съхранява от бури, тясно свързан с клона — а един ден, при напълно спокойно време, без видима причина се отделя от него, защото му е дошло времето. Не беше точно така, но картината се запечата в съзнанието ѝ. Дали нещо се беше върнало? Дали нещо ново се беше случило? Какво прозвуча

така ненадейно, толкова познато и близко? Какво означаваше тази нежна топлина, която се разливаше във вените ѝ? Какво означаваше нежното щастие на кръвта ѝ?

Тя взе книгата и я отмести встрани. Бе се върнала отново след цели три години. Тя изобщо не беше се сещала за нея, но винаги е била тук и днес се върна в ръцете ѝ. Не обичаше символи, но изведнъж разбра — всичко се върна обратно.

Поляните с нарциси се разпростираха в галещата светлина. Тревата стоеше изящно около бледите цветя като на пост. Пеперуди пиеха от цветовете, бръмбари се катереха пъргаво покрай овцете. Златисти и зелени крилца се издигаха над стъбълцата. Пчелите жужаха като потънали органи.

Както вървеше, Гам усети повика на тялото си. Чувстваше краката си, които се докосваха до земята, пръстите, които се огъваха, еластичната извивка на ходилото... В колената ѝ пружинираха ставите в такт с походката. Бедрата носеха гърба и се поклащаха в същия ритъм като рамената. Каква благословия беше само да можеш да надигнеш глава, да можеш да я отместиш назад — и да усетиш преминаващото пред лицето ти.

— Животът е всичко — Гам продължи да върви напред. Не го обмисляше, а просто го извървяваше. — Животът е всичко. Аз усещам божествено чувство, светът е така млад, като мен самата, докато се усещам, съществува и светът, докато живея — живея във всички.

Зад полето се появи гората. Дъбовете бяха тежки, израснали над останалите дървета. Млади дървета под тях се опитваха да си пробият път. Младата гора и храсталакът избуяваха под краката ѝ. Между тях се срещаха отсечени дънери. Но по тях вече се бяха навъдили гъби и увивни растения. Гората растеше.

Гам усети мириса на земя и на билки. Тя отчупи парче кора и го опита. Появи се ветрец. От пръстта се раждаше нова ера. Всичко бе начало. Гам вече знаеше всичко. Тя наклони глава.

Дали някой до нея не промълви:

— Започвам, аз съм готова.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.